

במאיר ה'משפ'ט ז'לק א'

	הלכות עדות	
2	כיצד מאימין העדים, ואין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין	כח
16	שלא יוכלו העדים לחזור	כט
19	אין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, וצריך להיות עדות שלם	ל
29	דין הרבה כתי עדיות	לא
31	המודה בפני עדים, שיאמרו דברים כהוייתן, ואם אמר: משטה אני כך	לב
33	פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד	לג
40	עדים הפסולים מחמת עבירה	לד

במאיר הבישפּט זולק א'

הלכות עדות

סימן כח - כיצד מאיימין העדים, ואין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, ובו כ"ו סעיפים.

(א) 'כל מי שיודע עדות(א)(ב) לחבירו וראוי להעידו(ג), ויש לחבירו תועלת בעדותו(ד), חייב להעיד(ה), אם יתבענו(ו) שיעיד לו (זכ"ל(ז), בין שיש עד אחד עמו(ח) בין שהוא לבדו(ט), ואם כבש עדותו(י), פטור מדיני אדם(יא) וחייב בדיני שמים(יב). הגה: יועד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמציא אחד לידי שבועה, או בדבר אסור ואפרכסי מאיסורא(יג), אכל אס כזר נעשה האסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא אס רע על חבירו. ואסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע בו שאינו משקר. ואפילו אמר לו: זא ועמוד עם עד אחד שיש לי ולא תעיד, רק שיפחוק(יד) צעל חובי ויסבור שיש לי שני עדים ויודה לי, לא יאמנו לו¹.

(א) כל מי שיודע עדות כו' - אם שום עד יאמר שאין רשאי להעיד מחמת שקיבל עליו בסוד שלא לגלות הדבר, אז בעל דין יתיר לו פי' אותו בעל דין שאמר לו בסוד שלא לגלות הוא עצמו יתיר לו, (סמ"ע), ועיין סמ"ע לקמן (סי' רסז ס"ג?) כיוצא בזה [ז"ל: ויש אנשים שאומרים שנמסר להם הדבר בסוד, יש לנדות מי שישתדל לבטל תקנת רבינו גרשום, ואפילו אם נשבע שלא לגלות לא יועיל] (ש"ך), עי' סמ"ע וצ"ע דהא אפילו התרה אין צריך, עי' רמ"א (יו"ד סי' רכח סל"ג) [ז"ל: ואפילו נשבע על איזה דבר שלא לגלותו, ואחר כך נתנו עליו חרם, חייב להגיד (ט"ז), עד אחד אינו עובר מדאורייתא רק מדרבנן. ונפקא מינה למי שנשבע שלא יעיד, בדמקום שמחוייבין מדאורייתא אין השבועה חלה דהוי נשבע לבטל המצוה, אבל מדרבנן חייל, ונראה דבעדות ששניהם ראו דבר שקרה, אבל לא היו יחד, ולכל לא כל א' יודע מהשני, גם כן אין הראשון עובר מדאורייתא כיון דאינו יודע מעדות השני, רק השני אחר שכבר הגיד הראשון עובר מדאורייתא. ונראה דדוקא בעד אחד דאין מחייב רק שבועה, אינו חייב מדאורייתא להעיד, אבל במקום שמחייב ממון, כגון בהכשירו לקרוב כשני עדים, נהי דאינו עובר ב"אם לא יגיד", מכל מקום חייב להעיד מדאורייתא משום השבת אבידה לבעלים, ואם כן הוא הדין בלא תבעו ובכל מקום דאינו חייב משום "אם לא יגיד", מכל מקום חייב משום השבת אבדה (נתה"מ).

(ב) עדות לחבירו - לאפוקי לגוי² וכמ"ש בסמוך בסעיף ג' (סמ"ע).

(ג) וראוי להעידו - לאפוקי קרוב או פסול. ואפילו למ"ד שאם הב"ד הטילו חרם, הוא חל על הקרובים, מ"מ כל זמן שלא נתנו חרם אינו בכלל נשיאות עון, כיון דאף אם יעיד אינו מחייבו ממון³ (סמ"ע), אבל חרם חלה על קרוב או פסול שיודע עדות שמא מחמת דבריו תתברר איזה ראייה כשרה (ט"ז), י"א דאפילו קיבל עליו קרוב או פסול לעד והכשירוהו אינו מחויב להגיד כיון שאינו ראוי להעיד משעת ראייה. ויש חולקים דחייב להגיד, כיון שהכשירוהו מיקרי ראוי להעיד, והוא ג"כ בעונש אם לא יגיד כיון שגרם להפסיד ממון (פ"ת), קיבל עליו קרוב או פסול אינו מחייב קרבן שבועה, ואינו בדין הזמה או מלקות, דמ"מ לאו שם עדות עלה. אבל קיבל עליו עד א' להיות כב' כיון דשם עד עליו חייב בכל אלה, וי"א שפטור (פ"ת * רע"א), וה"ה אשה אין לה שם עדות עליה כלל (פ"ת * דרך מצותיך).

(ד) ויש לחבירו תועלת כו' - לאפוקי אם לא ראו ההלואה אלא שהלוה הודה בפניהן שחייב לזה ולא אמר אתם עדי, דאין תועלת בעדותן, דיכול הלה לומר שלא להשביע את עצמי כוונתי, כמו שכתבתי בסמוך (סקל"ט?, סי' לב סק"א?, סי' פא סקכ"ט?). ואפילו אם שמעו שהודה לו ע"פ תביעתו, נראה דאין צריכין להעיד כדי דע"י עדותן יצטרך לישבע שלהשטות נתכוין, דגם בלא עדותן אם יאמר זה הלא הודית לפני פלוני ופלוני צריך לישבע שלהשטות נתכוין, אם לא שיטעון להד"ם, ובזה אף אם יעידו העדים ויטעון להד"ם יהיה פטור מהשבועה (סמ"ע), ויש שחייב שבועה (ט"ז), ת"ח אחד שהיה בחזקת עני, והיו בעלי בתים מהנים אותו בממון, ושמעון הוציא עליו קול שיש לו ממון שמלוה אותו בריבית שיכול להסתפק בו די והותר, ועי"ז נמנעו הבעלי בתים לההנותו והקהל ביקשו שישא בעול, וביקש זה התלמיד חכם משכינו הרגיל אצלו, שיגיד בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו אם יודע שום אדם שחייב לו. או אם שמעון כיחש שלא

1

² צ"ע למה לא לרשע, כמש"כ & חבירו במצות.

³ זה תוכן דבריו של המד"א הנ"ל: כשגוזרים חרם סתם על כל בר ישראל להעיד החרם חל אפילו על קרובים, וה"ה אם משביע הב"ד לכל מי שיש לו עדות, חל עליו, וטעם הדבר שכן ימנעו פעמים הבע"ד מלישבע אחרי עדותן ויצא הדין לאמיתו.

במאיר הבישפּט זולק א'

הוציא עליו קול זה, ומבקש ממנו שיגיד באם לא יגיד ונשא עונו. וצ"ע אם מחויב שכן התלמיד חכם או שמעון עצמו להגיד, כי אף על פי שאינו עסק ממון מ"מ יש לו תועלת בעדותו (פ"ת). (ה) חייב להעיד - אם נשבע על איזה דבר שלא לגלותו ואח"כ נתנו עליו חרם חייב להגיד, אבל אם תבעו להעיד בכלל ב' עדים, חייב להגיד אף בלא חרם. ואם הוא עד אחד, אזי חלה שבועה וצריך חרטה והתרה, אבל בנשבע שלא לומר לשום אדם ואף לבית דין להעיד, א"כ הרי כאן כולל, דמיגו דחל לאמירה לשאר אדם חל נמי על אמירה לבית דין, תלוי במחלוקת, [מה שכתוב לעיל בסמ"ע סק"א] צריך הבע"ד להתיר לו, כי חיישינן שמא לא תהיה תועלת בעדותו, ונמצא שלא היתה הגדתו חיוב מן התורה, ועבר בחנם על השבועה, לכך כייפינן לבעל דין להתיר לו שבועתו, ועיין מש"כ לקמן (סי' לד סק"יח) בענין אם עבר העד והעיד בב"ד קודם שהתיר לו הבע"ד מה דינו (פ"ת).

(ו) אם יתבענו - אבל בלא תביעה אינו חייב (סמ"ע), צ"ע, שהרי גם בלא תבעו יש בו משום "לא תעמוד על דם רעך", כל שיודע לו זכות והוא מפסיד ע"י מניעתו להעיד, וגם יש בזה משום השבת אבידה כו', ולולא דברי הסמ"ע אפשר לומר והוא שיתבענו שיעיד לו, היינו לאפוקי כשאדם יודע עדות לחבירו והבעלי דינים עדיין אין דנין זה עם זה, או שדנין זה עם זה אלא שאינו יודע אם הדבר תלוי בעדותו, אינו מחויב לילך לב"ד להעיד, משא"כ בדבר איסור או דיני נפשות מחויב לילך מעצמו כו', אבל פשיטא אף בדיני ממונות מחויב להעיד כשיודע שהבע"ד דנין ביחד והדבר תלוי בו (פ"ת), אפי' לצאת ידי שמים בעי שיתבענו בב"ד, ואין בו משום השבת אבידה או לא תעמוד על דם רעך (פ"ת * העמק שאלה).

(ז) בב"ד - עיין לקמן (סי' כט סק"יד) (סמ"ע).

(ח) בין שיש עד אחר עמו - פירוש אפילו אותו עד אינו בכאן, ורוצה להמתין עד שיבוא ויעידו יחד ויחייבו ממון בעדותן, קמ"ל דלא, אלא חייב להעיד מיד (סמ"ע).

(ט) בין שהוא לבדו - דעד אחד מביא לידי שבועה דאורייתא, ואולי ישלם ולא ישבע ונמצא מרויח זה בעדותו (סמ"ע).

(י) ואם כבש עדותו כו' - ואפילו ב' עדים הן שכבשו פטורים בדיני אדם (סמ"ע), אף שחייב היסת מ"מ מפסיד דאפשר דימנע יותר דירא לשבע שמא יצטרף בעל דינו והעד ויפסלוהו לעדות או דאינו יעזז לשבע לשקר בפני העד. ומ"מ דוקא במטלטלים דהעד מחייב שבועה מן התורה אבל בקרקעות לא, כיון שאין עדותו פועל כלום בשום התחייבות דבלא"ה חייב שבועה דרבנן לא מקרי עליו שם עדות ולא מחייב כמה שאינו מפחיד לחבירו (רע"א).

(יא) פטור מדיני אדם - פירוש, אף אם אחר שכבשו עדותן וזה כבר פרע, כגון שתבעו התובע בשטר והן ידעו שהוא פרוע, וכבשו עדותן מתחילה, וחוזרים ומודים שידעו לו עדות שאינו חייב לו, אינם נאמנים דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, פי' כיון שאמרו שלא ידוע עדות, כשתבעו אותם, אינם נאמנים לומר שיודעים עדות, ואינם נאמנים אפילו לחייב עצמן מדיני דגרמי דגרמו היזק לחבירו, וכמ"ש לקמן (סי' כט ס"ב, וסי' מו סל"ז) (סמ"ע). מ"מ כופין אותו בתחילה ככל מצות עשה שכופין לקיימה (פ"ת).

(יב) וחייב בדיני שמים - אע"פ שכתוב "כל היכא דאמרינן חייב בדיני שמים אי תפס מפקינן מיניה", במקום קים ליה בדרכה מיניה, כמו שחילל שבת וקרע כסותו, אי תפס לא מפקינן מיניה, דהא סוף סוף חייב הוא, אבל במקום גרמא בנזיקין שאין בו חיוב מן הדין אלא לצאת ידי שמים, פשיטא אי תפס מפקינן מיניה, ואין על הב"ד לדוחקו בדברים לשלם לצאת ידי שמים (ש"ך), ואין צד קים לי נגד דברי הש"ך (רע"א * חו"י, פ"ת * שמן רוקח), וי"א דבמקום דחייב מדינא של תורה לצאת ידי שמים כגון שני עדים שכבשו עדותן דהם בעונש אם לא יגיד ונשא עונו, אי תפס לא מפקינן, אבל לא אבק רבית או גרמא דנזיקין (רע"א * שבו"י, פ"ת), יש חולקים וס"ל דיכול לומר קים לי כמד"א שעדים שכובשין עדותן דחייבין בדיני אדם לשלם (רע"א, ופ"ת * משאת משה), היכי דחייב לצאת ידי שמים לא מהני תפיסה כיון דעצם התפיסה בספק (רע"א * מל"מ), בספק ספיקא לתועלת התופס מהני תפיסה [היינו ספק אם הלכה כזו או כזו, ואפילו אם ת"ל כזו, יש ספק בכוונת פלוני] (רע"א * תומים), נהי דאם תפס אין הבית דין מוציאין מידו, מכל מקום אסור לו לתפוס, דהא הטעם דתפיסה מהני כתב הש"ך (סי' כה סק"ב?) דהוא משום דעביד איניש דין לנפשיה, וכיון דהבית דין אסורין לעשות דין להוציא מידו, כמו כן הוא בעצמו אסור לעשות דין (נתה"מ), וי"א דבכל החיובים בדיני שמים לא מהני תפיסה, זולת בקים ליה בדרכה מיניה מהני

במאיר הבישפּט זולק א'

תפיסה (פ"ת), זה שלא מהני תפיסה במי שחייב לצאת ידי שמים, היינו אפילו אם התובע ודאי, והנתבע שמא (פ"ת * ב"ש אחרון).

(יג) לאפרושי מאיסורא - היינו אפילו אם יש ספק אם יאמינו דבריו (פ"ת).
(יד) ולא תעיד רק שיפחד כו' - וזה אסור משום מדבר שקר תרחק, ור"ל שמא ע"י פחד זה ישווה עמו הנתבע שלא כדין שלא היה חייב לו (סמ"ע).

(ב) אדם רשאי להחרים בבית הכנסת על כל מי שיודע לו עדות שיבא ויעיד. הגה: אצל לא יוכל להשזיענוטו) אלא אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה. א). מיהו אם נראה לז"ד כורך שעהטו) להשזיענוטו שגידו האמת, הכשות זילן. וע"ל סימן ע"ז סעיף ג' ולקמן סימן ע"א סעיף ז' ח'. ז"א כשנותנים חרם צעדות, אף הקרובים לריכיס להעידונוטו, ואפילו בעל דבר צעמונוטו) לריך להעיד. ז"א חולקיסנוטו, וכן עיקר(כ). ועיין ז"ד סי' לל"ב ער שזוה לתת חרם צעדות.

(טו) אבל לא יוכל להשביען - פירוש, להשביען בב"ד בפני עצמן להזקיקן שיאמרו הרי אנו מקבלין עלינו ובשבועה שאין אנו יודעים לו עדות, או שיאמרו אמן על השבועה שמטיל עליהן. ונראה לי דה"ה דחרם בכה"ג ג"כ אין צריכין לקבל עליהן בענין זה, דשבועה וחרם ענין אחד הוא. ודוקא בבית הכנסת יכול להטיל חרם או שבועה על הכלל דהיינו לומר כל מי מכם שיודע, או על יחידים בפרט. וי"א כשבאו להעיד על דבר עבירה שיש לחוש שמירתה לא יגידו, יכול להשביען (סמ"ע וש"ך), בשבועת העדים אם אמרו אין אנו מקבלין עלינו שבועה זו י"א דהוי שבועה וי"א דלא הוי שבועה אבל אם שתקו הוי כהודאה וקבלה (ש"ך). מדברי הש"ך דוקא שתיקה הוי הודאה, ומדברי הסמ"ע משמע דיכול להשביען בעל כרחן מושבע ע"י אחרים, אלא להשביען שבועת עצמן דהיינו שיאמרו אמן זה אינו יכול, ועיין מ"ש לקמן (סי' צו סק"ג?) (קצה"ח).

(טז) צורך שעה - כגון שרואין שהעם מקבלין בעדות שקר ואינם מקילים בשבועת שקר (סמ"ע), זה דוקא אם הבית דין מסופקים בהעדים, אבל אם הבית דין אינם מסופקין, לא יכול הנטען לומר אינם נאמנים עלי עד שישבעו. ועי' סמ"ע לקמן (סי' צב סקי"ט?) (פ"ת).

(יז) אף הקרובים צריכין להעיד - אין החרם שנותנין אחר עדות חל אקרובין, ואפילו אמר על הרחק ועל הקרוב אין חייב להגיד, שהרי אמר על דעת המקום ואין זה דעת המקום שקרוב יעיד, ויש חולקים וסובר דשבועה חייל עליהן, ונקרא עברייין, דלב ב"ד מתנה כך כדי לחקור אחר האמת. ומיהו ממונא לא מפקינן אלא בכשרים להעיד, וצ"ע למה כתב כאן אדעת החולקים עליו שכן עיקר (סמ"ע).

(יח) ואפי' בע"ד בעצמו - ואם נגנב דבר להשותפין והם הטילו חרם על כל מי שיודע, כיון דהם המשביעין הם אינם בכלל ואם אחד מהשותפין ידע ולא הגיד לא עבר חרם (רע"א).

(יט) ויש חולקין - עיין לעיל סימן ט"ז סקי"ב? (סמ"ע).

(כ) וכן עיקר - ואף על פי דלעיל סימן ט"ז סעיף ג' סתם המחבר וכתב דאפילו אם הזכות של העדות והראיה יודע בהן זה שכנגדו, חייב להעיד, ושם לא כתב הרמ"א עליו כלום, משמע דהסכים עמו. הרי כתבתי שם דשם איירי דשכנגדו יודע מי הן עדיו או אצל מי ימצא ראיתו, ולא איירי שם בעדות שיעיד לו בע"פ, ועיין מה שכתבתי עוד שם (סמ"ע), קצת דיינין נוהגין כשמקבלין בעלי דינין עליהם קרוב או פסול לעד אז שואלים את העד בעונש אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה. א), ונותנין טעם לדבריהם כיון דמקבלין עליהם לעד הרי הוא עד. וטעות הוא בידם, דאין עליו שם עד, מיהו נראה דאע"ג דאינו חייב משום לא יגיד אפ"ה מצוה איכא להעיד ומשום השבת אבידה (קצה"ח).

(ג) אם עובד כוכבים תובע לישראל, ויש ישראל יודע עדות לעובד כוכבים(כא) נגד ישראל, ואין עד אלא הוא, והעובד כוכבים תובעו שיעיד לו במקום שדיני העובדי כוכבים לחייב ממון ע"פ עד אחד, אסור להעיד לו, ואם העיד, משמתין אותו(כב). הגה: ז"אצל אינו חייב לשלם(כג). דיכול לומר: אמת העלתי(כד). אצל אם יש לצרכי שסקר העיד, חייב לשלם(כה). ואם בעל דבר מודה שאמת העיד, אין משמתין אותו(כו).
11 ואם מתחלה יחדו העובד כוכבים(כז) לישראל להיות עד, איכא חילול ה' אם לא יעיד לו (יעיד לונכח).

(כא) ויש ישראל יודע עדות לגוי - הכלל בזה, דכל היכא שאינו גורם בעדותו שיתחייב הישראל בדין הגוים טפי מאילו היה מעיד עליו בדין ישראל, הרי זה מותר להעיד לו הן אחד והן שנים, ואם מתחייב על ידי עדותו טפי אזי אסור (סמ"ע).

(כב) משמתין אותו - ל' יום. ואם רוצה לשלם מתירין לו להעיד, וה"ה דלא משמתין ליה (ש"ך). וכל זה אפילו שהעיד העיד כדי להציל את נפשו או ממונו (ש"ך * רמ"א).

בואיר הבישפּט זולק א'

(כג) אבל אין חייב לשלם - עי' שו"ע יו"ד סימן של"ד סמ"ג, כ"ד דברים שמנדין אותן עליהם, וכתבו שם ז"ל, התשיעי, המעיד על ישראל בערכאות של גויים והוציאו ממנו ממון שלא כדין, מנדין אותו עד שישלם, וקשה (סמ"ע), [לתרץ את דברי הסמ"ע], מיירי באופן שאף אם האמת כדבריו אפשר שאינו חייב להגוי, כגון שהוא טוען פרעתי, והעד מעיד שלוה, ובמקום שבדיניהם אינו נאמן לטעון פרעתי, דאז מזיקו אף אם האמת כדבריו. ובוזה נראה שהדין עמו דמשמתין אותו עד דמסלק הזיקו. אבל אם רוצה להשביעו להעד וטוען עליו ששקר העיד והזיקו, נראה דאינו יכול להשביעו, כמו שאינו יכול להשביע כל שני עדים, או עד אחד במקום שמשלם על פיו, דכל זמן שלא נשבע להכחיש העד הרי הוא כשנים, ועוד כיון דאם היה העד מעיד בפני בית דין של ישראל היה מחויב לישבע שבועה דאורייתא להכחישו, אם כן לא מיקרי מזיק ממון רק גורם לממון, דמי יימר דמשתבע, כמו שכתב הש"ך סימן כ"ב סק"כ?, אבל קרוב או פסול שהעיד לפני גויים והוציאו ממון על פיו, ודאי דיכול להשביעו, ואפשר דחייב לשלם, כמו שכתב בקצות החושן [סק"ד?], דהא ודאי אם ראובן תפס משל שמעון ונתן ללוי באמרו שהוא של לוי, ואי אפשר להחזירו שהלך לוי למדינת הים, חייב ראובן לשלם, ואינו נאמן לומר אמת הגדתי שהוא של לוי, מטעם חזקה, וה"נ כשהעיד לפני גויים שחפץ שביד ראובן הוא של שמעון, והזיקו, אינו נאמן לומר שכך היא האמת להוציא מחזקה דכל מה שתחת יד אדם הוא שלו, רק שבקצות החושן חילק דבעד שם עד עליו מה שאין כן בקרוב או פסול. ולפי עניות דעתי נראה החילוק שכתבתי נכון, דבעד כשר כיון שאפילו בדיני ישראל היה חייב שבועה ולא מיקרי מזיק ממון רק גורם לממון, מה שאין כן בקרוב או פסול. ואם תפס מהעד ויש לו מיגו וטוען עליו ששקר העיד, אם נתחייב לשלם על פי העד בדיני ישראל, כגון שהיה משום שאינו יכול לישבע משלם, ודאי דאינו יכול לתפוס, דהא בכהאי גוונא העד הוי כשנים והוי כמיגו במקום עדים, אבל אם נתחייב על פיו בדיני אומות העולם יכול לתפוס, ונאמן במיגו לטעון ששקר העיד ונשבע נגדו להכחישו כנ"ל (נתה"מ). אם הבעל דין מודה שחייב להגוי, רק שאומר שרוצה להפקיע הלואתו, אין כאן שמתא כמו בשני עדים, ואם עד אחד רוצה להעיד שקר על חבירו פשיטא שצריך לשלם נמי, אך הכא מיירי שהנתבע אומר שאינו חייב להגוי, ועד אחד אומר יודע אני שאתה חייב, והנה הב"ד ששומעים דבריהם לא מהימן ע"א נגד זה הנתבע, ע"כ הוי גבי דידן כאילו אין הישראל חייב להגוי וזה רוצה להעיד בו שקר, על כן אנו מתרין להעד שלא יעיד, ואם לא ישמע משמתין ליה על שהחציף נגד הבית דין, אבל לא נוכל להוציא ממונו ממנו, כי נגד ממון שהוא מוחזק הוא נאמן שהאמת אתו (פ"ת).

(כד) אמת העדתי - כל זה דווקא היכא דהוא עד כשר אעפ"י דעד אחד אינו נאמן כשנים, אבל אם אין עליו שם עד כלל כגון שהוא קרוב או פסול אינו נאמן לומר אמת העדתי, ואינו אלא מוסר בעלמא (קצה"ח).

(כה) אם יש לברר ששקר העיד ישלם - בישראל לישראל לא שייך זה, דבדיני ישראל אין מוציאין ממון על פי עד אחד, ובב' עדים אין שייך בירור, דתרי כמאה, ועיין לקמן (סי' לא ס"?) (סמ"ע), מי שתבע לגוי בערכאות של גויים שחייב לו, והגוי כפר והביא עד אחד ישראל שאינו חייב לו ופטרו על פיו, ואח"כ נתברר מפי אחרים ומפי עצמו ששקר העיד, אין לחייב העד בדיני אדם, דאין זה רק גרמא בניזקין דפטור (פ"ת).

(כו) אין משמתין אותו - היינו דוקא היכא דהודה על הלואה סתם וכפר על הרויח דאיכא חילול השם, לא משמתין ליה, אבל בהפקעת הלואה שלא יודע לגוי דליכא חילול השם, משמתין ליה (ש"ך), אע"ג דלא משמתין ליה, ומ"מ לא שרינן ליה לכתחלה להעד שהרי על עדותו יוצא ממנו ממון שלא כדין דהא לא הודה בפני ערכאותיהם ובב' עדים דקי"ל בסעיף ד' דיכולים להעיד היינו דוקא בהלואה סתם דאיכא חילול ה' אבל היכא דלא יודע להעכו"ם דליכא חילול ה' אינם רשאים להעיד כיון דזכה ישראל מדין הפקעת הלואתו ומ"מ לא משמתין להו והיכי דב' ישראל מריבים והלכו לדון בערכאות ובא יהודי אחד ומעיד ומוציא ממון אף שלא טוב עשה, שאסור ללכת לבית משפט שלהם, וראוי להענישו כפי ראות עיני הדיין לפי הענין והסיבה ואף ב' עדים לא יעידו בלתי רשות המורה וטובי העיר. ומ"מ לא משמתין ל' כן (רע"א), וי"א דוודאי משתמינן ליה (ט"ז סעיף ד'), ודוקא בדין שיש לגוי עם ישראל מותר להעיד היכי דדנין בדינינו כן אבל אם ישראל דן עם חבירו אסור להעיד דמסייע ידי עוברי עבירה ואף על גב דלית ב' משום לפני עור מאחר דבלאו ידידי' יוכל לעשות האיסור מ"מ אסור מדרבנן (רע"א), אם ב' עדים העידו בבית משפט והוציאו ממון שלא כדין, חייבים לשלם, וחייבים שמתא (רע"א * זרע אברהם).

במאיר הבישפּט זולק א'

(כז) ואם מתחלה יחדו הגוי - אם הם מרגישים שהישראל יודע בדבר ואיכא למיחש לביטול קיומם של יהודים, מעיד לכתחילה (ש"ך).

(כח) ויעיד לו - חיוב בן נח בדינים הוא לדון בדיני ישראל, וחייבים לעשות כן כשידינו תקיפה עליהם (ש"ך * רמ"א).

(ד) ¹²ישראל התובע לעובד כוכבים, וכופר, ויש לעובד כוכבים עד אחד, מותר להעיד לו אם יתבעהו(כט). הגה: ¹³וכל שכן עדים יכולין להעיד(ל), שהרי גם דין ישראל יחייב על פיהם. וכן במקום שאין מוליאין ממון על פי עד אחד, יכולים להעיד(לא). ¹⁴י"ב קרוזים הרי הם כעד אחד, דהרי בדינינו אין אנו מוליאין ממון על פי עד אחד(לב).

(כט) מותר להעיד לו אם יתבעהו - אפילו אם הוא במקום שנותנין לו שבועה על הכפירה וע"י עד אחד דמסייע לו פוטרין אותו משבועה, ואילו לא העיד שמא היה משלם ולא היה נשבע, אפילו הכי מותר, דהרי גם בדיני ישראל עד אחד המסייע פוטר משבועת היסת (סמ"ע), כשישראל דן עם חבירו אסור להעיד אף על פי שהוא כדן, משום דמסייע לעוברי עבירה, אבל ישראל התובע מעכו"ם מותר להעיד במקום שהוא כדן על פי דיני ישראל (ש"ך), כל זה דווקא שאינו יכול להישמט וגם אינו נוגע בדבר, וכן אסור להוסיף מילה ⁴(רע"א * מהר"ם מינץ), אם הגוי מודה במקצת אף על גב דבדין הוי הגוי מחוייב שבועה ואינו יכול לשבע אפ"ה מותר להעיד כיון דבדינינו עד המסייע פוטר, (רע"א), וכ"ז דוקא היכא שזה נתחייב ממון בלי שבועת התובע. משא"כ אם הנתבע חשוד דהדין שהכנגדו נשבע ונוטל עד המסייע פוטר מלשלם ובשניהם חשודים צריך לשלם ממון גמור ואין עד המסייע פוטר ⁵(רע"א * רע"א).

(ל) וכ"ש שב' עדים יכולין להעיד - פירוש, כשהגוי התובע מוציא ממון על ידם (סמ"ע), במקום שאין היתר להפקיע הלואת גוי, ויש לחוש לחילול השם, מעידים לכתחילה, אבל במקום אחר, אסור לכתחילה, אבל אין משתמים אותו (ט"ז).

(לא) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד יכול להעיד - כצ"ל. י"א דאפילו אדם חשוב דמוציאין ממון על פיו לבד, כיון דאדם חשוב הוא וקשה לו להשתמט מותר להעיד (סמ"ע), וי"א דמש"כ במקור דברי הסמ"ע טעות סופר הוא "ש. וצ"ל לא יעיד אלא ישלם מכיסו, ומ"מ אם העיד לא משמתינן ליה (ש"ך), ונראה דדברי הסמ"ע היינו דוקא במקום שאם האמת כדבריו לא יתחייב יותר מאילו היו דנין בדין תורה, אבל במקום שיתחייב יותר, כגון שיש בו אסמכתא, דפטור בדין תורה ובדיניהם יתחייב, ודאי דאסור להעיד, ואם העיד חייב לשלם כדן מסור ומזיק (נתה"מ), [כהוספה על הש"ך] היינו דווקא באדם חשוב שהוא רק חשוב להשרים ולהם הוא מהימן כבי תרי, אבל לא לדידן, אבל אם גם לדידן מפורסם לצדיק ומהימן כבי תרי, נהי אי הוה אתו לקמן לדינא לא מפקינן ממנו אפומיה, מ"מ הוה מרענא שטרא אפומיה, ועיין בסמ"ע (סי' טו סק"טו? וש"ך שם סק"ו?), וא"כ כשהב"ד שומעין שהצדיק מכחיש איש ההמוני הזה ויודעים בודאי שהאמת אתו, הרי אין מפסידו, אלא מונע ממנו ריוח הפקעת הלואתו, וא"כ כשיצורף לזה חילול ה' בין העמים, כיון דאדם חשוב הוא, בודאי שילך ויעיד. ואם הצורך לישבע כאשר הוא בדיניהם שצריך העד לישבע, באמת ישבע ויאמר האמת, ואם אולי אח"כ יפסקו עליו יותר מהראוי, זה פשוט שצריך העד לשלם מביתו לשכנגדו, דהוה ליה מציל עצמו בממון חבירו שמותר, אלא שצריך לשלם לו הפסדו. אך אם ח"ו איכא למיחש לנזק פיזי ע"י העדות, בודאי מוטל על כל הציבור לפדות השבוי הנרדף הזה, ומכ"ש שיותר מחוייבים להכניס עצמם בריש תיגרא שלא יבוא לידי כך (פ"ת).

(לב) דהרי בדינינו אין אנו מוציאין ממון "על ידן כעל" פי עד אחד - כן היא הגירסא הנכונה. ור"ל דכמו דע"א אסור להעיד במקום שמוציאין הגוים ממון ע"י עד אחד, מה"ט נמי אפילו במקום שאין מוציאין ממון ע"י עד אחד, מ"מ כיון שנוהגים להוציא ע"י ב' שהן קרובים זה לזה, אסור להן להעיד כיון שבדינינו אין מוציאין ע"י קרובים, והרי דינם כדן עד אחד הנ"ל שאסור להעיד (סמ"ע), אמנם י"א אפילו מוציא ממון על פי אדם חשוב, הוא יכול להעיד (סמ"ע * הגהות דו"פ).

(ה) ¹⁵ת"ח שיוודע עדות לישראל, ותבעו שיעיד לפני ב"ד קמן ממנו(לג), אם הוא עדות ממון, אינו חייב לילך להעיד(לד), ¹⁶אלא הם שולחין אליו, ומעיד(לה). אבל אם יש בו צד אפרושי מאיסורא(לו), חייב לילך ולהעיד, ¹⁷כל מי שיש לו ראייה בעדים, מטפל בהם להביאם לב"ד. ואם ידעו ב"ד שבעל

⁴ עיי"ש שמשמע שהוא צריך לשלם על הזיקו כשהעיד כשהוא נוגע בדבר וכדומה.

⁵ מתוך שאינו יכול לישבע משלם עד המסייע לא פוטר (עי' סמ"ע סי' עב סקמ"ה, וש"ך שם סקל"א? וסי' פז סקט"ז) (שמן רקח ח"א סי' פ).

במאיר הבישפּט זולק א'

דינו אלם, ומען התובע שהעדים מפחדים מבעל דינו לבא להעיד, (י"ט סוף ס' (ל')), הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים (לח), וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהם לאלם. ¹⁹ צריכים העדים ²⁰ לבתחלה להעיד מעומד (לט), ²¹ ואם העד ת"ח, מושיבין אותו (מ). (וע"ל סוף סימן זה).

(לג) לפני ב"ד קטן ממנו - אם אחד מהדיינים גדול ממנו והשאר פחותים ממנו מחויב לילך, והיכא דהבע"ד גדול אינו מחויב לילך להעיד (פ"ת).

(לד) אינו חייב לילך להעיד - אבל אם רוצה למחול וללכת ולהעיד מותר, דת"ח שמחל על כבודו מחול, ועי' לקמן (סי' רסג ס"ג) (רע"א, פ"ת), י"א היינו דוקא היכי דליכא שבועה כגון בתובע מיתומים ע"פ העדים אבל היכי דאיכא שבועה מקרי צד אפרושי מאסורי שלא ישבע בשקר, וצ"ע לדינא (רע"א).

(לה) אלא הם שולחין אליו - פירוש, שולחים אליו ג' אנשים דהוי בית דין וב"ד מוסר לב"ד וכמ"ש לקמן (סי' ל ס"א), אבל שנים לא דהוי כעד מפי עד, אם לא במקום שיש תקנה שהציבור תיקנו ביניהן ששלוהיהן יקבלו עדות דאז הולכין בתר התקנה, כמ"ש בסמוך בסכ"ג, ועיין מש"כ לקמן (שם סק"מט) (סמ"ע), וי"א שכל שהולך בשליחות ב"ד לא הוה עליו שם עד מפי עד, ומספיק אם ישלחו אדם א' (ט"ז).

(לו) צד אפרושי מאיסורא - לא מיבעיא אם הבית דין רוצים להתיר אשה שסוברים שמת בעלה והוא יודע שחי, שצריך להעיד, אלא אפילו איפכא נמי, משום דגם כן יש בו צד אפרושי מאיסורא, כגון אם לאחר שאסורה הבית דין לאשה זאת בא אחר וקידשה, ואמרו לו הבריות שהיא נשואה כבר ואין קדושין תופסין בה, דאז ילך זה וישא אחרת או אחת מהנשים שאסורות לו מחמת קידושי הראשונים, והוא לא יחוש לקדושין הראשונים, והרי זה חומרא דאתא לידי קולא, וכן רבים כאלה (סמ"ע), אם יש חשש שהנתבע ישבע לשקר להכחיש עד השני שהביא התובע, אי מחויב התלמיד חכם לילך להעיד לפני ב"ד קטן ממנו. ומשמע מדבריו דיש בזה ג' חילוקים, מן הסתם אין צריך לילך כי רחוק הדבר שישבע כל דאיכא עד שני, משום דמירתת שמא אח"כ יבוא גם התלמיד חכם ויהא חייב לשלם ויענשוהו ויפסלוהו. ואם יש ספק שקול, שהנתבע ידע דודאי לא ילך הת"ח להרב שהוא מריב עמו, אז חייב התלמיד חכם להעיד אפילו שהוא ספק שישבע, אך לא החליט הדבר. ואם הוא קרוב לודאי שישבע חייב להעיד (פ"ת).

(לז) ויש הוכחה לדבריו - המחבר השמיט זה, שלשיטתו א"צ להוכחה, דכיון שהב"ד יודעין שבעל דין אלם דיינין הכי לכל האלמים, אבל האמת דלית בזה פלוגתא כלל, שלכולי עלמא בעינין הוכחה או רגלים לדבר שיראים העדים להעיד מפני אלמותו (סמ"ע), י"א דביש הוכחה לדבריו א"צ שידעו הב"ד שבע"ד אלם (רע"א), אם ידעי בית דין שהוא אלם אין צריך הוכחה שהעדים מפחדים, רק שאין צריך האלם להביא עדים שאינו אחיו, רק יביא אותן העדים שאומר שכנגדו, ומעידים בב"ד שאין יודעים כלום, ואם אין יודע שהוא אלם אז צריך הוכחה, וי"א דאף בידעי ב"ד שהוא אלם בעינין ג"כ הוכחה שהעדים מפחדים, אמנם כשיש הוכחה אין צריך לבית דין לידע שהוא אלם, דהא הוכחה שהעדים אומרים מה לנו לצרה להעיד עליו משוי ליה אלם, ולו יהא שאינו אלם סוף סוף העדים יראים ממנו, וא"כ עליו להביא ראיה כי לא סגי בלאו הכי (פ"ת).

(לח) הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא כו' - דכשיבואו מסתמא יעידו, דתרתיה לא עבדי שישתקו ולא יבואו להעיד וכשיבואו יכפרו לומר שלא ידענו עדות מפני יראתו דהאלם (סמ"ע).

(לט) להעיד מעומד - עי' לקמן ס" ? דכבר נהגו להושיב העדים והבעלי דינים כדי להסיר המחלוקת (סמ"ע).

(מ) ואם העד ת"ח כו' - דאת י"י אלהיך תירא כתיב לרבות תלמידי חכמים, והו"ל האי ועמדו עשה, והאי את ה' אלקיך תירא עשה, ועשה דכבוד תורה עדיף (סמ"ע).

(ו) ²² צריכים הדיינים ²³ לבתחלה להיות יושבים (מא) בשעת קבלת העדות. ²⁴ צריך שיבינו הדיינים לשון העדות, שלא ישמעו מפי המתורגמן (מב). ואם מבינים מה שהם אומרים, אפילו אם אינם יודעים להשיב, מותר להעמיד תורגמן ביניהם (וע"ל סימן י"ז סעיף ו').

(מא) צריכים הדיינים להיות יושבים וכו' - שלא במקום ישיבת הדיינים כגון בשוק או בדרך וכה"ג, בדיעבד מהני כשהדיינים עומדין, ועי' לקמן (סי' לט ס"ז) (ש"ך), וי"א שלא במקום ב"ד אפילו שהם יושבים מיקרי חוץ לב"ד, דקבלת עדות שלא במקום ב"ד לאו קבלה היא (פ"ת), יוצא לפי מקור דברי הש"ך שהמספר דרך שיחה בשוק שלא במקום ישיבת בית דין כלל מודה דזה לא הוי בית דין כלל, ואף אם יושבים חוץ לבית דין לא לשם בית דין ולא כנפינהו איהו לאו בית דין מקרי, רק באם כשהעידו העדים ישבו במתכווין הוי כקביעות בית דין ובית דין מיקרי, משא"כ כשהיו

במאיר הבישפּט זולק א'

עומדין דלא ניכר שום קביעות בית דין כלל פשיטא דלא חשיב בית דין, אבל היכא דכנפינהו הבעלי דין לשם בית דין אפילו חוץ לבית דין ועומדים מ"מ חשיב בית דין (פ"ת * שעה"מ). (מב) שלא ישמעו מפי המתורגמן - דכתיב ע"פ שנים עדים, דוקא על פיהם, ומשום דיש לחוש שישנה המתורגמן את דבריהן. וגם יוכל הדיין לחקור יותר על פי שמיעתו מפי העדים עצמם. ועי' לעיל (סי' יז סק"ד?) לענין בע"ד, והוא הדין כאן לענין העדים (סמ"ע).²⁵ (ז) מאיימין (פי' מטילין אימה) על העדים בפני הכל, ומודיעים אותם כח עדות שקר(מג) ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא ושהוא בזוי בעיני שוכריו.

(מג) כח עדות שקר - דע"י עדות שקר בא רעב ודבר בעולם (סמ"ע).
(ח) אחר כך מוציאים את כל אדם לחוץ(מד), ומשיירים את הגדול שבעדים, ואומרים לו: אמור היאך אתה יודע שזה חייב [לזה](מה). אם אמר: הוא אמר [לי] חייב אני לומר, או: איש פלוני שהוא כשר ונאמן אמר לי שהוא חייב לו, לא אמר כלום, עד שיאמר שהוא בעצמו ראה שהלוח לן, או שיאמר: בפני הודה לו שהוא חייב(מו).

(מד) אח"כ מוציאים את כל אדם לחוץ - האי "כל אדם" לאו דוקא הוא, דהא מסתמא הבעלי דין נשאר שם בשעה שהעידו לפני הבית דין (סמ"ע, ט"ז), ומוציאים אותם ובדקים כל א' לבדו (ט"ז).

(מה) ה"ג שזה חייב לזה ואם אמר הוא אמר לי חייב כו' (סמ"ע), בזמן הזה לא נהוגים בזה, שזה רק בדין שהוא חשש מרומה [שאם הוא ודאי מרומה אסור לדון אותו], ואז צריכים דרישה וחקירה⁶, אבל ללא זה, אין צורך להוציא אותם החוצה ולבדוק את העדים, אלא יכולים לקבל עדות שני עדים ביחד (ש"ך * אגודה, וא"א)⁷.

(מו) שהוא אמר לי חייב אני לו כו' - משום דטענינן ליה שלא להשביע נפשו אמר כן, כמו שכתבתי לעיל [סק"ד?] ולקמן (סי' לב סק"א?) (סמ"ע).

(מז) או שיאמר בפני הודה לו - כל שמודה לו לפני עדים בהודאה גמורה הו"ל כאומר אתם עדי (סמ"ע).

(מט) אחר כך מכניסין(מה) העד השני, ובדקין אותו. אם העיד כמו חבירו, נושאים ונותנים בדבר וגומרים הדין.

(מח) אח"כ מכניסין - איתא דהעדים צריכין להעיד ביחד, שונה מכאן שכל א' אומר בפני עצמו (רע"א * מג"א), ויש לחלק בין דיני ממונות שכל א' מעיד לבד, לדיני נפשות שצריכים להעיד יחד, אמנם גם בדיני נפשות צ"ע אם צריכים להעיד יחד (רע"א * א"ר).

(י) אם העדים אומרים עדותן מכוונת בלשון א' ממש, יש לחוש שמשקרים ובעצה אחת כיוונו לשונם, וצריך לחקורם ולדרוש אותם. הגה: והאם העל האחד אמר עדותו, והשני אמר: אף אני כמוהו ילעתי, לא מהני,³⁰ אלא אם כן הלך למדינת היס(מט) וא"ל לו להעיד בפירוש.

(מט) אח"כ הלך למדינת היס - משום דמן התורה כה"ג הוי עדות, אלא שחכמים הצריכו לומר עדותו בפירוש, ובכה"ג העמידוהו על דברי תורה (סמ"ע), אם בא לפנינו שטר מעשה בית דין שכתבו בו והשני העיד כמוהו, כשר, דאמרינן זה לשון בית דין שרצו לקצר אבל העדים עצמן הם העידו בפירוש, ובשעת הדחק אפילו אם עד א' מעיד, והשני אומר רק "אני כמוהו" סומכים על זה (ט"ז).

(יא) העדים ששלחו(נ) עדותן בכתב לבית דין, אינו עדות, דכתיב: על פי שנים עדים (דברים יז ו) מפייהם, ולא מפי כתבם⁸. הגה: וכן נוהגין(נא), וללא כ"ס מכשירין אס העדים לאויין להעיד ואינם אלמים.

(נ) העדים ששלחו - אם העדים מביאים כתבם לב"ד ואומרים מה שכתוב כאן אנו מעידים מהני (רע"א).

(נא) וכן נוהגין - וי"א דמותר לשלוח עדותו בכתב כל שזוכר העדות ויכול להעיד בפיו אם רצה, לאפוקי אילם דאין ראוי לקיים בו על פי שנים עדים כו', וכדי שלא להטריח ת"ח לכתחילה מותר לשלחו לכתוב עדותו בכתב ידו ולשלחו לב"ד (סמ"ע), היינו דווקא כשנחקר עדותו בב"ד על פי אותו הכתב, כגון ששלחו לב"ד מרחוק וגם העד יודע כמו שכתב בכתב. אבל קודם שנחקר העדות

⁶ עיי"ש עוד דכל מקום שצריכים דרישה וחקירה יכולים לחזור כל זמן שלא סיימו את הדרישה וחקירה.

⁷ עי' לקמן סי' ל ס"א.

⁸ עי' חת"ס חו"מ סי' עט שמביא דרך אגב שמפי כתבם אינו חסרון אם העדים עומדים בפני הבית דין.

במאיר הבישפּט זולק א'

בב"ד יכול לחזור מעדותו (ש"ך * רמ"א), מכל מקום לא הוי כהגדה בבית דין עד שבא הכתב לבית דין, ויכול לחזור ולהגיד קודם שבא הכתב לבית דין, ולכן אם מת או נשתתק או שכח עדותו קודם שבא הכתב לבית דין, לכו"ע פסול, ואין העדים עוברין על לאו דלא תענה עד שבא הכתב לבית דין. ולפי זה אף במקום שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, יכול לשלוח כתבו לבית דין לדעת ר"ת, וכן בתלמיד חכם אפילו לדין, כיון דקריאת הכתב בבית דין חשיב אז להגדה ושם הוא בפני בעל דין (נתה"מ), אם נותן עדותו כתובה לב"ד, ואומר "מה שכתוב כאן אני מעיד", כשרה (פ"ת), אבל במקום שאין צריכים "עדות" אלא בירור, כל שידוע שזה כתב ידו, אפשר לסמוך על זה כמו במקום צואה וכדומה (פ"ת * גנת ורדים).

(יב) ³³החוקר דני ממונות בעדות שבשטר(נב), אף על פי שאין העדים קיימין, כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. (ועיין לקמן סימן ס"א סעיף ב' איזה דבר מקרי שטר, גם לקמן סימן מ"ו סעיף י').

(נב) בעדות שבשטר - ודוקא שהוא שטר גמור התירו משום תיקון העולם, כדי שלא תנעול דלת שלא ילוו משום יראה שימותו העדים או ילכו למדינת הים, לאפוקי אם כתבו את דבריהם בפנקסיהן דלא מהני לכו"ע כשאין העדים לפנינו, דהו"ל כאלמים דאינן ראויין להעיד, ועי' לקמן (סי' מו ס"י, וסי' קמו ס"ה, ובסמ"ע סק"א?) (סמ"ע), אמנם אם הוא שכח העדות, או שאינו בפנינו, לכו"ע אין סומכים על עדות בכתב (סמ"ע * הגהות דו"פ). מקור דברי המחבר וכו' הוא שיטת הרמב"ם שאין עדות בשטר וכל עדות שבשטר אינו אלא מדברי סופרים ומן התורה אינו מועיל משום דהוי מפי כתבם, ואינו עיקר אלא מעיקר הדין יש עדות בשטר (ש"ך), בזה שחוקתין דיני ממונות בעדות שבשטר מצאנו ארבעה שיטות: שיטת רש"י ובעל המאור דכיון דאין כותבין השטר אלא מדעת המתחייב לא הוי מפי כתבם אלא מפי כתבו, והיינו מפי כתב המתחייב. שיטת הרמב"ן, דלא שייך בעדות שבשטר מפי כתבם דכיון דנכתב בנוסח שטר הו"ל כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולא שייך מפי כתבם אלא היכא דאינו בתורת שטר. שיטת תוס', דלא שייך מפי כתבם אלא במי שאינו ראוי להגיד בפה וכגון שהוא אלם, אבל במי שיכול להגיד בפה והוי ראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. שיטת הרמב"ם, דעדות שבשטר אינו אלא מדברי סופרים ומן התורה אינו מועיל משום דהוי מפי כתבם (קצה"ח), הא דלא מהני עדות חוץ לבית דין הוא רק בדבר ערוה או בממון בגמר הדבר, כגון לומר נתגרשה, שבאין להוציאה מחזקת אשת איש, אבל קודם גמר הדבר, כגון להעיד בהכשירא דגט או בהכשר האיש שראוי לגרש, לא דמי לדבר שבערוה, כיון דבשעת הגדתן לא הגידו להתיר דבר שבערוה רק שאיש זה ראוי לגרש או לחלוץ, וכיון דנאמן והחזיק נאמנותו, אף שבא אחר כך לדבר שבערוה ולדיני נפשות, אין בכך כלום (נתה"מ).

(יג) ³⁴כל זמן שזוכר האדם(נג), יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתיישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו⁹. ³⁵אפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב, שכשסרוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים, ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב, יכול להעיד, והוא שאחר שראה הכתב נזכר לדבר (ועיין לקמן סי' מ"ו סעיף י').

(נג) כל זמן שזוכר האדם כו' - לא מיבעיא אם נעשה מתחילה עד בדבר דאז מתחילה רמיא אנפשיה ואינו שוכחו, אלא אפילו לא נעשה מתחילה עד בדבר, מכל מקום כשעתה רמיא אנפשיה לזוכרה מעיד לו (סמ"ע).

(יד) ³⁶וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו, יכול להעיד, אפילו היה המזכיר העד השני(נד). אבל אם הבעל דין בעצמו מזכירו ונזכר, לא יעיד, ואם העד תלמיד חכם(נה), אף אם הבעל דין בעצמו מזכירו, שפיר דמי, שודאי אי לא היה נזכר לא היה מעיד.

(נד) ואפילו אם היה המזכיר עד השני - אפילו אם העדים שניהן שכחו הדבר ואחר הזכירם (סמ"ע). (נה) ואם העד ת"ח כו' - ה"ה אם הבע"ד המביאן הוא תלמיד חכם (סמ"ע), מש"כ ה"ה אם הבעל דין היינו דווקא הנתבע, שהוא יודע שאין העד מעיד א"כ זכר ולא יחשוד לעד שאינו זוכר (ש"ך * כס"מ), וי"א שזה דווקא התובע ולא העד הוא הת"ח, שכן כאשר הבעל דין תלמיד חכם הוא חושש שמא העד סומך עליו אף על פי שאינו נזכר ואם כן יוציא ממון שלא כדין ולכן לא ינוח ולא ישקוט ויחקור וידרוש את העד עד שיוציא מפיו אם הוא סומך עליו אף על פי שאינו נזכר מעצמו או אם הוא נזכר מעצמו (ש"ך * ב"ח). גם בזה"ז דנין בזה דין ת"ח והך דינא דאם הבע"ד מזכירו ונזכר דלא יעיד (רע"א), זה דוקא בבע"ד עצמו אבל בקרובו בע"ד מותר, אמנם

⁹ י"ג מ"כל זמן" עד כאן בסוף סעיף יב.

במאיר הבישפּט זולק א'

אשתו ובניו הוי כבע"ד עצמו (רע"א ופ"ת), בזה"ז ליכא תלמיד חכם לענין זה, ויש חולקים, אפילו העד כאן והבית דין חוקרים אותו, ואמר שלא נזכר כי אם מעצמו, מ"מ זולת ת"ח אסור, ואם הבעל דין שם דברים בפי בית דין או שליח בית דין להיות מזכיר להעד, אף דהדברים נובעים מבטן בעל דין שרי, דמ"מ מזכירו אחר (פ"ת).

(טו) ³⁷ אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין (נו), ואם קבלו, אין דנין על פיו (נו). הגה: ³⁸ וחוזרין ומגידו (נח) בפניו. ואם שנו בעדותן צפעם שני ממה שהגידו בראשונה, ³⁹ הולכין אחר העדות השני שהגידו בפניו, אף על פי שהגידו בראשונה על פי החרס (נט), דכל שלח בפניו כחוזן לבית דין דמי, וחוזרין ומגידו. ⁴⁰ ויש חולקין (ס) ואומרים דאם נתקבל העדות שלח בפניו, כשך דזיעבד (סא). ⁴¹ ולכן אם הבעל דין הוא אלס (סב), והעדים יראים להגיד לפניו (סג), מקבלין העדות שלח בפניו, ודנין על פיו. מיהו אם אפשר לכופ האלס כדרך שנתבאר לעיל סי' זה סעיף ה', עדיף טפי. ⁴² ויש אומרים ללא אמרו אין מקבלין עדות אלס בפני בעל דין, היינו צדיני ממונות, אלס בקטנות ומריבות שיש לחוש שאם יעידו בפניהם יתקוטטו עם העדים, גם יתקוטטו זה עם זה, תקנו הגאונים שמקבלים העדות שלח בפניהם, גם לא יגלו מי הם העדים. ולי נראה דווקא כשאין הב"ד רואים לדון אחד מהם עפ"י הדין ולענוף, רק להשקיט (סד) הקטטה ולהורות כפי צורך המריבה, אלס כשרואים לענוף ולדון אחד מהם, אין לקבל העדות אלס בפניו, וכמו שנתבאר באבן העזר סי' י"א סעיף ד'.

(נו) אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד - עיין רמ"א לקמן (סי' קי"ט) שבדבר ברור מקבלין שלא בפניו. ועיין עוד מדין קבלת עדות שלא בפניו לקמן (סי' קמ"ט) (סמ"ע), לדבר ברור כן מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, כמו כתובת אשה [שכן היה ודאי שהיה הבעל חייב לפרוע לאשתו ואתחזק חוב הכתובה עד פטירת הבעל אלא שאנו רוצים להפסידה מטעם חששא דצירין ויתומים קטנים, שקטנים כשלא בפניו דמי, אבל תנאי בכתובה וכדומה, אין מקבלים שלא בפניו (ש"ך * רשד"ם), כל שאין בע"ד מצוי כאן מקבלין, שלא אמרו אין מקבלין אלא בזמן שהבעל דין כאן (ש"ך * מהריב"ל ורשד"ם), ולקבל עדות על נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל בפני הבעל שלא בפני האשה, עיין ב"ש (אה"ע סי' פה סק"ח) [בנכסי מלוג הוי כמו שותפים, שכל שהיא בעיר אפשר לדון עם הבעל, ואם היא איננה, אי אפשר, וה"ה שאין הודאת הבעל מחייב לאשה, אבל בנכסי צאן ברזל בכל מקום אפשר לדון עם האיש ולקבל עדות רק בפניו, אבל לענין הודאה אין הודאתו מועיל] ¹⁰. כשהעדים אינם מכירים לבעלי דינים, אף על פי שהבעל דין עומד שם, שלא בפניו מיקרי, ויש חולקים, וי"א שאפילו לצד הראשון, היינו דווקא שיכירו אותם לעתיד, ואז יש להמתין, אבל לולא זה לכו"ע מיקרי בפניו (פ"ת), היכא דא"א לקבל עדות בפניו מקבלין שלא בפניו, ואף אם בשעה שנגבה העדות עדיין לא היה עיכוב מלקבל עדות בפניו, מ"מ כיון שעכשו אי אפשר לגבות בפניו, דנין ע"פ אותו עדות שקבלו כבר (פ"ת * נוב"י).

(נד) ואם קבלו אין דנין על פיו - עדים המכחישים בע"ד לכו"ע אינו עדות שלא בפניו, אפילו בדיעבד, ואם אינו בעיר הוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך * תורת אמת), כל שאין בעל דין בעיר, או שלחו לו ולא בא שמקבלין עדות שלא בפניו כל דאיכא חשש פסידא, כל שכן היכא שכבר העידו שיועיל עדותם, אבל לקבל עדות שלא בפני בעל דין בענין אישות, כשזה לטובת הנידון, לכתחילה אפשר לקבל שלא בפניו, ובכל ענין יכול לחזור ולהעיד בפני בעל הדין (רע"א * תורת חיים), י"א דאפשר אם כבר דנו על עדות זו לכולי עלמא אינו חוזר הדין (רע"א).

(נח) וחוזרים ומגידים - חוזרים ומגידים היינו שלא במקום חוב, אבל במקום שהוא חובא, אין יכולים לחזור ולהעיד (ש"ך * מהריב"ל), וי"א מאחר וזה מחלוקת יש לחשוש לשתי הצדדים, ואין להוציא ללא ראייה (ש"ך * ראנ"ח), י"א דאחר שהעידו שלא בפניו תו לא מהני בפניו, ועיקר שלא כדבריהם (ט"ז וקצה"ח).

(נט) אף על פי שהגידו בראשונה ע"פ החרם - פירוש, והוה אמינא השתא דמשנין בעדות נמצא דנשבועו לשקר ופסולים הן לעדות, קמ"ל דלא, שכל שלא בפניו אין מדקדיקין כל כך בעדותן. ה"ה אם הגידו בראשונה על פי השבועה (סמ"ע), אבל הב"י סובר שהמעיד על פי שבועה שלא בפני בעל דין, ואחר כך בפני בעל דין אומר אחרת, שני העדויות פסולות שנשבוע לשקר (סמ"ע * ד"מ), פסול עדות בעינין עבירה שיש בו מלקות דאם אין בו מלקות לאו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד דוקא רשע שהוא למות או למלקות, אבל לענין שבועה ודאי פסול אפילו אין בו מלקות דהא חשיד הוא לשבועה [ולכן אם אמר מחוזן לב"ד בשבועה, לא יכול לשנות את דבריו]. אבל כל שאין עליו עדים אלא שהוא אומר שבראשונה שקר העיד ועתה חוזר ומגיד א"כ אינו נפסל ע"י

¹⁰ עי' בזה לקמן סי' קכ"ט, ובדברי הקצה"ח שם.

במאיר הבישפּט זולק א'

עצמו ואמרינן בשוגג היה דאין אדם עושה עצמו רשע. אבל היכא דיש עדים שעבר עבירה לא אמרינן שוגג היה, ולמעשה אם יש עדים שאמר שלא בב"ד בשבועה או בחרם, לא יכול לשנות את דבריו (קצה"ח), לענין חשוד אזלינן בחר אומדנא, וכל שיש אומדנא שהוא רשע נפסל לשבועה, ולכן בשבועת העדות כל שעל פי אומדנא זכור הוא כגון שנעשה בזמן קרוב פסלינן אותו, ולכן בעובר על השבועה כגון בנשבע שלא אוכל ואכל, אפילו נעשה בזמן רחוק, מכל מקום כיון דהוי ליה למירמי אנפשיה בשעת עשיית איסור ולא רמי, איכא אומדנא דרשע הוא ונפסל, וכן כשהנתבע נשבע שאינו יודע אם הפקידו אצלו ובאו עדים שאינו ראוי לשכוח, כגון שבזמן קרוב הפקיד אצלו, ודאי נפסל לשבועה, דלענין לפוסלו לשבועה אזלינן בחר אומדנא, ולכן אפילו אם רק מפי עצמו שומעים שנשבע והגיד אחרת מחוץ לבת דין, כיון דאנן סהדי שעבר עבירה הוי כהוחזק בגזלן על פי עדים, אלא כל דברי הרמ"א כאן מיירי שהחרם או השבועה היה שיעידו האמת, ולכך לא נפסלו כשהעידו בשקר שלא בפני בעל דין, דזה לא נחשב עדות רק כסיפור דברים בעלמא, דלא עברו על השבועה (נתה"מ) היינו דוקא כשהבעל דין שלא נמצא שם אינו חפץ בעדות ראשון, אבל אם הוא אומר אף על פי שלא נמצאתי שם אותה עדות מקובלת עלי, עדות הראשון עדות, שלא אמרו אין מקבלין כו' אלא לתועלת המתחייב בעדות, אבל הזוכה בעדות מקבלין שלא בפניו כו' (פ"ת). (ס) ויש חולקין – וי"א אפילו בדיעבד, פסול העדות שהוגבה שלא בפני בעל דין (ש"ך, רע"א, פ"ת), ועי' לעיל סק"נו) בפ"ת בשם הנוב"י (פ"ת).

(סא) כשר בדיעבד – ולכן אין יכול לחזור ולהגיד אחרת (ש"ך).

(סב) ולכן אם הבע"ד כו' – פירוש, לכן כיון דאין מדקדקים בזה כ"כ מקילינן ג"כ בהא (סמ"ע).

(סג) יראים להגיד כו' – היינו רק לענין עדות ממון, משום הפקר בית דין, אבל אחרת פסול בדיעבד שלא בפני הבעל דין מן התורה (ש"ך * רמ"א), אבל אם יש חשש אלימות אז כשר לגבות העדות בדיעבד שלא בפני בעל דינו (ש"ך * רמ"א), ואם העיד שלא בפני הבעל דין, יכול לחזור ולהעיד בפני הבעל דין (ש"ך * רמ"א), קבלת עדות שלא בפני בעל דין שהכשירו במקום אונס ממילא דיעבד נמי כשר, דאין לך אונס גדול מזו דאי אפשר לחזור ולקבל העדות ובלא זו לא מקרי דיעבד (ש"ך * רמ"א).

(סד) רק להשקיט כו' – היינו בדיין שבא לישב ולדון דברי ריבות וקטטות בין איש לחבירו, או בין משפחה למשפחה, בענין ריב שאין בו דררא דממונא. וכ"ש שאין בו דברים האוסרים והפוסלים. אלא ענייני חרופי וגדופי, ביתר ריב ומצה, חירחור הלשון. אז יכול הדיין לגבות העדות. כדי לראות מי הוא הפושע. וכדי שידע באיך ומה לפשר הענין. ומי שיחויב בדין יותר צריך יותר לבקש את חבירו ולפייסו, כדי להשקיט הריב (ש"ך * יש"ש¹¹).

(טז)⁴³ היה הבעל דין חולה, או שהיו העדים חולים (סה), מקבלים שלא בפניו (סו). ואם היו העדים מבקשים לילך למדינת הים, ושלחו לבעל דין ולא בא,⁴⁴ או שאינו מצוי בעיר, הרי אלו מקבלים עדות שלא בפניו. הגה: ⁴⁵אבל אם לא הודיעו אותו, לא. ⁴⁶ודוקא שאין לחוש שהעדים ילכו קודם שידועו אותו, וכמו שיתבאר לקמן בסמוך. ⁴⁷ואם היה הנתבע חולה (סז), אין מקבלין עדות שלא בפניו, אף על פי שיש לחוש שיפלו הנכסים קמי יתמינסח) ולא יוכל לזון עמהם, כמו שיתבאר בסיומן ק"י. ⁴⁸וי"א דכל ששלוססו) אחריה ולא כל לז"ד, מהני, ומקבלין עדות שלא בפניו, אם פתחו ליה דלינא(ע), ⁴⁹או אפי' לא פתחו ליה דלינא, ולכך לזון לפני אותו דיינים כדרך שנתבאר בסיומן י"ז. ⁵⁰וכן אם היה דבר נחוז, ואי אפשר לקבל העדות אחר כך, כגון שהיו העדים חולים או התובע חולה ויש לחוש שימות, ⁵¹וכן אם העדים הולכים למדינת הים ואין יכולין להמתין עד שידועו אותו, מקבלין(עא) אף על פי שלא שלחו אליו, וכן נראה ממה שפסק לקמן סימן ק"מ סעיף י'.

(סה) העדים חולים כו' – יש מח' אם מקבלים עדים חולים שלא בפניו רק אם שלחו לו ולא בא או לא (ש"ך * מהר"ם אלשקר).

¹¹ אם אדם אחד מזמן חבירו לדין, יכול לדחותו, ולומר אין לי פנאי האינדא. הקילו על הנתבע לדחותו עד יום ג' מנהג של הלכה הוא, ומ"מ אם עדין חולין, או התובע חולה, ושלחו אחריו ולא בא, פושע הוא. דלאו כל כמיניה למדחי, אין לי פנאי, ואין לך רמאות גדול מזו. אבל היכא שהקהל שלחו אחריו ולא בא. נראה דגובין שלא בפניו, דלאו כל כמיניה למדחיהו עד יום השלישי. שהוא יחיד נגד רבים. ואם הנתבע חולה. ואמר התובע לבית דין, שיקבלו העדות בחיי הנתבע שלא בפניו, כדי שיחזיקוהו בחיי הנתבע בנכסיו. שאם ימות יצטרך להמתין עד שיגדלו היתומים. אין שומעין לו לקבל העדות שלא בפניו, כדי שיגבה חובו, כי מזל דידיה גרם. ואין מקבלין עדות שלא בפניו לחוב ליתומים שלא כדן. ועוד היכא שהוחזק אדם למסור דמגיבין אף שלא בפניו (יש"ש ב"ק פ"י סי' ח).

בואיר הבישפּט זולק א'

(סו) שלא בפניו כו' - בזה לא כתב המחבר דבעי דשלחו אליו ולא בא. אבל כשאינו בעיר מסתמא לא ימתינו העדים מליילך למדינת הים עד שישלחו אחריו ויבוא. וז"ש המחבר "או שאינו מצוי בעיר כו'" (סמ"ע), עיין לקמן (סי' קמ ס"י) וז"ל: אפילו אם כבר פרע שכר למחזיק, אם יטעון המחזיק בבית דין קודם שיבא המערער יעידו השוכרים בפניכם שדרו בו ג' שנים, טענתו טענה ולא הוי נוגעים בעדות כיון דלא הוי מערער קמן. הגה: ואע"ג דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין כיון דהשתא כשרים ואם יעידו משיבא המערער יהיו נוגעין בעדות, מקבלין שלא בפניו. [ש"ך]. כדי לקבל עדות שלא בפניו י"א דבעינן שלחו לו ולא בא בהדי שהיו עדיו חולים או שהיו מבקשים לילך למדינת הים, וי"א דבעינן שיהא הוא חולה או עדיו חולים ופתחו ליה בדיניה וגם שלחו לו ולא בא, וי"א דדוקא מבקשים לילך למדינת הים הוא דאצטרך דשלחו לו ולא בא משום דיש שהות לשלוח בעדו ולהודיעו אבל אם היה חולה או עדיו חולים אין אדם שליט ברוח ואין צריך להודיעו, וי"א או הוא חולה או העדים חולים או ששלחו ולא בא (ש"ך * מהריב"ל), עי' לקמן (סי' תח ס"א) [אין הנזקים משתלמים אלא בראיה ברורה ובעדים כשרים. ואין מקבלין העדות אלא בפני בעל דין, אפילו היה הוא ועדיו חולים] (רע"א), ועי' מש"כ שם [וי"א דרק לענין להפוך את השור להיות מועד, דבזה קפיד קרא והועד בבעליו, אבל לענין התשלומים מה שכבר נגח, זה דומה לכל עדיות דעלמא] (פ"ת).

(סז) ואם היה הנתבע חולה כו' - דדוקא בתובע שחולה הקילו משום שיאמר אני רוצה להזכיר העדים לכיון את העדות ואם אמות תשתכח העדות ויפסיד כל החוב. משא"כ בחולה הנתבע דאז יכול לגבות החוב כשיגדלו היתומים, וגם משום שבכאן לא פשע במה שלא בא כיון שהוא חולה ולא היה יכול לבוא (סמ"ע), דוקא חלה התובע, אז מקבלין בדאיכא חשש הפסד, וגם ששלחו לו דאיכא פשיעת הנתבע. ולפי זה משמע דבחלה הנתבע, אף ששלחו אחריו ולא בא דאיכא פשיעת הנתבע, ואחר כך חלה הנתבע דאיכא נמי חשש הפסד, מכל מקום אין מקבלין, ואף דעיכוב פרעון הוי גם כן הפסד, ומכל מקום אין מקבלין כיון דעיקר קבלת העדות הוא משום היתומים, ואין מקבלין עדות שלא כדין לחוב ליתומים, וכיון דעיקר החוב הוא ליתומים והיתומים לא פשעו, פטור. והרמ"א סובר דבחלה מקבלין משום חשש הפסד אף דליכא פשיעת הנתבע, ועל כרחך צריך לומר דעיכוב פרעון לא חשוב הפסד (נתה"מ).

(סח) שיפלו הנכסים קמי יתומים - כי מזל רע דידיה גרם שחלה הנתבע. ואפילו יאמר התובע לדיינים לכל הפחות אם אינכם רוצים לקבל עדותו קחו הממון בידכם שלא יאכלוהו הקטנים, אין שומעין לו, דדוקא כשאדם ודאי חייב לחבירו ויש לחוש שיכלה ממנו קודם שיגיע זמן הפרעון אמרו דלוקחין הב"ד ממנו מידו, כדלקמן (סי' עג ס"י), ולא בכהאי גוונא דעדיין לא נתברר דחייבין לו (סמ"ע), דדוקא כשהנכסים כאן והבעל דין אינו לפנינו התם הוא דמעכבים הנכסים משום השבת אבדה וכו' אבל בקטן דהנכסים והממון הוא בידו ואנו דנין להוציא הממון מידו שלא יכלהו פשיטא דאין מוציאין דאף על פי דהקטן כמאן דליתיה בפנינו דמי הרי ודאי חשבינן ליה כאילו ליתיה עם הממון שבידו ואין כאן משום השבת אבדה וכו' כיון דהקטן אינו מעכב מלירד לדין אלא עיכובא דדינא הוא דרביע עלויה שאי אפשר לו לירד לדין ואפילו אם ממון הקטנים הוא ביד אחרים כגון ביד בית דין או אפוטרופסים חשוב הוא כאילו הוא ביד הקטנים ואין מוציאין הממון מידם ולא דמי לאחר דעיכוב הפרעון הוא מחמתו שאינו לפנינו מעכבים נכסיו שהן לפנינו משום השבת אבדה אי נמי משום להציל העשוק וכו' (ש"ך * ב"ח), [כהגה על הסמ"ע] וי"א דמש"כ לקמן (סי' עג ס"י) הוא תקנת חכמים נגד הדין משום הפסד ממנו של זה, וכאן דאף דמן הראוי לקבל עדות משום תקנה, מ"מ כאן אינו כן, כיון שדינו עם היתומים לא עבדינן תקנה לחוב ליתומים שלא כדין (ט"ז), י"א שבממון שעדיין לא בא ליד היתומים אין נותנים להם, ויש חולקים (רע"א).

(סט) וי"א דכל ששלחו כו' - דבריו כאן בנויים על דברי המחבר ריש סט"ו, ומש"כ ברמ"א בשם י"א אף על גב שזה גמ' בפירוש (ב"ק קיב ע"ב), עכ"ז מאחר והרמב"ם ורי"ף השמיטו ס"ל דאותה מימרא אינה מוסכמת היא אליבא דכו"ע, ולדבריהם אין מקבלין כי אם בחולה או בהולך למדינת הים, ומה"ט נמי השמיטו המחבר (סמ"ע), אם היה א' מהב"ד אוהב לבע"ד, אף דאם דנו דיניהם דין כנ"ל (סי' ז ס"ז), מ"מ טוב לו שלא ילך לפניהם, שהרי יכול לטעון אני רוצה ללכת לבית דין אחר, ובזה אם קבלו העדות שלא בפניו י"ל דלא מהני (רע"א).

(ע) אם פתחו ליה בדינא - פירוש, התחילו לטעון לפניו, דאז אין יכולין לומר לא אדון לפניכם אלא בפני ג' אחרים שבעיר הזאת, וכמ"ש לעיל (סי' יג ס"ב) אבל אי לא פתחו יכולין לומר אין

במאיר הבישפּט זולק א'

רצוני שתקבלו אתם עדותי אלא מי שידון אותי יקבלם ולא אדון לפניכם (סמ"ע), וי"א אם התחילו לטעון לפני הדיינים והביא עדים התובע ולא בא כששלחו בעבורו לקבל עדות מקבלין עדות שלא בפניו ואי לא פתחו בדיניה אין מקבלין אלא אם היה הוא חולה או עדי חולים ומצי למימר איני רוצה שתקבלו עדותו עד שאבא לדין ואין מקבלין אלא בפניו אפילו פתחו בדיניה ואם בית דין זה לקחו שטר מבית דין הגדול שיכופו אותו לדין שוב אינו יכול לומר לבית דין הגדול אזילנא ומקבלין שלא בפניו ומוכח משם שאם לקחו שטר מקבלין שלא בפניו אפילו לא פתחו ליה בדיניה מאחר ששלחו לו ולא בא (ש"ך * ר' ירוחם), אם כבר טענו לפני הדיינים, והביא התובע את עדיו, ושלחו ב"ד לנתבע, שיבא וישמע עדים של התובע, ולא בא. אין לך פושע גדול מזה. ואפילו ליכא שום אונס בעולם מקבלין, מאחר שהתחיל לטעון, אין לו זכות לדחותו, וזה לא סותר למש"כ שאין מקבלין אלא דאיכא אונס כו', כי זה מדובר בדלא פתחו ליה בבי דינא. וה"ה אפילו לא טען, אלא אמר לב"ד אין לי פנאי, ואי אפשר האידנא, ודחה עד יום ג'. וביום ג' שלחו הב"ד אחריו לעמוד לדין, ולא בא. יכול התובע להביא עדותו לב"ד, ויעידו שלא בפניו. והב"ד מקבלין אותם, ודין על פיו. ומסיק, אבל לא פתחו בבי דינא. מצי א"ל אני אלך לבית דין הגדול, ולא תקבלו עדותי עד שאבא עמו שם ומש"כ ב"ד הגדול לאו היינו בית הוועד, הוא מקום קיבוץ ת"ח, וב"ד קבוע לשם. אבל ב"ד הגדול הוא הנשיא שבא"י. והאידנא החשוב שבדורו נקרא ב"ד, כל דור ודור לפי שהוא הגדול (ש"ך * יש"ש).

(עא) ואין יכולים להמתין עד שיודיעו אותו מקבלין - אפילו הוא אין צריך לדון לפני אותן דיינים, מקבלין, אף על פי שלא שלחו, משא"כ להמחבר יש לומר דוקא אם הדיינים הם בענין שצריך לדון לפניהם, אז יכולים לקבל, אם הדבר נחוץ אפילו לא שלחו. ועוד יש לומר, דלהמחבר אם היה נחוץ, שהיו חולים או ביקשו לילך למדינת הים ולא היתה שהות לשלוח אחריו וקיבלו שלא בפניו, ואח"כ נתרפאו או לא הלכו העדים למדינת הים, י"ל דאין דנין על פי אותה קבלה אלא צריכים לחזור ולהגיד בפניו. ואפשר דאם שינו בעדותן הולכים אחר עדות הב' כנ"ל סעיף ט"ו, כיון דבשעת המשפט העדים כאן ויכולים להעיד בפניו, ומיהו בהיה התובע חולה לא משמע כן, ולרמ"א אם היה נחוץ ונתקבלו העדים שלא בפניו, אף שהעדים הם כאן, אין צריך לחזור ולהגיד בפניו, כמו בפתחו ליה בדינא ושלחו אחריו ולא בא, או שצריך לדון לפני אותן דיינים דדנים אותו אח"כ ע"פ אותה קבלה, אף שבא לבית דין והעדים כאן. ואפשר דס"ל כהיש חולקים דבסעיף ט"ו דאם נתקבל שלא בפניו כשר בדיעבד, ובזה מיושב מ"ש הסמ"ע סק"ס (פ"ת), וי"א למחבר אף אם היה דבר נחוץ דלא בעינן ושלחו לו, אמנם צריך לומר באופן דצריך לדון בפניהם, אבל לרמ"א הואיל והדבר נחוץ להציל העשוק הם מורשים מחז"ל לקבל עדות אף שיטעון הבעל דין לא אדון בפניכם, אבל בחולה בכל מקום מקבלין (פ"ת * תומים).

(יז) ⁵²ראובן שתובע את שמעון ועידיו במקום אחר (עב), יאמרו בית דין לשמעון אם הפין לילך במקום העדים ויעידו בפניו, ואם לאו יקבלו ב"ד שבמקום העדים עדות שלא בפניו ויודיעו לב"ד שבמקום הבעלי דינין, וידונו על פי אותה קבלה⁵³. הגה: ⁵⁴וכן אם מצא עדי צעיר אחרת, ⁵⁵ואין סהות לשלוח אחריו, או שלא ימצא העדים אחר, גוזין בפני ב"ד שלא בפני צעל דין, וננין על פי העדות ההוא. וכן המנהג פשוט במדינות אלו, אף ע"פ שיש חולקים (עג) ⁵⁶וס"ל דלפילו במקום שיש לחוש שיפסיד העדות אם לא יקבלו שלא בפניו, אין מקבלין אלא א"כ שלחו לו תחלה, אין נוהגין כן, אלא כאשר נתבאר. (עב) ועדי במקום אחר - וה"ה לעדים שזה במקום רחוק וזה במקום רחוק וצריך לצרף עדותן (סמ"ע).

(עג) אף על פי שיש חולקין כו' - וכן עיקר (ש"ך).

(יח) ⁵⁷לא אמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו. אבל המביא עדים לפטור את עצמו, מקבלין (עד).

(עד) אבל המביא עדים לפטור כו' - דדוקא במקום שבאין להוציא ממון על ידי עדים בעינן לפניו (סמ"ע). עיין לקמן (סי' קח סט"ז) יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, אין קורעין את השטר ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים וכו', ואפילו יש עדים שמעידים שזוכרים הפרעון אין עדותן עדות, לפי שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ואף על גב שמביא עדים לפטור, שאני התם שנחשב כעדות להוציא, שהרי רוצה להוציא השטר ולקרעו, וי"א שדברים אלה אינם אלא היכא שבאים להוציא מהלוה שלא בפני המלוה, דלפטור עצמו מהתביעה יכול להביא עדים שלא בפני התובע, אבל כשאין המלוה תובעו ודאי שלא יקבלו העדות אלא בפניו (ש"ך), [לפרש דברי הי"א בש"ך] והיינו שלא אמרו מקבלין שלא בפניו לפטור אלא כדי לדחות

במאיר הבישפּט זולק א'

תביעת התובע והוא הב"ד או האפוטרופוס, ומשום דממה נפשך אם הם תובעים, א"כ הרי לפנינו העדות, ואם אינם במקום בע"ד, אין יכולין לתבוע כיון שיש לזה עדים, אבל לומר שמקבלין שלא בפני בע"ד לפטור זה ודאי לא אמרינן (קצה"ח). המחזיק בקרקע ומביא עדים על חזקתו דמי למביא עדים לפטור (נתה"מ).

(יט) ⁵⁸ אין מקבלין עדות על קטן(עה), אפילו בפניו, דכיון דקטן הוא, בפניו כשלא בפניו דמי(עו). ויתבארו פרטי דין זה בסימן ק"י.

(עה) אין מקבלין עדות על הקטן - אפילו אם הוא ידוע שהקטן הוציא לפלוגי בעבדיו בחזקה מהשדה או מהבית, מכל מקום כיון שיש לו בו חזקת אבות אין מקבלין עדות של הדר בו שטוען שקנהו מאביו ושיש לו עדים שהחזיק בו ג' שנים, אלא ימתין עד שיגדיל. והיינו דוקא אם הקטן כבר הוציאו וזה שהוציא מידו בא לתובעו. אבל אם הקטן בא להוציאו בדין, אין שומעין לו להקטן, אלא מעמידין לו אפוטרופוס ומקבלין עדותו של זה הדר בו בפניו ודנין ביניהן, או ממתין עד שיגדיל ואז תובע לזה שדר בו. ועיין לקמן (סי' קמט ס"כ ועוד סי' קי ס"ט) דבקטן בדבר ברור מקבלין, וכן בצואה (סמ"ע), עיין סמ"ע לקמן (סי' קי ס"ה ד"ה וכן קטן) ¹² (ש"ך).

(עו) כשלא בפניו דמי - י"א דגם בקטן אם היה הדבר נחוץ מקבלין על הקטן כמו בגדול שלא בפניו, אבל לא משמע כן מלקמן (סי' קח ס"ג), ע"ש סמ"ע (ד"ה ודהיתה) ¹³, וי"א דבקטן אפילו בדבר נחוץ אין מקבלין (פ"ת).

(כ) ⁵⁹ אין שנים ראויין לקבלת עדות(עו), ואם קבלו, לא עשו כלום.

(עז) אין שנים ראויין לקבלת עדות - דהו"ל כעד מפי עד וכמו שכתבתי לעיל סק"ל(לה) (סמ"ע).

(כא) ⁶⁰ קבלת עדות צריך ג' מומחים(עה) יודעים הלכות עדות כשר ופסול, וזהירין בקבלתן לכיון עדות כל אחד, כדתנן הוה זהיר בדבריך שמא מתוכן ילמדו לשקר, וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון, כאילו קבל עדות שקר, ואינו ראוי לדון על פי אותו שטר. (אלא סומכין על העדים עכ"ל).

¹² ז"ל הש"ע: קטן שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חבירו וכבשה, אין אומרים: נמתין לו עד שיגדיל, אלא מוציאים אותו מידו, ולכשיגדיל, אם יש עדים, יביא עדיו וכו'.

זה תמצית דברי הסמ"ע והש"ך: יסוד ב' סעיפים אלה בנויים על זה: כשיש לקטנים ב' מעלות: האחד, שהיה לו לקטן חזקת אבות. והשני, שהיה גם עתה ביד הקטן, אז אין מקבלין עדות ואין מוציאים מידו עד שיגדיל. אבל אם לא היה להקטן חזקת אבות, מוציאים מיד הקטן, אף על גב שכבר נכנס בה הקטן ודר בה עתה וזה בא להוציא מידו. או שהיה לו חזקת אבות, אלא שלא דר בה עתה הקטן, ובא עתה לב"ד להוציא את הדר בו בחזקת אביו שלו, וזה הדר בו טוען שלקחה מאביו ושיש לו עדים שהחזיק בה ג' שנים, מקבלין עדותו של הדר בו, אף שזה הוא קטן, ואין מוציאים את הדר בו. אם כן כשכתוב במחבר "וכן קטן שתקף בעבדיו כו", אע"פ דכבר הוציאו הקטן ודר בהשדה וטוען שיש לו עדים שהיתה של אביו, והמערער בא להוציאו מידו בקטנותו ואומר שלקחה מאביו ושיש לו עדים שהחזיק בה ג' שנים בפני אביו, מקבלין עדותו, שכן אין לקטן חזקת אבות. וגם לפי זה מובן "וכן" שזה אינו ק"ו מהדין הקודם, וקמ"ל דלא תימא דוקא בטוען המערער שיש עדים שהיתה גזולה ביד מורישיו דשומעין לו, אלא אפילו מודה המערער שהיתה של אבי הקטן אלא שלקחה מידו, וגם כבר הוציאו הקטן ודר בה עתה, והמערער בא להוציאה, אפ"ה מקבלין עדות ומוציאים אותו. ובסעיף ו' איירי בענין שיש להקטן חזקת אבות וגם דר בה עתה לפנינו, והמערער בא להוציאו מידו, וכתב דבזה אין מקבלין עדותו להוציאו מיד הקטן. אבל אם אינו עתה בחזקת הקטן שדר בה עתה בשעה שבאין לדין, אלא המערער דר בה, אף שיש להקטן חזקת אבות, מקבלין עדותו של זה הדר בה, שהחזיק בה ג' שנים בחיי אביו, בקטנותו של זה. ומש"כ הרמ"א "ודוקא שלא היה לו חזקה כו" בא ללמדנו, דלא נאמר אף שיש להקטן חזקת אבות וגם היא בידו עתה, מ"מ כיון שידענו שהשדה היתה ביד המערער והקטן הוציאו בכח בתקיפת עבדיו לפני כל, דה"ל כאילו עדיין לא הוציאו, קמ"ל, שלא מקבלין עדות אם הקטן דר שם.

¹³ ז"ל הש"ע (סי' קח ס"ג): אין נפרעים מיורשים קטנים בעודם קטנים שאינם בני י"ג שנה, שום הלואה מחוב אביהם, אפילו היה עליו שטר מקויים, ואפילו היה בו נאמנות, ואפילו היה בו כל תנאי שבעולם, שמא יש להם ראייה ששוכרים בה השטר, אלא א"כ היה במלוה זו אחד מג' דרכים הנזכרים לעיל בסמוך (בסעיף א), ואפילו היתה מלוה על פה, גובה מיתומים קטנים באחד מג' דרכים הנזכרים, ודהיתה תוך זמן, צריך שנתקבל העדות בחיי אביהם שהיא תוך זמן, שאם לא כן אין מקבלין עדות על קטן, אפילו בפניו וכו'. וזה תמצית דברי הסמ"ע: פירוש, אחד מהג' דרכים הוא במה שמת בתוך הזמן, וקאמר בדרך זה אינו גובה אא"כ נתקבל העדות בחיי אביהן. אבל באינך ב' דרכים הדבר ידוע ועומד, דהרי כשצויה אביהן הרי הדבר ידוע מפי מקבלי הצואה שעדיין חייב, ועיין לקמן (סי' קי ס"ט) דבכה"ג שהוא מבורר מקבלין העדות אפילו בפני הקטן [ועי"ש דבעינן שיצוה כן בפני ב"ד, או שיכתוב צואתו בכתובת ידו הניכרת להדיינים]. וכן כשהוא מת בתוך נידוי, הדבר ידוע. ובסעיף א' דאיירי ביורשים גדולים מקבלין עדות בתוך הזמן לפנינו, משום הכי סתם שם להשוות הג' דרכים ביחד.

במאיר הבישפּט זולק א'

(עח) ג' מומחין - עיין מ"ש לקמן (סי' עט ס"ט ד"ה כפר בב"ד) (קצה"ח), בעינין במוטב תלתא כחדא, אבל אם קיבלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו לא מהני אף לדעה ב' לקמן (סי' מו סכ"ה), דזהו דוקא בקיום שטרות, ושם הקילו (רע"א), וי"א דיחיד מומחה שיכול לדון אפי' ביחיד, גם יכול לקבל עדות ג"כ ביחידי (רע"א). ואם א' גמיר וב' הדייטים וקבלו עדות פסול (רע"א * תומים), וי"א סגי בא' דגמיר לכתחילה, וי"א דבדיעבד אפילו שלשתם לא גמירים הוי עדות, ואינו יכול לחזור ולהעיד (רע"א * מהרח"ש).

(כב) ⁶¹נכון למקבלי עדות לפרסם בשטר(עט) קבלת העדות מי הם העדים. (מיהו אס לא כתבו מי הם העדים, לא הפסידו).

(עט) נכון למקבלי עדות לפרסם בשטר כו' - פירוש, כשאנם דנים על פי העדות שהעידו לפנין אלא מקבלין עדותן ושולחין העדות לב"ד אחר לדון עליו, וכמ"ש לפני זה (סי"ז). ולקמן (סי' מו ס"ו) & יתבאר הדין כן בדין עדי הקיום ע"ש, וסיים שם בטעמא כיון דבית דין בתר בית דין לא דייקי. ועיין לעיל (סי' יט סק"ב?) מה שכתבתי מזה (סמ"ע).

(כג) ⁶²אם רצו הצבור לתקן שהשני סופרים מקבלין עדות ומגבין על פיהם, ⁶³וכן אם רצו (פ) שאם יפטר העד שהוזמן להעיד עם הסופר שתעלה חתימת הסופר כשני עדים, תקנתם קיימת. הגה: כי ככל דברים כאלה נשוא לתקן צעירים הטוב צענייהם¹⁴.

(פ) וכן אם רצו כו' - הסופר צריך לכתוב בשטר שיודע שנמסרה העדות בתחילה לו עם עוד אחר ששמו פלוני בן פלוני, ושאותו פלוני נפטר לעולמו, ושהוא כתב וחתם השטר לבדו אחר פטירת העד חבירו כתקנת הקהל (סמ"ע).

(כד) ⁶⁴מי שטוען שיש לו שני כיתי עדים, ואמרו הכת האחת שאינם יודעים כלום, לא הפסיד זכותו(פא) ומביא כת שנייה. ⁶⁵אין מקבלין עדות אלא ביום(פב), ואם קבלוהו בלילה, אפילו היו עדיו רדופים לילך למדינת הים, אין דנין על פי אותה קבלה(פג). הגה: ⁶⁶מיהו אס קנלו עליהם צעלי הדינין לקבל העדות צלילה, מקבלים אפילו לכתחלה.

(פא) לא הפסיד זכותו כו' - וה"ה בכת אחר כת והוכחשו. ועיין לקמן (סי' לא ס"ו) & (סמ"ע). (פב) אין מקבלין העדות אלא ביום כו' - משום דהוה ליה כדין. וגם בדין אם קיבלו הבעלי דין עליהם לדון בלילה מותר לדונם בלילה וכמ"ש לעיל (סי' ה סק"ז?) (סמ"ע).

(פג) אין דנין ע"פ אותה קבלה - ולא דמי למ"ש הרמ"א לעיל (סי' ה ס"ב) דיש אומרים דאם דנו בלילה דדיניהם דין. דהתם הו"ל דיעבד ממש, משא"כ הכא דרוצים לדון על העדות לכתחילה לא מיקרי דיעבד ממש (סמ"ע), מאחר ואין דנין על פי אותה קבלה, יכולין העדים לחזור בהן (ש"ך), עיין מ"ש לעיל (סי' ה סק"ו) (קצה"ח), קבלת עדות בלילה אינה עדות בכלל (רע"א * מהר"ם אלשקר), משמע מדברי הסמ"ע שאם כבר דנו על פי אותה הקבלה דינם דין, וי"ח על הסמ"ע אלא כל קבלת עדות בלילה הוי כקיבלו שלא בפניו או שלא בב"ד דיכולים לחזור בהו כמו שכתב הש"ך, לכך אם דנו ע"פ אותה קבלה אין דינם דין, ועי' קצה"ח ונתה"מ לעיל (סי' ה סק"ו) (פ"ת).

(כה) ⁶⁷אין מקבלין עדות קודם שישב הנתבע לתביעת התובע, לפי שאולי יודה הנתבע ולא יהא צריך עדים, ואמרוחי ב"ד לא מטריחין.

(כו) ⁶⁸אם קבלו עדים מעומד, מה שעשו עשוי. ואם היו נסמכים על העמוד(פד), אפילו לכתחלה מותר, דסמיכה כשישבה. ובסימן י"ז נתבאר שעכשיו נהגו להושיב העדים.

(פד) ואם היו נסמכים על העמוד כו' - עי' רמ"א לעיל (סי' יז ס"א) דעמידה ע"י סמיכה כזה הו"ל עמידה לענין עדים ובע"ד שצריכים לעמוד. ועי"ש דברי (סק"ו) דהיינו טעמא, כיון דקרא אסמכתא בעלמא הוא אזלינן בתרווייהו לקולא. גם כתבתי שם דנראה, אם תרווייהו כחדא דהיינו שהעדים או הבעלי דינים נסמכין, וגם הדיינים הפוסקים אותו הדין נסמכין, דאינו מותר לכתחילה, דממ"נ אי מחשב ישיבה גבי דיינים לא מחשב עמידה לגבי עדים (סמ"ע), ויש חולקים וס"ל דעמידה על ידי סמיכה קרוי עמידה וקרוי ישיבה הילכך אפילו לכתחלה יכולין הדיינים והעדים לסמוך על העמוד ולגבי הדיין הוי ישיבה ולגבי העדים הוי עמידה (ש"ך * ב"ח), עי' מש"כ לעיל (סי' יז סק"ו) (פ"ת).

במאיר הבישפּט זולק א'

סימן כט – שלא יוכלו העדים לחזור, ובו ג' סעיפים.

(א) אחר שהעיד העד בבית דין (א) (והוא לאחר כלי דבור(ב)) אינו יכול לחזור בו(ג). כיצד, אמר: מומטה הייתי, שוגג הייתי ונזכרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי(ד), אין שומעין לו(ה),⁷⁰ אפילו נתן טעם לדבריו.⁷¹ וכך אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי(ו) (ו"א ליכול להוסיף צמנאי(ז)).⁷³ אבל בדבר שמוביחו שמטה, כגון שהזיקוהו בית דין(ח) להביא עדים שאינו רמאי, והלך והביאם, ואמרו להם הבית דין: יודעים אתם בו שהוא רמאי, ואמרו העדים: כן, ואמר להן הבעל דין: וכי אני רמאי, ואמרו: לא אמרנו אלא שאינך רמאי, שומעין לדבריהם האחרונים, משום דמסתמא אין אדם מביא עד להעיד חובתו, ובודאי טעו.⁷⁴ וכך בכל טעות(ט) שהעדים מצויים לטעות בו, נאמנים הם בעצמם, ואין בזה משום חוזר ומגיד.⁷⁵ וכך אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים(י), כגון שהדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני ענייני משמעות, אחד קרוב ואחד רחוק, כל שאנו יכולים לכיון דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת, יש לנו לכיון דבריו(יא), כשם שיש לנו לתרץ דברי⁷⁶ שני עדים הנראים מכחישים זה את זה(יב), כדי שתהא עדות מכוונת¹⁵. הגה: כשנותנים חכם צנית הכנסת, אחר עדות, שיעידו קודם שילאו מצית הכנסת, ולאחר שילאו צלו עדים להגיד, ואומרים: לא שמנו לזנו אז להעיד, ועתה זוכרין, יוכלין לחזור ולהעיד, הואיל ושתקוניהם תחלה ולא אמרו: אין לנו יודעיסו(ל).⁷⁸ ואפילו אמרו: אין לנו יודעים, ונתנו אמתלל(טו) לדבריהם למה אמרו כך, חוזרין ומגידין, הואיל ולא אמרו בהפך(טז) ממה שאומרים בלחורונה.

(א) אחר שהעיד העד בבית דין - ואפילו ללא שנחקרה עדותו בב"ד, שכן בכל דיני ממונות ובכל מה שדנין הבית דין בזמן הזה אין צריך דרישה וחקירה, וכמו שכתב בריש סימן שאחרי זה, וסגי להו בהשאלות והבדיקות שנתבארו בסימן שלפני זה בסעיף ח' ששואלין אותו, ועי' רמ"א לקמן (סי' מו סל"ח) דעד אחד בשטר יכול לחזור (סמ"ע), מוכח מדברי הסמ"ע דמידי דבעי דרישה וחקירה יכול לחזור בו קודם שנגמרו החקירות, וכיון שריבה רחמנא כשמכחיש עצמו בחקירות דיכול לבטל עדותו ואין בו משום חוזר ומגיד, מכל שכן כשמכחיש עצמו בגוף ההלואה בתוך החקירות, דהאיך יעלה על הדעת דאם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה באותו יום ויעיד שהיתה ההלואה ביום אחר, שתיבטל עדותו מכל וכל, ואם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה כלל לא באותו יום ולא ביום אחר, תתקיים עדותו. ועוד, הא נאמן לבטל עדותו במיגו דאי בעי היה מבטל עדותו על ידי שהיה חוזר ומגיד בהכחשת חקירות, שהיה אומר שלא היה באותו יום שאמרתי קודם. אמנם להיפך, אם כבר נתבטלה עדותו מחמת שהכחישו עצמן בחקירות, ודאי פשוט שאינו יכול לחזור ולהגיד אחר כדי דיבור לקיים עדותו (נתה"מ).

(ב) והוא לאחר כדי דבור - אבל בתוך כדי דיבור יכולין לחזור, ואפילו עד הראשון בתוך כדי דיבור של השני, כגון שבאו שנים לבית דין להעיד והעיד האחד ואח"כ השני, יכול הראשון לחזור בו תוך כדי דיבור של עדות השני, דחד עדות הוא, ואף אם הפסיקוהו בעלי דין וחזר ואמר שרוצה להשלים אלא שהפסיקוהו, יכול להשלים דבריו ונאמן, ובלבד שלא יסתור עדותו לגמרי (סמ"ע), ושיעור תכ"ד "שלום עליך רבי ומורי" ועי' יו"ד (סי' רמב"ס ט"ז) ומש"כ שם [שהוא שיעור "שלום עליך רבי"] (רע"א)¹⁶.

(ג) אינו יכול לחזור בו - בשתי כיתי עדים המכחישים זה את זה, כגון שנים אומרים לזה או פרע ושנים מכחישים, וכת אחת חזרה מדבריה, לא מהני חזרה, והיינו דוקא היכא שהעדים שחזרו בהן אומרים ששקר דיברו מתחילה, לכך לא מהימנין להו, שאין אדם משים את עצמו רשע אפילו שעה אחת כו', אבל היכא שכת אחת חוזרים בהם ואומרים מוטעים היינו, נאמנים לחזור בהן, כיון דחזינן דהיכא שמוכח שהעדים טועים, כגון שהביא הבעל דין חוב לנפשיה, חוזרים ומגידים, כמבואר בשו"ע כאן, א"כ כ"ש הכא כיון שיש שני עדים המכחישים אותם, אין לך ראייה גדולה מזו שטעו בתחילה כו' (פ"ת).

(ד) לפחדו עשיתי - פירוש, או שמודה שלא היה מוטעה ושוגג, אלא אומר שהוכרח מכח פחד להעיד שקר במזיד (סמ"ע).

¹⁵.

¹⁶ ועי' ש"ך (יו"ד סי' רי"ג) שהוא כשיעור "שלום עליך רבי", וכן הוא במ"ב (סי' רו סק"ב), ודלא כט"ז שפי' שהוא כשיעור "שלום עליך רבי ומורי", וכוונתו הגרע"א לציין ליו"ד ששם איתא ששאלת תלמיד לרב היא "שלום עליך רבי" ואם הרב הקדים לו שלום צ"ל "שלום עליך רבי ומורי".

במאיר הבישפּט זולק א'

(ה) אין שומעין לו - עדים שהעידו בב"ד וחזרו והעידו בחילוף, מלקין אותן ועדות הראשונה קיימת (סמ"ע).

(ו) ואינו יכול להוסיף בעדותו תנאי - דגם בזה סותר דבריו הראשונים שהעיד בראשונה סתם, דמשמע דבכל ענין הוה אותו הדבר, והיינו דוקא כשמעידין על פה לפני הב"ד, או בשטר וכתבת ידם ניכר ויכולין לקיים חתימתן זולתן, דאל"כ הוה ליה הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ועיין לקמן (סי' מו סל"ז וסי' פב ס"ב) מדין עד אחד אומר תנאי היה בדבר ועד אחד אומר לא היה תנאי, וי"א דמעמידין עד נגד עד ונשבע הנתבע היסת (סמ"ע), אף על גב דלקמן (סי' מו סל"ז) פסק בעדות בשטר יכול לומר תנאי היו דברינו, שאני התם בשטר דאפשר שלא בא להודיע הכל מפורש בשטר, משא"כ בעדות על פה ששאלוהו בית דין, היה לו לפרש גם ההוספה (ט"ז).

(ז) וי"א דיכול להוסיף בתנאי - עיקר להלכה כמחבר, היינו דוקא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר, אבל אם כתב ידם יוצא ממקום אחר, אין נאמנין, דהא בעל כרחך איירי כאן לאחר כדי דיבור וכמ"ש הרמ"א, וא"כ הוא הדין כשאמרו "כתב דינינו הוא זה" ואחר כדי דיבור אמרו תנאי, אין נאמנין, וכן הוא להדיא לקמן (סי' מו סל"ז) דאפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין אלא תוך כדי דיבור, ועי' מה שכתבתי שם (ד"ה ואם כתב ידם) [נאמנים אפילו לומר שבשעה שחתמו לא ידעו שהיה אמנה ואח"כ נתברר להם, אפילו יצא כת"י ממקום אחר] ושם (ד"ה בשום דבר) [שאם כתב ידם יוצא ממקום אחר אינם נאמנים להוסיף תנאי, ודלא כסמ"ע שם], ועוד (סי' פב סקל"ד?) (ש"ך), עיין מש"כ לקמן (סי' מו סל"ז ד"ה אין נאמנים בשום דבר) (נתה"מ), מ"מ אם כפי עדותם עדותן הראשונה לא היה ממש בעדותן, שהיה בלא קנין, ואחר כך הוסיפו שהיה בו קנין, לכולי עלמא לא מהני, וכעדות אחרת דמיא (רע"א), וכל זה דוקא היכא דעדיין יש פנאי לקיים התנאי, דלא נעקר עדותן לגמרי (רע"א), וי"א שכל שאמרו העדים שהיה תנאי כתוב בשטר אינם נאמנים [והוא המדובר בסי' מו], אבל לומר שהיה נתינת השטר על תנאי נאמנים [והוא המדובר בסי' פב] (פ"ת * תומים).

(ח) כגון שהזיקוהו בית דין כו' - אפילו אם העיד על עניני אישות, ואחר כך אמר שהעיד עדות שקר, שלא ידע חומר הענין, עכ"ז כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (פ"ת * רשב"ש).

(ט) וכן בכל טעות כו' - כל זה דווקא בדבר שאין דרכו לדייק בו, אבל דווקא הדרך לדייק בו אין נאמנים, ועוד כל זה דווקא שהעדים עצמם אומרים שטעו, אבל שאנחנו נטעון את זה עבורם, לא (ש"ך * רמ"א), ועיין לקמן (סי' מג סק"י) (ש"ך).

(י) וכן אם אינו סותר עיקר דבריו - וה"ה כשעדים מסבירים שטר, כל שהלשון סובלתו מאמינים להם, אבל הוספת תנאי לא בכלל זה (ש"ך * מהרי"ט).

(יא) יש לנו לכיין דבריו - פירוש, אפילו בביאור משמעות הרחוקה. וכן הוא בעד אחד שמעיד שהיה תנאי בע"פ בין החזן והקהל, ועדים אחרים מעידין שכל התנאים נכתבו בשטר אבל אמת שכל הדברים שנדברו בעל פה לא נכתבו בשטר, שזה לא מיקרי הכחשה לעד ההוא שאומר תנאי היה, דיש לומר שמא חשבו שהדברים שבע"פ אינם חשובים תנאי (סמ"ע), אם באו עדים ופרשו דבריו, כל מקום שאין העדים באים לסתור דברי השטר לגמרי אלא לפרשו שומעים אליהם, ואפי' אם היה אותו הפירוש רחוק ורחוק בלשון השטר דמתרצינן הלשון של השטר שיהיה מכוון לדברי העדים, כל שאנו יכולין לכוון העד שלא תהא עדותו מוכחשת (ש"ך * המהרי"ט), יכולין להעיד ע"פ על משמעות הרחוק ודחינן למשמעות הקרוב משום דלא הוי סתירה ממש אלא גלויי ספיקא (ש"ך * אלשיך), היינו אם בתוך חצי שעה חזרו מעדותן. אמנם אם היום העידו באופן דהוי חובתא למביא העדים, ואחר יום או יומים חזרו העדים לבטל עדותן הראשון. יראה דלא כל כמנייהו ועדותן הראשון במקומו עומד, וכן א' הביא עדים שקידש אשה, והם העידו שנתן כסף ואמר הרי זה כסף קידושין, ולא אמר "להתקדש לי" שהוא ידים שאינם מוכיחות, לא נחשב כעדים שאין אדם מביא לחובתו (ש"ך * מהרש"ך).

(יב) דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה - כגון אחד אומר בשני בחודש נעשה המעשה והשני אומר בשלישי בחודש, דאמרינן האי ידע בקביעא דירחא והאי לא ידע, וכמ"ש לקמן סי' ל ס"ז (סמ"ע).

(יג) הואיל ושתקו - ה"ה כשאמר תחילה "איני זוכר עתה", יכול לחזור ולומר "נתתי אל לבי וזכרתי". משא"כ כשאומר תחילה סתם "איני זוכר" דאינו חוזר ומגיד (סמ"ע), וי"א דעיקר החילוק בין אומר "לא נתתי מעולם לב לזה", שאז אינו נאמן אח"כ להגיד עדות, ובין אומר "איני זוכר עתה", רצה לומר שגילה דעתו שצריך להזכר בדבר. וגם אם אומר סתם "איני זוכר" הוא ג"כ דינא

במאיר הבישפּט זולק א'

הכי, דהוא לשון מסופק, ומשמע דידע כבר אלא שאינו זוכרהו (ט"ז), ועיין מ"ש לקמן (סי' עה ס"ט סק"ז?). וי"א דאם העדים אמרו "אין אנו יודעין" ואחר כך חזרו ואמרו "יודעין אנו" לא הוי חוזר ומגיד (קצה"ח).

(יד) ולא אמרו אין אנו יודעים - דכשאומרים בב"ד "אין אנו יודעים" שוב אינו חוזר ומגיד, ועיין לעיל (סי' כח סק"ז) (סמ"ע), אחר שנתנו חרם בבהכ"נ שכל מי שיודע להעיד שיבא ויעיד ואלו העדים היו שם ולא העידו, נפסלו מעתה לעדות כדין העובר על החרם שפסול לעדות, ואין נאמנין לומר שלא שמעו מן החרם הואיל והיו בעיר (ש"ך * רמ"א), איש שהעיד שלא בפני בית דין שבעל של פלונית מת, כל שהגדה ראשונה לא היתה בב"ד ואעפ"י שידענו בברור שאמר כן לא חשיב הגדה דאין אדם חושש במה שאומר חוץ לבית דין ולעולם חוזר ומגיד ואף על פי שלענין התר אשה היה נראה לכאורה דלא שייך טעם זה דכל האומר בפני עדים שמת בעלה של פ' ידע אותו העד בודאי שיתירו את האשה ע"פ אותם דברים אף על פי שלא אמרם בב"ד וא"כ ה"ל כאלו העיד מתחלה בפני בית דין דש"ב אינו חוזר ומגיד מכל מקום אפי' בדבר שאין צריך בית דין הגדה דשלא בבית דין לא חשיבה הגדה ולעולם חוזר ומגיד. אמנם אם הביאו בחוזק לבית דין, ואמר שאינו יודע שום עדות ואחר ב' וג' ימים בא בפני הבית דין ואמר שהאמת הוא שהוא ידע עדות בענין אבל מפני שהכעיסוהו היה כובש את עדותו שהיו רוצים להעיד להם בחזקה אין זה אמתלא, ואינו נאמן שוב (ש"ך * ראנ"ח), אפילו אם היה אונס ממון, זה לא מספיק שיכול להעיד אחרת, אמנם אונס נפשות כן (ש"ך * אלשיך), וי"א בדעת מקור דברי הרמ"א שאפילו אמרו בפירוש לא ידענו, כשנותנין טעם לדבריהם יכולין לחזור אם כן כשאומרים שמפני פחד לא העידו חשיב נתינת טעם שפיר ויכולין לחזור ולהעיד דהיכא שיש שבועה אין הפחד טעני' כל שלא היה בו כדי התר שבועה הנדרי אונסין (רע"א * מים עמוקים), כל שהוא באמתלא ונותן טעם למה לא העיד בתחילה, ודאי דיכול לחזור ולהגיד, כמו שכתב הרמ"א, וזה אפילו אם הכריזו בחרם (נתה"מ).

(טו) ונתנו אמתלא - כי אמר איני יודע מפני פחד או מפני טענה אחרת לא משוי נפשי רשיעא שהרי לא עבר שום עבירה, ואף על פי שעברו על "אם לא יגיד", מ"מ שב ואל תעשה הוא (פ"ת).

(טז) הואיל ולא אמרו בהיפך - ומ"ש המחבר בריש הסימן דאין שומעין לו אפילו נתן טעם לדבריו, שם איירי דאמר היפך דבריו הראשונים (סמ"ע), אם אמרו העדים מתחילה "פלוגי חייב לפלוני" וחזרו לומר שכחנו שכבר פרעו, בכהאי גוונא לא מהימני, דהוה ליה חוזר ומגיד שכבר העידו שחייב, אבל אי אמרו בתחילה "פלוגי הלוח לפלוני", מצו לומר אח"כ שכחנו שכבר פרע לו אותה ההלואה, כיון שבזה אינם סותרים דבריהם הראשונים (פ"ת).

(ב) ⁷⁹עדים שאמרו: שקר העדנו, נאמנים לגבי עצמם(יז), וחייבים לשלם(יז) כל מה שגרמו להפסיד בעדותן.

(יז) נאמנים לגבי עצמן - אף על פי דאינן נאמנין לגבי תובע ונתבע מכל מקום לגבי נפשיהו מיהו נאמנין וחייבין לשלם לנתבע שגרמו לו היזק ודין ההוא לא שייך אלא לאחר ששילם הנתבע שאז הזיקו ידוע וניכר אבל קודם לכן ליכא משום דינא דגרמי ואם יש להנתבע בינונית ולהעדים זיבורית התובע יכול לומר אין לי דין ודברים עם העדים והנתבע מחויב לשלם לו מיד ואין יכול לדחותו אצל העדים אף אם יש להם לשלם (סמ"ע * פרישה), וכן פסק לקמן (סי' מו סל"ז) (ט"ז), אם אין לעד זה לשלם חציו, אם השני צריך לשלם שני חלקים, הוא תלוי במחלוקת, ממילא פטור ומספק לא מוציאים כסף. עוד נראה אף הודה על עצמו ששקר העיד ואינו יודע בעדות הב' אם אמת אתו. והעד הב' עומד בדבריו שהעיד אמת מ"מ פטור הא' (רע"א).

(ג) ⁸⁰אף על גב דלא ראינו אינה ראיה, היכא דתרוייהו כי הדדי (גינהו), ואמר¹⁷ האחד: לא ראיתי, הוה ליה כאומר לחבירו: לא ראית(יח), והוה ליה הכחשה. הנה: ⁸¹אכל אס לומר העד שפלוגי היה עמו(יט), ואותו הפלוגי לומר שלא היה עמו, אין זה הכחשה, לאין עד מלקק מי עמו נשעת עדות.

(יח) ה"ג ואמר האחד לא ראיתי הוי ליה כאילו אומר לחבירו לא ראית (סמ"ע), אם יאמרו עדים אנו היינו שם ודייקנו ולא ראינו שום דבר הוי כאומר לחבירו לא ראית, אבל אם א' היה קרוב יותר והיה יכול לראות או שהוא דבר שמוטל עליו, ומדייק יותר, זה שונה, אמנם אנו משערים רק בדבר המצוי לכל אדם (רע"א * לחם רב), י"א כל שהעדים אומרי' "היינו שם במעמד ולא ראינו דבר" לא אמרינן בכה"ג לא ראינו אינה ראיה, וי"א צריך להוסיף בזה שהעדים המעידים כן, צריך שיהיו מזומנים לעסק ההוא ושיהיו עדים בו (רע"א * מים עמוקים), ובעדות על השמועה שא' אמר

¹⁷ י"ג כי אמר.

באיר ה'משפט זולק א'

ששמע דברי' כאלו וא' אומר לא שמעתי אין זה הכחשה דעבידי אינשי דטעי בשמיעה ואינו דומה שמיעה לראיה (רע"א * שער אפרים).
(יט) אבל אם אומר העד שפלוגי היה עמו – עי' לקמן (סי' ל ס"ד) שהמחבר גם כן לומד כך (סמ"ע).

סימן ל – אין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, וצריך להיות עדות שלם, ובו י"ג סעיפים.
(א) עידי דיני ממונות, חוץ⁸³ מעידי חבלות, אינם צריכים דרישה וחקירה(א). כיצד, אמרו העדים: בפנינו הלואה זה את זה מנה בשנה פלוגית, אף על פי שלא כיונו החדש(ב) ולא המקום שהלואה בו ולא המנה אם היה ממטבע פלוגית או ממטבע פלוגית, עדותן קיימת. ⁸⁴ואם נראה לדין שהדין מרומה(ג), צריך דרישה וחקירה להוציא הדין לאמתו. הגה: עיין לעיל סימן ט"ו(ד) ועדים המעידים על דבר איסור(ה), עיין בלבוש העזר סימן י"ז סעיף כ"א וסימן מ"ג סעיף ד' א"ס צעין לדיקה וחקירה(ו) וסימן י"א סעיף ז'.

(8) אינם צריכים דרישה וחקירה - אף על גב דכתיב "משפט אחד יהיה לכם", לדיני ממונות ולדיני נפשות, ובדיני נפשות כתיב "ודרשת וחקרת ושאלת היטב", מ"מ חכמים תיקנו משום שלא תנעול דלת בפני לווין שלא ילוו, דיאמרו שמא יכפרו, ועדי הלואה יתכחו ע"י דרישה וחקירה. וגם כדי לנעול דלת בפני עושי עולה, שלא יסמכו עושי עולה לומר נעשה עול ולא יתעבד בנו דינא, כי העדים יתכחו ע"י דרישה וחקירה. או יאמרו על קצת דרישה שאינן יודעין, שגם בזה עדותן בטלה בדיני נפשות. משום הכי תיקנו דלא יצטרכו דרישה בדיני ממונות השכיחין. ובכלל דיני ממונות הוא ג"כ ירושות ומתנות וכל הני דקחשיב בריש סימן א' דדין אותן בזמן הזה דליכא מומחין משום נעילת דלת, כיון דהן שכיחין ואית בהו חסרון כיס, מה"ט נמי תיקנו דלא בעינן דרישה וחקירה אפילו לדיינים מומחים ובזמן המקדש, אבל בעדי חבלות והדומה לו הנזכרים בסימן א' דלא שכיחין ולית בהו חסרון כיס, הניחוהו על דין תורה לדרוש ולחקור העדים. וזה שהמחבר כתב חוץ מעדי חבלות, חדא מייניהו נקטי וה"ה כל דכוותיה (סמ"ע), עי' מש"כ לקמן (סי' לג סק"ל(ב)), דאף אם הדיין ירצה להחמיר לדרוש ולחקור בהשבע חקירות שהזמה תלויה בהן, לא יעשה כן (ש"ך).

(2) אעפ"י שלא כיוונו החדש - פירוש, בין אם אומר עד אחד בניסן היתה ההלואה והשני אומר באייר, והתובע תבע שני מנין. בין אם אמר האחד בניסן והשני אומר איני יודע אימת היתה, דאז מצרפין עדותן אף על גב דהתובע אינו תובע אלא מנה. ונראה דמזה דאומר השני איני יודע מייירי הטור והמחבר כאן, מדסתמי בטענות התובע, וגם דומיא מ"ש "ולא המנה אם היה ממטבע פלוגי" כו', דפירושו דאומר איני יודע. וכן הוא ביאור דמ"ש "ולא המקום" (סמ"ע).

(3) שהדין מרומה - דין מרומה הוא כגון שבית דין מכירין בתובע זה שהוא רמאי או שמבינים טענת רמאות בדבריו צריכין לחקור לבטל רמאותו וכל שלא נעשית בהם דרישה וחקירה יש מח' הראשונים אם הם יכולין לחזור בהם להכחיש עדותן ואין כאן משום חוזר ומגיד (ש"ך * מהריב"ל), י"א דאע"פ דבעינן דרישה וחקירה בדיני ממונות בדין מרומה, מ"מ אינו כדיני נפשות ממש שנפסול עדותן כשיאמר איני יודע על הדרישה וחקירה (עי' רמ"א סי' טו ס"ג), וי"ח וס"ל דכל שלא נעשה בדרישה וחקירה היטב עדותן בטילה¹⁸ (קצה"ח ופ"ת).

(7) עיין לעיל סימן ט"ו - ושם סעיף ג' נמי נתבאר ברמ"א דדרישה וחקירה בדין מרומה אינה כדרישה בדיני נפשות (סמ"ע), בדין מרומה לא בעינן דרישה וחקירה כדיני נפשות ממש אלא שצריך הדיין לחקור כל מה שאפשר (ש"ך * מהריב"ל), עידי קידושין אף על פי שעיקר עדותן להחזיקה בחזקת א"א מ"מ דוקא לענין שלא להצריכם דרישה וחקירה דאיכא בהו נעילת דלת משום כתובה אבל אי אתכחוש בהו עדותן בטלה כמו בדיני נפשות דדוקא בדיני ממונות דקילי הוא דאמרינן אף על פי שהוכחו עדותן קיימת משום דמעיקרא לא נתנו לבם לדקדק בהם כיון שהוא עדות של ממון עבידי אינשי דטעי בהו אבל בדיני נפשות דחמירי והוא הדין ערוה דחמיר' מעיקרא מידק דייקי שיודעים חומר הדברים ועל כל פנים צריכים להעיד וסופן ליבדק בדרישה וחקירה וכי אתכחוש בהו היא הכחשה גמורה (ש"ך * מהרי"ט).

(7) דבר איסור - אמנם בדין מרומה צריכים דרישה וחקירה, אפילו בשטר החתום, ואם הזימו זה את זה גם כן בטל העדות (ש"ך * אלשיך), אם יש דין של זנות, שיש איסור על בעלה, וגם דיני ממונות, צריך דרישה וחקירה מעיקר הדין כדיני נפשות, ואם אמר עד א' איני יודע, בטל העדות

¹⁸ עי' לקמן סק"ז(ז).

באיר הַבְּשִׁפֹּט זֹלֶקָא

(ש"ך * תורת אמת)¹⁹, הנה בעדות גיטין וקידושין מבואר בשו"ע (אה"ע סי' יז סכ"א וסי' מב ס"ד) דא"צ דרישה וחקירה, ויש חולקים. היכא דבאו עדים לפני ב"ד והעידו היום לזה פלוני מנה מפלוני תו לא צריך למיבדק באיזה שבוע ובאיזו שנה ובאיזו חודש כיון שאומרים היום, ולכן עדות שבשטר נעשה כאומר בשעה זו (קצה"ח).

⁽¹⁾ וסימן י"א סעיף ד' אם בעינן דרישה וחקירה - כך צ"ל (סמ"ע).

(ב) ⁸⁵אעפ"י שאין עידי דיני ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו זה את זה בדרישות או בחקירות(ז), עדותן בטלה(ח), ואם הכחישו זה את זה בבדיקות, עדותן קיימת(ט). כיצד, אחד אומר: בניסן לזה ממנו, והשני אומר: לא כי אלא באייר(י), או שאמר האחד: בירושלים, והשני אומר: לא כי אלא בלוד, עדותן בטלה.⁸⁶ וכך אם אמר האחד: חבית של יין הלוחה(יא), והשני אומר: של שמן היתה(יב), עדותן בטלה(יג), שהרי הכחישו בדרישה(יד). אבל אם אמר האחד: מנה שחור(טו), שהמעות הושחרו מחמת יושנן, והשני אומר: מנה לבן היה(טז), (וזה תוצעו שניהם(יז)), או זה אומר: בדיוטא העליונה היו כשהלוחה, והשני אומר: בדיוטא התחתונה היו(יח), עדותן קיימת (אם המקומות קרובים שפסק לראות מזה לזה). אפילו אמר האחד: מנה הלוחה, והשני אומר: ר', חייב לשלם מנה, שיש בכלל ר' מנה. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן, (והוא תצעו שניהם(יט)), משלם בפחות שבדמים. וכן כל כיוצא בזה.⁸⁷ כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים, שאין מכחיטין זה את זה, מיישבין דכיהס(כ), וכמו שנתבאר סי' כ"ט סעיף א'.

⁽¹⁾ ואם הכחישו זא"ז בבדיקות כו' - דרישות וחקירות הן ז' דברים שיכול לבוא בהן לידי הזמה, ואלו הן: באיזה שמיטה היה, באיזה שנה היה, באיזה חודש, בכמה בחודש, באיזה יום דימי השבוע, באיזה שעה ביום, באיזה מקום נעשה הענין. ושאר שאלות ששאלו להעדים בדיקות מיקרי. אמנם דבר שגוף העדות תלוי בו כמו: מה נתחייב לו אם חבית יין או חבית שמן הוא בכלל "דרישות", ועיין מה שכתבתי עוד מזה בסמוך סק"י(ב) (סמ"ע), קשה על "דבר שגוף העדות לוי כו" שהרי אם אמר איני יודע יש הזמה, ואם כן למה העדות בטלה (ש"ך * כס"מ), ואפילו הוכחשו מאליהם שלא שאלו הב"ד דבר (ש"ך * תורת אמת), עי' מש"כ לקמן (סי' לג סקט"ז 2), דה"ה אם אירע שחקר הדיין או בקנסות או בדין מרומה ואמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה, דהו"ל כעדות שאי אתה יכול להזימה, ודלא כשו"ע²⁰ (ש"ך), עדים שהעידו בניסן לפני בית דין שפלוני לזה מפלוני מנה, ואחר כך בתשרי חקרו אותן הבית דין באיזה זמן היתה הלואה שהעדתם, והכחישו עצמן בחקירות, נתבטלה העדות של ההלואה למפרע, כיון דמדאורייתא דיני ממונות שוה לדיני נפשות, רק שחכמים הקילו דלכתחילה לא יהיו צריכין דרישה וחקירה, אבל בדיעבד כשהיתה דרישה וחקירה, דיני ממונות שוה ממש לדיני נפשות ונפסלו למפרע. ועי' קצה"ח [לעיל סק"ה(ה)], ואין לדבריו שחר, דהא אפילו אם אמרו בבית דין סתם פלוני לזה מפלוני, לא הוי כאומר היום (נתה"מ).

⁽¹⁾ עדותן בטלה - הא דדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה היינו לכתחילה, אבל לא כשהוכחשו (ש"ך).

⁽²⁾ ואם הכחישו בבדיקות - אפילו אם א' אמר "לא כיי", ומכחישו בבירור, אין זה הכחשה שיבטל העדות, כמו שיתבאר בסמוך מטעם דעבידי למיטעי (ט"ז).

⁽³⁾ לא כי אלא באייר וכו' - טעמו נתבאר ממ"ש דזמן ומקום הן הכחשה דחקירה שתלוי בהן הזמה, משום הכי עדותן בטלה ואפילו תבע את שניהן (סמ"ע), אם שתי כיתי עדים מכחישים זא"ז וא' אמר "לא כיי" והשני לא אמר, אז הראשון נאמנים (פ"ת * נחלת צבי), עיין סמ"ע סק"י(ג) דאפילו שבועה נגד העד אין צריך וכו' ואפילו תובעו שניהם. ולפי זה אם היו הרבה עדים ושנים הכחישו לשנים, או בשלשה ואחד הכחיש לשנים בדרישות כהאי גוונא, והמלוה תובע שניהן, עדותן בטלה. וצ"ל דמיירי כאן שהעידו ביחד או בתוך כדי דיבור שפלוני לזה מפלוני שראינו ביחד, והואיל ונצטרפו ביחד בראיה והגדה הרי הן עדות אחת, וכיון שהכחישו עצמן בחקירות כל העדות בטלה, בין אם הכחישו עצמן בסתם, כגון כשחוקרין אותן באיזה זמן היה ואמר האחד בשלשה בחודש היתה ההלואה שראינו ביחד והשני אומר בחמשה בחודש, העדות בטלה אפילו בהרבה עדים ורק אחד מכחיש, אבל אם לא נצטרפו ביחד להעיד בתוך כדי דיבור מעיקרא,

¹⁹ ש"ך סק"ד מופיע בסעיף ב', אבל מתוכן הדברים העברתי לסעיף א'.

²⁰ עי' לעיל סק"ג(ג).

באיר הבעפֿט זולק א'

והשנים אחרים באו ואמרו עמנו הייתם בניסן רק באייר ראינו שלוה, העדים חייבין לשלם מכאשר זמם והלוה חייב לשלם ההלוואה שנית כשתובע שניהם. וכן כשמכחישין עצמן וכל אחד אומר על הזמן שהעיד השני עמו היה המלוה, או בשנים נגד שנים, חייב לשלם הלוואה אחת ממה נפשך. וכן באחד נגד שנים, אחד במקום שנים לאו כלום הוא. וכל שלא אמרו "לא כ"י", יש לומר בכונתם בהא שבאו יחד להצטרף, שרוצין להעיד כל אחד על הלוואה מיוחדת זה בניסן וזה באייר, ומתוך כך יצטרפו, ועל דעת זה באו להצטרף ולא להכחיש עצמן כלל, לכך בעינין שיאמר "לא כ"י", ופירושו של "לא כ"י", היינו שאומר שאותה הלוואה שנצטרפנו ביחד להעיד עליה, לא על הלוואת ניסן באנו רק על הלוואת אייר, מה שאין כן בדיני נפשות דעדות מיוחדת אין מצטרפין, על כרחך על מעשה אחד מעידין, משום הכי אפילו בלא אמירת "לא כ"י" הוא הכחשה. וכן אם לא אמרו קודם החקירות כלל, רק שאמרו העדות והחקירות ביחד, דהיינו שאחד אומר בפנינו הלוה פלוני לפלוני, והשני אומר לא כי אלא אותה הלוואה שראינו ביחד, ונצטרפו בראיה והגידו בתוך כדי דיבור על חיוב הלוה, רק שמכחישין עצמן בחקירות, כל העדות בטלה. אבל אם לא הגידו אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, או אפילו הגידו ביחד רק שאמרו שלא ראו ביחד, הרי הן כשתי כתי עדים, ואם מכחישין עצמן הרי הם כשתי כתי עדים המכחישות זו את זו. ולא בעינין בממון עדות שאתה יכול להזימה. מעשה בעדים שהעידו שביום ב' בשבוע קידש פלוני לפלוני, והשני העיד גם כן כן, רק שאמרו שניהן שהיה גם כן ביום השוק, וידוע לכל שיום השוק לא היה ביום ב'. כיון שכיונו היום ואחר כך אמרו שהיה ביום השוק, הרי הן כחוזרין ומגידים, ואין זה מבטל העדות, דאפשר שיודע באיזה יום בשבוע היה המעשה שמעיד עליו, רק שאינו זוכר באיזה יום היה הדבר המפורסם, דמילתא דלא רמיא עליה דאינש הוא, וסובר שהדבר המפורסם היה גם כן ביום ההוא, שהרי עינינו רואות שאינו זוכר אימת היה יום השוק, שהרי אומר ביום ב' ובאמת היה ביום ד'. וגדולה מזה, דאפילו זה אומר בעצרת וביום ב', וידוע שעצרת היה ביום ד', דלא נתבטלה העדות, דמחמת שטועה וסובר שעצרת היה ביום ב' אומר שהיה בעצרת, דעיקר חקירות אינן רק מה שדרשו בש"ס מקרא, דהיינו בכמה בחודש, וכל שאר דברים בדיקות מיקרי (נתה"מ).

(א*) חבית של יין הלוהו - ע"י באה"ע (סי' י"ז ס"ט) [עד אומר: מת ועד אומר: נהרג, אף על פי שהם מכחישים זה את זה, הואיל וזה וזה מודים שאינו קיים, הרי זו תנשא]. ובח"מ [אבל אם ההכחשה הוא בחקירות, שזה אומר "מת היום" וזה אומר "מת אתמול" עדות שניהם בטילה] וב"ש [הכחשה דכאן הוי כמו מנה שחור ומנה לבן דלא הוי הכחשה לכ"ע משום כיון דנתן לו המעות אינו מדקדק כ"כ איזה מטבע נתן לו כן ה"נ כיון שראה דאינו חי אינו מדקדק כ"כ בסיבת מה מת גם י"ל כאן דאם עד א' מעיד שאינו חי לכן אפילו אם מכחישים זא"ז בחקירות מ"מ עד א' מהם אומר אמת שאינו חי היא מותרת משא"כ בדיני ממונות דבעינין שני עדים] (רע"א).

(ב*) והשני אומר של שמן היתה - אפילו לא אמר השני "לא כ"י", מיקרי הכחשה, דכל שמעידין סתמא אמרינן דאזמן אחד העידו, וכאילו אמר השני אותה הלוואה שאתה אומר דיין היתה אני אומר דשמן היתה. ואם האחד העיד על חבית יין בניסן והשני על חבית שמן באייר, והוא תבע את שתיהן, ולא אמר "לא כ"י", חייב ליתן לו הפחות. ובאומר "לא כ"י", פשיטא דעדותן בטלה, ק"ו מאחד אומר מנה בניסן והשני אמר לא כי אלא מנה באייר, דמה התם דעדות שניהן בשוה אמנה, עדותם בטלה מכח "לא כ"י", ק"ו באחד אמר חבית יין ואחד אומר שמן דאין תביעתן שוה (סמ"ע), לשון "היתה", מורה על אותו זמן גופיה שאתה אומר שהלוה לו של יין אני אומר שהיתה הלוואה של שמן, וממילא הוה כאומר בפירוש "לא כ"י", ודלא כסמ"ע שאמר "אפילו בלא אמר לא כי, אמרינן אחד זימנא מסהדי והוי הכחשה", והכלל בזה היא דאם הוא בדבר של בדיקות בין העדים הם מוכחשים, אבל במילי דחקירות אינם מוכחשים אם לא שאמרו "לא כ"י" (ט"ז), ויש חולקין על הסמ"ע, ואיירי הכא באומר "לא כ"י" (פ"ת).

(ג*) עדותן בטלה - ר"ל ואפילו שבועה נגד העד אין צריך. ואף על גב דתובעו התובע שתיהן חבית של יין ושל שמן, מ"מ כיון דמיחשב הכחשה בדרישה עדותן בטלה לגמרי (סמ"ע), ועיין באה"ע (סי' יז ס"ט) ובב"ש [הוב"ד לעיל סק"י] (פ"ת), עדות עד א' צריך דרישה וחקירה אע"פ שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה (פ"ת * נוב"י), וחייב שבועה בזה (פ"ת * נוב"י).
(ד*) שהרי הכחישו בדרישה - כל שהכחישו בגוף הענין דרישה מיקרי²² (סמ"ע).

²¹ זה נוסף מדבריו לקמן סעיף ג'.

²² ע"י לעיל סק"ז.

באיר ה'בישפ' זולק א'

(טו) מנה שחור כו' – י"א דכל זה דווקא אם אמר "מנה הלוייתו ואיני יודע אם שחור אם לבן", או שאמר סתם "מנה הלוייתו", אין צריך שיאמר בפירוש מה אותה המנה, אבל אם התובע אמר "מנה שחור הלוייתו" שמורה על השני באצבע שהוא טעה, ודאי אין שם עדות עליו (ט"ז).

(טז) והשני אומר מנה לבן היה - כל מקרים האלה שנמנים מכאן והלאה קרויים בדיקות, שכן אין הזמה תלוי בהן וגם אינן מחולקין בגוף הענין, שהרי בשניהם מעידים על שם המטבע, וגם בדיוטא עליונה ותחתונה כל שיכולים לראות מזה לזה אינו חשבי הכחשה של חקירות התלויים במקום (סמ"ע).

(יז) וזה תובע שניהן - דאילו לא תבע לשניהן אז העד האחד מוכחש מפיו, ותו אין סברא לגבות על ידו בצירוף. אבל כשתבע כדברי שניהן, אף שהעדים מכחישים נפשם זה את זה, כיון דאין הכחשתן אלא בבדיקות, מוציאין מידו כדברי הפחות, דבכלל מאתים מנה, והו"ל כאילו שניהם העידו אמנה, אמנם כל זה לשיטת הטור, אבל המחבר, בנוי על הנמוקי יוסף הסובר שאם א' אומר מנה שחור וא' מנה לבן אין צריך לתובע את שניהם, וכן באומר א' ק' והשני ר' אין צריך לתובע את שניהם, ואם לא שמעידים בפירוש על זמנים מתחלפים (סמ"ע), עי' ב"ח [אם אחד אומר ביום א' הלוהו מנה שחור והשני אומר ביום ב' הלוהו מנה לבן] דהשתא כשתבעו שניהם דלפי דברי התובע אין אחד מהם אומר שקר מצטרפין ומשלם חד מנה אבל באינו תובעו אלא אחת כיון שאחד מהם אומר שקר לפי דברי התובע עדותן בטלה מלשלם אבל חייב שבועה דאורייתא כנגד העד שאומר אמת ואם אמר מלוה כחד מינייהו אין כאן חיוב תשלומין אלא שבועה כנגד אותו העד שאומר אמת לפי דברי התובע, וצ"ע (ש"ך), ויש חולקים על הסמ"ע בענין מנה ומאתיים בדעת המחבר, ואם התובע מכחיש לעד אינו גובה (קצה"ח), עי' בקצה"ח (סי' עא ס"ה ד"ה שבועת) [כאשר התובע תובע רק א' מהם אז הנתבע חייב שבועה, ואע"פ שהעדים כשרים מאחר והמלוה מכחיש א' מהם בפיו, אינו יכול לתובעו על פי העדים, והוי שבועת שקר דהא שני עדים מעידים שיש לו מנה. דהתם איכא למימר שאינו נשבע רק על המנה שתובעו המלוה ועל המנה אחר אינו צריך לישבע דהמלוה מחלו כיון שאינו תובעו]. (רע"א), הא דמצטרפי בהכחשת עדים בבדיקות הוא מטעם דלא דייקי, וכל מקום דאיכא הכחשה, מיישבים דברי העדים אפילו בדוחק כדי שלא לפוסלן, ואמרינן דלא דייקי וטעי. והא דתלינן הטעות בעד האומר מנה, דאותו העד הוי כאילו מעיד שתי עדויות, עדות אחת, מעיד לחייב הלוה שלא היה פחות מִמְנָה וזה מחייבו מנה. ועדות השניה, מעיד לסייע להלוה שמעיד שלא היה יותר מִמְנָה, ועדות השניה הזאת, בא להכחיש העד האומר מאתים ולפטור את הלוה מִמְנָה השנית, ותלינן הטעות בהעדות שמעיד עַד המנה במה שאמר שלא היה יותר מִמְנָה, כיון שהעד השני מעיד שהיה יותר מִמְנָה שהיה מאתים, במקום הכחשת עדים תלינן בטעות, אבל במה שמעיד עַד המנה שלא היה פחות מִמְנָה דליכא מאן דמכחיש ליה, דהא גם עַד המעיד מאתים, מעיד שלא היה פחות מִמְנָה, אם כן באותה העדות שמעידין שני העדים, דהיינו שלא היה פחות מִמְנָה, מקבלין עדותן, דהא איכא שני עדים שלא היה פחות מִמְנָה, דבאותה עדות דליכא מכחיש נגדו לא תלינן בטעות, דיותר יש לתלות הטעות במה שאמר שלא היה יותר, דאיכא מכחיש נגדו, מלתלות הטעות במה שאמר שלא היה פחות, דליכא מכחיש נגדו, ואדרבה, גם עד השני מסייע לו בזה. ועוד, דאין לתלות הטעות בבעל המאתים ולומר שלא דקדק בהסך, דאם כן לא היה לו להעיד, מה שאין כן כשתלינן הטעות בבעל המנה, אמרינן דקדק שפיר שהיה מנה בודאי ולכך העיד במנה, ועל המותר לא דקדק ולכך לא העיד על יותר מִמְנָה רק על מנה, מה שאין כן כשהתובע אינו תובע רק מנה ומורה באצבע שהעד האומר מאתים טעה, דהיינו שהיה הסך פחות שלא היה רק מנה וסבור מאתים, אין אנו יכולין לקבל אותו לעד כלל, דכמו שהיה יכול לטעות בין מנה למאתים, כמו כן היה יכול לטעות בין חמשים למאתים, ועד שידוע שטעה וסבור על סך מועט שהוא יותר, אין אנו יכולין לידע מעדותו כמה היה בו. ולפי זה במנה ומאתים כשתובעו שניהם אין צריך לתובעו רק מאתים. מה שאין כן בדמי חבית יין ודמי חבית שמן כשאין מעידין על הסך, צריך לתובעו שניהם, היינו יין ושמן. דכשתובעו רק אחד, דהיינו דמי חבית יין לחוד, ועל כרחך צריך לומר שהעד שמע חבית יין וטעה וסבר שמן, אין אנו יכולין לקבל אותו לעד כלל, דדילמא היה שער וטעה שראה יין וסבר שמן, אבל כשתובעו שניהם מיישבים דבריהם ואמרינן שהיו באמת שתי חביות יין ושמן, וזה דקדק על החבית יין ולא דקדק על החבית השניה ולכך אינו אומר רק מהיין, והשני לא דקדק רק על השמן ולכך אין אומר רק שמן. ולפי זה באחד אומר בפני הודה מנה ושני אומר שהודה מאתים²³, בעינן שיתבע ב' ההודאות, דאז אמרינן

²³ עי' סמ"ע לקמן סק"ז.

באיר הַבְּשִׁיפֹּט זֹלֶקֶת א'

זוה דקדק על המנה וזה דקדק על המאטים, אבל כשאנו תובע רק הודאת המאטים, אז על כרחך העד שאומר ששמע ההודאת מנה טעה בשמיעתו, אי נמי אפשר ששמע פחות ממנה וטעה, דהא מעיד על מה שלא שמע, מה שאין כן בראיית הלואה, אף שהיה מאטים מכל מקום ראו גם כן מנה. לא צריכים שיהיה תובע שניהם רק במקום שהכחשת התובע הוא נוגע בסך הממון בפחות ויותר, שאם הן משקרין לפני בית דין בכוונה הן פסולין לעדות, כגון במנה ומאטים או ביין ושמן, שהשמן הוא יקר מהיין, וכן צריך לומר במנה שחור ומנה לבן שמטבע ישנה חשובה מן החדשה, ואף אם נתלה בטעות טעה שהיה פחות והיה סבור שהיה יותר, אין כאן עדות כלל, וכן אם הוא טועה ואינו יודע מה היה אם יין או שמן, נוכל לומר גם כן שהיה מין אחר, כגון שחר, וכן אם טועה במנה שחור, דהיינו מטבע ישנה, אמרינן כיון שטעה בנוגע לסך הממון בגוף צורת המטבע, אמרינן אימר היה מטבע אחרת שאינו עולה לסך מנה, ואין עדותן עדות, אבל כשמכחישין עצמן בבדיקות שאינו בגוף הממון, כגון מארנקי שחורה ומארנקי לבנה, אין צריך שיהיה תובעו שניהם, דהא אפילו אם משקרין בכוונה לפני בית דין מאיזה ארנקי נתן לו, לא נפסל בכך, וכן אם טעה ולא דקדק בזה, אמרינן דמכל מקום בסך הממון שלא לגרום היזק לחבירו ודאי דמדקדק, רק מאיזה ארנקי שאינו עושה היזק לא דקדק. והנה הא דצריכין שיתבע שניהם, היינו דוקא בעד אחד המכחיש לעד אחד, אבל כששנים מכחישין לשנים בבדיקות, אפילו אינו תובע אלא אחד חייב לשלם, כמש"כ הסמ"ע (סי' לא סק"?) ועוד שהרי עדים שהוכחשו מפי הבעל דבר אין נפסלין לעדות אחרת אפילו נגד הבעל דבר, ומכל שכן כשהן רק מוכחשין מפיו בחקירות ובדיקות (נתה"מ).

^(ח) בדיוטא העליונה - היא עליה הבולטת מהבית לצד רשות הרבים ובני רשות הרבים הולכין תחתיה (סמ"ע).

^(ט) והוא תבעו שניהם - במנה ומאטים, בתבעו מאטים סגי ומצטרפים לכולי עלמא, ובתבעו מנה י"ל דאין מצטרפין לכולי עלמא, דהעד שאומר מאטים מוכחש מפיו דאין בכלל מנה מאטים, (פ"ת).

^(ג) מישבין דבריהם - ראובן העיד בפני ב"ד, שאמר לו שמעון על לוי, שהיתה אם אביו אחותו, שהיתה שמה דינה. עוד העיד יהודה שאמר לו לשמעון הנז', על לוי הנז', שהיה אבי אביו גיסו. מצרפים העדות לעשות את לוי יורש של שמעון (ש"ך * מבי"ט).

(ג) 88 ראובן תבע משמעון אלף ות"ק זהובים, ומביא [חמשה] עדים (כא), אחד אומר: ראיתי שהלווה ק', ואחד מעיד על ר', ואחד מעיד על ש"י, ואחד על ת"י, ואחד על ת"ק, אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת, כגון (כב) שאמר הראשון: באחד בניסן בשנה הראשונה, והשני אומר בזמן אחר, וכן כולם, משלם ת"ש, וישבע (כג) שבועת התורה על מאה, ויגלגל עליו הת"ש שנשאר. אבל אם העידו כולם ביום א' בהכחשה (כד), אינו משלם אלא ק"ק (כה). וכן אם העידו סתם, דנין הדבר כמכחישין, להקל, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

^(כא) ומביא "חמשה" עדים כו' - כצ"ל (סמ"ע).

^(כב) אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת כגון כו' - משמע הא אם העידו סתמא ולא הזכירו שום זמן, דנין אותם כמוכחשים ואומרים דכונתן היתה לזמן אחד, וזהו שמסיק המחבר "וכן אם העידו סתם כו'", וכמו שכתבתי לעיל ס"ק (יב) (סמ"ע).

^(כג) משלם ת"ש וישבע כו' - כיון דקי"ל דבדיני ממונות א"צ שיראו המעשה כאחד, אלא אפילו אם מעידים העדים בהדיא כל אחד אהלואה בפני עצמה, אם התובע תבע לשניהן מצרפין העדים, אף על פי שיש בזה חומרא לנתבע, מ"מ כיון דאין לפנינו שום צד הכחשה לא מהתובע ולא מהעדים, מצרפין, וכמ"ש לקמן סעיף ו' דמה"ט מצרפין, ה"נ עדותם שהעידו כל אחד אהלואה מיוחדת והוא תבע כל הסך שמעידין עליו כל העדים, מצרפין, ויהיה לפנינו ע"י הצירוף כאילו יש ב' עדים על שהלווה ת"ש, וישאר עוד עד אחד לחייבו שבועה. כיצד, נצרף עד של הת' עם עד של הת"ק ויתחייב על פיהם ת', ואח"כ נצרף הק' שנשאר מהת"ק עם הק' של עד הש', ויתחייב בק', הרי ת"ק, ואח"כ נצרף הר' של עד השני עם ר' שנשאר מעד של ש' ויהיה בין הכל ת"ש, ועד של הק' אין לו צירוף וזוקק לשבועת התורה על הק', וכשבא לישיבע על הק' צריך לישיבע ג"כ על הת"ש הנשארים כדין גלגול שבועה. אבל אי לא נשאר עד לא הוה מחייבים שבועה על המאה הנשארת שאין לה צירוף, דעד המביאו לידי חיוב ממון ע"י צירוף אינו מביאו עוד גם לידי שבועה. ועי' דברי לקמן (סק"כז) (סמ"ע), ישנם מח' אם מחייבים אותו מדין ר' חייא כדלקמן (עה ס"ד), עי' סמ"ע לקמן (סק"כז) אם התובע אינו טוען ברי כמה הלוח לו, רק שטוען ברי על פי העדים, כגון שאומר שכתתי כמה הלוחי לו, רק אני תבעו מה שיעידו העדים, וכדלקמן (סי' עה סכ"ג) בטוענו

במאיר הבישפּט זולק א'

ספק על פי העד, דאז לא מצינן משבעינן ליה מדר' חייא, ומכח ע"א משבעינן ליה אפילו נצטרף כבר לממון, כגון אחד מעיד שהלוהו ר' ואחד מעיד שהלוהו ש' והתובע שכח כמה הלוהו, משלם ר' ונשבע על ק' הנשארים מכח שבועה דעד אחד (ש"ך), לא משתבע מדר' חייא כיון דליכא עדים אלא ע"י צירוף לא שייך הא דר' חייא (קצה"ח).

(כד) ביום אחד בהכחשה - הא דכתב בהכחשה כאן ולא בבבא שאחר זו בהעידו סתם, דקמ"ל כאן דאפילו אמר אחד להשני "לא כי", ויש לפנינו הכחשה גדולה מפורסמת, אפ"ה משלם ק"ק. ובמ"ש "וכן אם העידו סתם כו'", גם כן קמ"ל רבותא דאע"ג דלא העידו בפירוש על יום אחד, וג"כ אינן אומרים לא כי בהכחשה, אפ"ה אינו משלם יותר מק"ק (סמ"ע).

(כה) אינו משלם אלא מאתים - שהרי יש כאן ב' עדים שאומרים שאין הלוואה זו יותר מר', והן העד המעיד ק' ועד הר', שלדברי שניהן עכ"פ יותר מר' לא הוה, ותרי כמאה, ומשום הכי אף שלדברי שלשה הנשארים הוה לפחות ג' מאות, אין מוציאין יותר ממה שאמרו השנים (סמ"ע).

(ד) עד שמעיד: ראיתי דבר זה ופלוגי היה עמי, ואותו פלוגי אומר: לא ראיתי ולא הייתי עמך, אין זו הכחשה (וע"ל סוף סימן כ"ט).

(ה) 90 מי שתבע את חברו שיש לו בידו מאתים זהובים בפקדון להשביחם לו, והלה כופר בכל, ועד אחד מעיד ששמע מפיו (דהנפקד) שהיו חמישים, ועד אחר מעיד ששמע שהיו מאה וחמישים, הוחזק כפרן לאותו ממון (כו), ומשלם ר' (כז).

(כז) הוחזק כפרן לאותו ממון כו' - דלדברי שניהן יש בידו נ' זהובים, ומחויב שבועה על השאר דלא תהא גדולה הודאת פיו מהעדאת עדים, והוא אינו יכול לישבע שהרי הוא הוחזק כפרן במה שכפר הכל, הלכך משלם לו כל תביעתו, והא דאמר ר' חייא בכופר הכל ועדים מעידים על מקצת, דישבע על השאר, היינו דוקא במלוה דלהוצאה ניתנה ואימא דמשתמיט לכפור עד שיהיה לו זוזי ומשום הכי לא הוחזק כפרן, ואף על פי דהכופר בפקדון נמי אינו נעשה חשוד אם לא דהעדים מעידים שהיה בידו הפקדון בשעה שכפרו, דאל"כ יכול להשתמט ולומר משום דלא ידע היכן הניחו כפרו עד שימצאנו, שאני הכא דלא הופקד בידו דבר מבורר שיאמר לא ידעתי היכן הוא, אלא מעות הפקידו, ואף על גב דלהשביחם ניתנו לו וניתנו ג"כ להוציאם, מ"מ הוה ליה למימר הוצאתים להשביחם דהא נתנם להוציאם לטובת המפקיד ולא היה לו לכפור, משא"כ במלוה שאילו הודה היו כופין אותו לשלם מיד, ואין לו במה לשלם שהוציאם לטובתו, ועיין לקמן (סי' עה ס"ד וסמ"ע שם סק"ד-ט"ו?) (סמ"ע), כאן לא מיירי אלא מדין צירוף והלכך הוחזק כפרן בנ', אבל מדין שבועה לא איירי כאן, וסמך עצמו אמ"ש לקמן (סי' עה ס"ד) דהתובע צריך לישבע, וכן כתבתי לקמן סימן ע"ה סק"ח? (ש"ך), אמנם אם רוצה ליטול רק ק"ן נוטל בלא שבועה דעל הק' זה האומר ק"ן הוי על הק' עד המסייע לדעת הש"ך סק"כג) ואף לדעת הסמ"ע שם י"ל דדוקא לחייב שבועה לא אומרים כן דעד שהביא לידי ממון ל"ש שיוכחש העד על קצת עדותו בשבועה משא"כ לסייע (רע"א), בכל מקום שצריך אתה להשתמש חצי העדות לממון וחצי העדות לשבועה לא מצטרפין, משא"כ כאן דהעדות מועלת לתשלומין חמישים זהובים ואותן תשלומין עצמן מביאין לידי שבועה דאורייתא מטעם שלא תהא הודאת פיו גדולה מעדים (ט"ז).

(כח) ומשלם מאתים - בכאן אין שייך לומר איך העדים שעל ידי צירוף יחייבו ממון ושבועה, כמ"ש לפני זה בסקט"ו?, דשאני התם דכל אחד העיד על הלוואה מיוחדת, לאחד לזה בניסן ולאחד לזה באייר, משא"כ בפקדון זה דכל אחד העיד ששמע מהנפקד שהופקד בידו, זה שמע נ' וזה שמע ק"נ, אף ששמעו ממנו בזמנים מתחלפים, מ"מ יכול להיות דאפקדון אחד הודה לפניו בזמנים מתחלפים, משום הכי לא מיקרי זה עדות ע"י צירוף (סמ"ע) 24.

(ו) 91 בדיני ממונות (כח), אף על פי שלא ראו שני העדים המעשה כאחד, עדותן מצטרפת (כט). כיצד, אמר האחד: בפני הלוהו ביום פלוני, או: בפני הודה לו, ואמר העד האחר: בפני הלוהו ביום אחר, או: הודה לו, הרי אלו מצטרפין (ל). וכן אם אמר האחד: בפני הלוהו, והשני אומר: בפני הודה לו, או שאומר הראשון: בפני הודה לו, והשני אומר: אחר זמן הלוהו בפני, הרי אלו מצטרפין. (20 וכן דיני עדות דבר איכור). (ועיין בלבן העזר(לא) סימן י"א וסימן קמ"ג סעיף י').

(כט) בדיני ממונות אעפ"י שלא ראו שני העדים המעשה כאחד - פירוש, אלא כל אחד ראה המעשה או שמע הודאה מפי הנתבע, מה שלא ראה או שמע השני, מ"מ כיון דלעדות דכל אחד חייב לו

24 עי' נתה"מ לעיל סק"יז) בענין הודאה.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֶלְקָא

מנה מצטרפין. ואם מעדין על מעשה אחד ולא היו יחד בראיתן אותו, אלא זה ראה מבית שלו וזה מבית שלו מצטרפין, והמחבר לא כתבוהו, דכ"ש הוא מדין זה דהעידו כל אחד על מעשה בפני עצמו (סמ"ע).

(ט) עדותן מצטרפת - בשני עדי צירוף, ויש שני עדים המכחישים שני המעשים ואומרים להד"מ, כיון ששנים האחרונים מסייעים זה לזה ומכחישים את שני המעשים הוי כחד לגבי תרי (פ"ת * שעה"מ).

(י) הרי אלו מצטרפין - הלואה אחר הלואה לא מצטרף עד השני להראשון אלא כשעדיין לא נשבע הנתבע להכחישו, אבל אם כבר נשבע להכחיש העד הראשון ונפטר ממנו, שוב אין העד הבא אחריו ומעיד על הלואה אחרת מצטרף עמו לחייב את הנתבע מנה, אלא נשבע גם כנגדו ונפטר ועי' רמ"א (לקמן סי' לד סכ"ז, וסמ"ע שם סק"ז), ויש חולקים (עי' שם בש"ך שם סקל"א? ול"ב?) (פ"ת).

(יא) ועיין באבן העזר כו' - ולענין עדי קידושין עיין באבן העזר (סי' מב ס"ב) [המקדש שלא בעדים, ואפילו בעד אחד, אינם קדושין. ואפילו שניהם מודים בדבר ואפילו קדשה בפני עד אחד ואחר כך קידשה בפני עד אחר, זה שלא בפני זה, אינה מקודשת] (ש"ך) אף על גב דלגבי ממון מצטרפין לגבי אישות דשייך בדיני נפשות בכת א' בעינן להו, ולכן אם עד א' אמר שאשה זנתה, ובא עוד א' ומעיד כך, שלא באותו המקום וכו', אינם מצטרפים (ש"ך * תורת אמת), אין עדות מצטרפים אלא בעידי הלואה שאינם עידי קנין הן אלא עידי ראייה, דהא אם החייב מודה בהלואה, אין אנחנו צריכין לעדים אבל להחיל חלות איסור, בדבר ערוה, צריכים ב' עדים, אבל אם בא עד א' ואמר על העד החותם על גט הידוע כרשע שעשה תשובה קודם שחתם על הגט, ואח"כ בא עוד עד א' המעיד כך, אבל היו יחד במעשה התשובה, עדותן עדות מעליא הוא והגיטין הם כשרים ולא פסלינן להאי עדות משום עדות מיוחדת לומר דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי כיון תרווייהו מעידין שעשה תשובה קודם שחתם על הגיטין ולעדות מיוחדת לא חיישינן בגיטין וקידושין (ש"ך * מ"ב), ז"ל השו"ע [הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים זוז, וחזר והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי שנים, לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה כאומר לה: עשי אחד משני תנאים, רצה משמשת, רצה נותנת. ואין אחד מהראשונים ואחד מהאחרונים מצטרפים. אבל אם התנה עליה שתתן לו מאתים זוז, וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו שלש מאות זוז, כבר ביטל התנאי של מאתים זוז, וצריכה ליתן שלש מאות זוז. וכן כל כיוצא בזה, ע"כ. וז"ל הב"ש: עבכל אסורים מצטרפין העדות אפילו בדיני אישות ושאני הכא דכל תנאי תנאי אחר הוא] (פ"ת), וי"א לתרץ שאלת הב"ש דהרמ"א לא נתכוון אלא דיש אופן דאין מצטרפים בהתנה ב' תנאים (פ"ת * ברכ"י), וי"א שיש לחלק בב' תנאים כיון דלפי דברי העד הראשון שמעיד שהיה בגט תנאי אחד א"כ עדות השני שמעיד על תנאי אחר אין להאמינו, דהא עד אחד לא מהימן ולפני העד הראשון לא הוזכר תנאי האחר וא"כ לפי דברי עדותו של כל עד ועד צריך לקיים דוקא התנאי שלו וא"כ הוי כמכחישים זה את זה ולא מצרפינן להו, ואי דתצטרך לקיים שני התנאים הרי אתה מאמין לשניהם וחצי עדות הוא, משא"כ בממון דלכל אחד ואחד אם הנתבע ישלם לו ממון יפטר ממנו א"כ הרי שניהם מעידים על דבר אחד ומצרפינן להו (פ"ת * שעה"מ).

(יז) ⁹³הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין, כשתבע ממנו (לב) ב' מנים, אחד שהלוה לו בא' בשבת (לג) והמנה השני בשני בשבת, אבל אם המלוה מודה שלא הלוה לו אלא מנה אחד, חזינן אי איכא למימר דטעי חד מנייהו בזימנא דהלואה, ⁹⁴כגון שאמר האחד: בב' בחדש, והאחר אומר: בג' בחדש, דאיכא למימר דתרווייהו אחד יומא מסהדי ⁹⁵וטעו בעיבורא דירחא (לד), מצטרפי, דאימור אחד מנה מסהדי. ואי הוברר הדבר (לה) דבתרי מנה מסהדי, הא ודאי חד מנייהו שקרן, ⁹⁶הלבך משתבע ליה שבועה דאורייתא (לו) ומפטר. הגה: ⁹⁷עד אחד העיד שכוונן נתן לשמעון קרקע בקנין, ועד א' העיד ששמעון החזיק בקרקע כראוי, מצטרפין (לז), דהוי כהולאה אחר הלואה.

(יח) הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין כשתבע ממנו כו' - דוקא כשמעדין שניהן על הלואה בעינן שיתבע שניהן ומטעם דמסיק, אבל אם שניהן מעדין על ההודאה, או אפילו אם אחד מעיד שראה שהלוה לו מנה והשני מעיד שהודה לו בפניו מנה ובזמנים מתחלפים, מצטרפין, דאיכא למימר דאמאי דכבר הלוה לו הודה לו אח"כ בפני עד השני. ואפילו אם העיד הראשון "בפני הודה לו בניסן", והשני מעיד "בפני הלוה לו באייר", ג"כ א"צ לתבוע לשניהן ואין זה מיקרי הכחשה, דאיכא למימר דאמאי דרצה להלוות לו הודה לו קודם ההלואה ולא נזדמן שילוה לו באותו יום עד זמן שאמר עד השני (סמ"ע).

באיר הַבְּשֵׁפֶט זולק א'

(אב) אחד שהלוה לו באחד בשבת כו' - נראה דה"ה אם תבעו סתם בשני מנין, ואומר ששכח אימת הלוהו, אם הלוהו יחד או בזה אחר זה, גם כן אין הכחשה, שהרי סיים והמחבר "אבל אם המלוה מודה שלא הלוהו אלא חד מנה כו'", משמע דוקא ככהאי גוונא, הא אם תבעו ב' מנים, אף שלא תבעו בפירוש לאותן הזמנים שאמרו העדים, ג"כ מצטרפין לשלם לו מנה. ואף על גב דע"א היכא דאחר מכחישו לאו כלום הוא, מ"מ אם הוא דבר שיכול להתברר נאמן, ר"ל עד השני אומר אני אברר דברי, כל זמן שאינו מברר, עד הראשון נאמן. ועיין לקמן סי' ע ס"ב [אמר: פרעתין בפני פלוני ופלוני, אומרים ללוה, הביאם והפטר (שצריך לברר דבריו). לא באו, ואפילו באו, והכחישהו ואמרו, לא היו דברים מעולם, ישבע היסט ויפטר. ואם אומר שהזמנים לעדים כשפרעו, אם הכחישהו, חייב לשלם. הגה: וי"א דאין חילוק בין הזמנים או לא, וכל שבאו עדים והכחישהו חייב לשלם, אלא שאין צריך לברר דבריו. ואם לא יוכל להביא העדים, לית לן בה. ועיין לקמן ריש סימן ע"ה.]. וסי' עה ס"א [התובע את חבירו בבית דין, מנה לי בידך, בית דין אומרים לו, ברר דברך ממה חייב לך, הלויית אותו או הפקדת בידו או הזיק ממונך, שאפשר שהוא חושב שחייב לו ואינו חייב לו. וכן הנתבע, אם משיב, אין לך בידי כלום, או, איני חייב לך כלום, צריך לברר דבריו, דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו, והוא חייב לו. ואפילו היה חכם גדול, אומרים לו, אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו. הגה, ואם אינו רוצה לברר דבריו, אם נראה לדיין שיש רמאות בדבר, יפסיד. ואם לאו, אלא שנראה לדיין שאינו יכול לברר, וכיוצא בזה, אין מחייבים אותו משום שאינו מברר דבריו, דאין אומרים לו, ברר דברך, אלא משום כדי להוציא הדין לאמתו, משום דנפיש רמאים] (סמ"ע), יש חולקים על מש"כ הסמ"ע "עד השני אומר אני אברר דברי", דלמה יהא הראשון נאמן יותר מהשני, אלא מיירי שהראשון אומר אני אברר את דברי והשני אינו רוצה לברר, שהרי לא נאמר דין זה בקידושין שם רק גבי איסורין משום דעד אחד נאמן באיסורין, אלא היכא דאחר מכחישו אינו נאמן, והלכך בדבר שיכול להתברר אומרינן דנאמן להחמיר בדבר איסור, אבל בממון לא שמענו דין זה מעולם (ש"ך).

(בד) וטעו בעיבורא דירחא - פירוש, כגון שראש חודש זה היה שני ימים ביום א' וביום ב', וההלוואה נעשתה ביום ג', ולעולם אנו מונים מספר ימי החודש מיום ר"ח השני, דיום ראש חודש הראשון עולה למספר ימי החודש שעבר, ונתעבר ממנו אותו החודש שעבר, ותלינן לומר שזה שאמר בג' בחודש היה המעשה לא ידע שהחודש שעבר נתעבר, והתחיל למנות ימי החודש הזה מיום ראשון דראש חודש, נמצא דהלוואה נעשתה שלשה ימים בחודש, והעד האומר שנעשתה ב' ימים בחודש ידע שנתעבר החודש העבר ומתחילין למנות מיום השני, נמצא דנעשתה בשני לחודש, והוא שלא הכחישו נפשם בהזכרת ימי השבוע (סמ"ע).

(בה) ואי הוברר הדבר כו' - כגון שזה מעיד שנעשה ב' בחודש, והשני מעיד שנעשה ד' ימים בחודש, דכל שמחולקים בב' ימים וכ"ש יותר ליכא למיתלי בטעות זה. אי נמי אינן מחולקים אלא ביום אחד והוא אחר חצי החודש, שזה אומר שנעשה ט"ז ימים לחודש והשני אומר י"ז לחודש, שכל שאחר חצי חודש כבר ידעו הבריות שנתעבר החודש ולא טעו בהכי, וכן אם עד אחד אומר קודם הנץ החמה ואחר אומר בהנץ החמה, אף על פי שהוא בשעה אחת הדבר ניכר לכל. וכן אם נחלקו בשקיעתה (סמ"ע), ואם אחר חצי החודש מעידים על מה שנעשה בתחילת חודש, שזה אומר בב' בחודש וזה אומר בג', אמרינן דטעו בעיבורא דירחא כיון דכבר נקט בליכא לזכרון שהוא סבר שהוא ג' בחודש (רע"א).

(בי) משתבע ליה שבועה דאורייתא - ולא אמרינן שאלו עדים יחשבו כמוכחשין ותהיה עדותן בטלה כמ"ש (סי' לא ס"א), דלא מחשבינן למוכחשין אלא כשזה אומר לזה וזה אומר לא לזה, אבל כאן דכל אחד מעיד שלוה ממנו בזמנים מתחלפים, מצד העדים יכול להיות דשניהן אומרים אמת, משא"כ לעיל סעיף ב' דמכחישינן זה את זה ב"לא כ"י, או כיוצא בו, אלא שמצד התובע שאינו תובע אלא מנה אחד, נתברר שחד מינייהו משקר, מ"מ אחד מהן אומר אמת גם לפי דברי התובע, וצריך לישבע שבועה דאורייתא נגד אותו העד (סמ"ע), עיין מ"ש לקמן (סי' לו סק"ו) (ט"ז).

(בז) החזיק בקרקע כראוי מצטרפין כו' - הד"מ לומד דאם עד אחד אומר "בְּפָנַי וּבְפָנַי עד שמת נתן לפלוני בניסן", ואחד אומר "בפני ובפני עד שמת נתן לפלוני בתשרי", דהוה כשני שטרי מתנות על ענין אחד (כמ"ש לקמן סי' רמ ס"ב) דאז ביטל שני לראשון, ואף על השני אין אלא עד אחד והפסיד מקבל מתנה, אבל המחבר חולק על זה (סמ"ע), וטעמו של המחבר דדוקא בשטרות שייך לומר שזייף, אבל בעדים שהן קיימים לא שייך למיפסל סהדי (קצה"ח), ועיקר כמחבר (נתה"מ).

באיר ה'בישפ'ט זולק א'

(ח) ⁹⁸תבעו ר' בשטר, ואמר לו: פרעתיך. ומביא שני עדים, אחד אומר: בניסן פרעו מנה, והשני אומר: בתשרי, מצטרפין(לח). ואם נעשה השטר קודם ניסן(לט) מחזיקים בפרוע ממנה. וכן אם הודה בפני אחד שפרעו מנה(מ) בניסן והודה בפני השני שפרעו מנה בתשרי, או אחד מעיד שפרעו מנה והשני מעיד: לפני הודה שפרעו מנה(מ), מצטרפין, ולא יוכל המלוה לומר: סטראי נינהו(מא)(מב) (פי' מצד אחר הוא חייב אותם).

(ה) והשני אומר בתשרי מצטרפין - פירוש, ופטור ממנו ממנה כדמסיק, דאע"ג דאמנה דמסהיד האי שראה שפרעו אינו מסהיד האי, שהרי על שני זמנים מתחלפים מעידין, מ"מ שניהם מעידים שראו שפרעו מנה, והוא טוען שפרעו ק"ק כדברי שני העדים, וכמו שכתב בסעיף ו' בעדי הלואה המעידין על שני זמנים. ומינה דאם הלוח בעצמו אינו אומר שפרעו שני מנים אלא מנה אחד, דאין מצטרפין, ויכול המלוה לישבע שבועה דאורייתא נגד העד אחד וגובה בשטרו כל הק"ק (סמ"ע), מש"כ בסמ"ע "שבועה דאורייתא" לא בדקדק שעי' דבירו (סי' פד סק"ג?) שעד אחד מעיד בשטר שהוא פרוע אינו חייב רק שבועה דרבנן (ט"ז), [כהוספה על דברי הסמ"ע] אף אם אינו טוען רק מנה אחד, נאמן במיגו שהיה טוען שנים, כמו בסי' פב סי"ג, אם לא שטען מנה אחד קודם שהעידו העדים, אמנם השו"ע אזיל בשיטה הסובר דאם מודה שהעדים הן פסולין דלא מהני מיגו (עי' ש"ך לקמן סי' לב סק"ד?), והכא גם כן הרי מודה שהעד שמעיד המנה בתשרי הוא פסול, דהא מכחישו בהמנה שבתשרי, ואינו טוען רק על מנה שבניסן, ועל כרחק מודה הוא שהעד פסול ולא מהני מיגו, מה שאין כן בסימן פ"ב דאינו מכחיש רק במנה ומאתים שהן הכחשת בדיקות והעדים לא נפסלו, מהני מיגו (נתה"מ). ואם אחד אומר מנה ואחד אומר מאתים והעידו על זמן אחד והלוח אינו אומר שניהן, אינו מוכחש אלא מעד אחד דהוי פרעון מספק ולא מפקינן ממונא מן הלוח, ומ"ש בסמ"ע ס"ק כ"ז דבעינן שיאמר כדברי שניהן, היינו בנדון דידיה דאחד אומר בניסן ואחד אומר בתשרי והוא על זמנים מתחלפים ואם הלוח אינו אומר שפרעו אלא מנה הרי הוא מכחיש בודאי את האומר בתשרי, אבל היכא דמעידים על זמן אחד אלא שאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים והלוח אומר כאחד מהם לא הוי הכחשה ופרוע ממנה. ועיין מ"ש בסימן פ"ב בסעיף י"ג שם סק"ט? (קצה"ח).

(ט) ואם נעשה השטר קודם ניסן כו' - לא דוקא קאמר "קודם", דה"ה אם נכתב בשטר שהלוח לו בניסן סתם והוא הביא עדים שפרעו ביום שני דניסן, דאמרינן דהשטר נעשה בר"ח ניסן והפרעון היה ביום שאחריו, דיד בעל השטר על התחונה, אלא שמילתא פסיקא נקט, ולא בא אלא לאפוקי אם זמן עשיית השטר הוא אחר היום שאמר העד שראה שפרעו הלוח (סמ"ע וש"ך).

(י) או אחד מעיד שפרעו מנה כו' - אמנם אם זמן העד האומר שהודה לפניו הוא לפני זמן העד שאומר שראו שפרעו אינן מצטרפין (שונה ממש"כ לעיל ס"ו), דדוקא בעדי הלוח מצטרפין משום ד"עבד לוח לאיש מלוה", ואמרינן דשמה המלוה ביקש שיודה לו בפני עדים אותה הלוחה שילוח לו אחר כן, מחשש שלא יזדמנו לפניו עדים בזמן ההלואה, משא"כ בהודאת פרעון דאין מדרך המלוה להודות ללוח שנפרע ממנו כל זמן שלא פרעו, אלא כשיפרענו יחזיר לו שטרו (סמ"ע), אבל אם טוען שפרע ב' מנים א"כ י"ל שהודה דתחלה על מנה אחד שכבר פרע ואח"כ פרע עוד מנה א' מש"ה מצטרפים (רע"א), ויש חולקים דבהודאה תחילה ואח"כ פרעון מצטרפין, דהמלוה ירא שמא יזדמן לו לפרועו, על כן האמין לו תחילה בפני עדים והודה לו שנפרע, ונימא דהודאה קאי על מנה אחרת, דמצטרף לפוטרו ממנה כיון דהלוח טען שפרע הכל (ט"ז).

(יא) ולא יוכל המלוה לומר סטראי נינהו - עיין לקמן סימן נ"ח ס"ב, דהמוציא על חבירו שטר והלוח טוען פרעתי ומביא עדים שנתן לו בפניהן מעות, בטל השטר למחבר, ולרמ"א לא מגבין ביה אבל ג"כ לא קרעינן ליה, ואי תפס המלוה לא מפקינן מידיה, וכאן הרמ"א לא מביא דעתו כחולק על המחבר, אלא סמך על דבריו שם, דהוא הדין כאן (סמ"ע).

(יב) סטראי נינהו - פירוש, בין שאומר קיבלתי אלו המעות על חוב שנתחייב לי על פה, או קיבלתי על חוב אחר שהיה לי עליך בשטר, והחזרתיו לך השטר, כיון דיש עדים שפרעו, וטענות סטראי אינו אלא על טענות על פה. וצ"ע אם ידוע הוא בעדים שהיה חייב לו חוב אחר בעל פה או בשטר והחזיר לו השטר, אם גם בכה"ג אינו נאמן לומר שעל אותו חוב קיבלתי, ונראה דאפילו בכה"ג אינו נאמן (סמ"ע).

במאיר הבישפּט זולק א'

(ט) בדיני ממונות אין צריכין להעיד שני העדים כאחד, אלא יבוא אחד בפני בית דין ושומעים דבריו היום, וכשיבא העד השני לאחר זמן, שומעין דבריו, ומצטרפים זה לזה ומוציאים בהם הממון.

(י) וכן אם היה עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה, מצטרפין (מג). ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני קניתי מידו על דבר זה ולא בא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתוב, שניהם מצטרפים לעשות המלוה בשטר (מד), ואינו יכול לומר: פרעתי (מה). (ועיין לקמן כיט סימן כ"א).

(נג) עד אחד בכתב כו' מצטרפים - פירוש, ואינו יכול לישבע נגד כל עד בפני עצמו ולומר להד"ם, דהרי יש שני עדים נגדו יחד ע"י הצירוף. ולענין טענת פרעתי תלוי בפלוגתא, כמ"ש בסימן נ"א סעיף ב' (סמ"ע).

(נד) ואם אמר זה שלא כתב עדותו וכו' לעשות המלוה בשטר - היינו שיכול לגבות בו ממשעבדי, וע"י לקמן סי' נא סק"ב? (סמ"ע)

(נה) פרעתי - והוא הדין דמצטרפין עד אחד בשטר עם העד שאומר קניתי מידו לגבות ממשעבדי (קצה"ח).

(יא) העיד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר, יבא בית דין אצל בית דין (מו) ויצטרפו עדותן. הגה: ¹⁰²אבל אחרים טעמו הענין (מו). אינו יכולין להצטרף, דהוי עד מפי עד.

(יב) יבא בית דין אצל בית דין כו' - דוקא כל שני הבתי דינים מצטרפין, אבל מקצת מבית דין האחד ומקצת מב"ד השני אינן יכולין להצטרף ולהעשות ב"ד חדש ולדון על עדותן, כיון דלא העיד אלא אחד מהעדים בכל ב"ד, והוה ליה ג"כ כעד מפי עד, משא"כ בסעיף שאחר זה דמירי שהעידו שני העדים בכל הבתי דינים (סמ"ע), [כהוספה על דברי הסמ"ע] נראה דוקא אחד מכל בית דין אינם יכולים להצטרף, אבל שנים מכל בית דין מצטרפין, דכל שנשאר שנים עדיין תורת בית דין עליהן (נתה"מ).

(יג) אבל אחרים ששמעו כו' - פירוש, אפילו ששמעו שני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן באותו ב"ד, מ"מ לא יעידו בפני ב"ד אחר לדון ע"פ עדותן, וכה"ג בב"ד שקיבלו עדות של שנים יכולין להעיד לפני ב"ד אחר על עדותם שקיבלו (סמ"ע), וי"א דאם שמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן בב"ד, יכולים להעיד בפני ב"ד אחר לדון על פי עדותן (ט"ז וקצה"ח).

(יד) וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה, וחזרו והעידו בבית דין אחר, וחזרו והעידו בבית דין שלישי, יבא אחד מכל בית דין (מח), ויצטרפו לעשות בית דין חדש לדון על מה ששמעו. ¹⁰⁴אבל דיין שהעידו שנים לפניו (מט), אינו מצטרף עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו (נ).

(מז) יבא אחד מכל בית דין כו' - כגון שהלכו שנים מכל ב"ד למדינת הים (סמ"ע), וה"ה אם באו ב' דינים משני ב"ד, מכל ב"ד אחד, ומעידים שבפני כל אחד כשהיה יושב בב"ד של ג' העידו לפניו ב' עדים שפלוגי חייב מנה לפלוני, דמהני ודנין ע"פ ולא הוי עד מפי עד, כיון שהם בעצמם הדיינים ובפניהם העידו, לא דמיא לאחרים ששמעו הענין, וע"י נתה"מ סק"מ (מו) (פ"ח).

(מח) אבל דיין שהעידו שנים לפניו - פירוש, כשהדין היה במותב תלתא וקיבלו כדת עדות של שני העדים, והלכו להן שני הדיינים, אין יכול להצטרף דיין הנשאר עם אחד מהעדים להעיד לפני ב"ד אחר, ושאותו ב"ד אחר ידונו ע"פ עדותן. ואף על פי דאין זה בכלל עד מפי עד, דהרי הדיין כדין קיבלו ושם דיין עליו ולא עד, מ"מ על מאי דמסהיד האי לא מסהיד האי, הדיין מעיד שנתקבלה עדות זו במותב תלתא לפניו, והעד מעיד שראה המעשה (סמ"ע).

(ס) עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו - לאו דוקא קאמר, דה"ה דאינו מצטרף עם עד אחד שראה המעשה ולא העיד לפניו ולא לפני ב"ד אחר (סמ"ע).

(יג) צריך שיעיד כל אחד על דבר שלם, אבל אם העידו על חצי דבר, אינו כלום. כיצד, באו להעיד על אחד שהוא גדול, והעיד אחד שראה לו שער אחד בימינו, והשני בשמאלו, אינו כלום, שכל אחד לא העיד אלא על קצת הסימנים. אפילו העידו שנים בשער אחד (נא), ושנים בשני, אינו כלום, שהרי כל כת לא העידה אלא על חצי דבר. אבל אם העיד עד אחד שראה שתי שערות בימינו, ועד אחד העיד שראה שתי שערות בשמאלו, מצטרפין, וכן כל כיוצא בזה.

(סז) אפילו העידו שנים בשער אחד כו' - ולא דמי לעדי חזקה, שאם שני עדים העידו על שנה אחת ושנים על שנה שניה ושנים על שנה שלישית דמצטרפין, כמ"ש לקמן סי' לח ס"ו & וסי' קמה ס"ו &

במאיר הבישפּט זולק א'

דשם העידו כל כת וכת כל מאי דאפשר להם להעיד באותה שנה (סמ"ע), עיין באה"ע סימן קמ"ב סעיף י"ב [שזה כן עדות] ובט"ז וב"ש [הסוכרים כסמ"ע], ועיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' קמ"ח [שאינן אפילו קים לי כסמ"ע נגד שו"ע] (פ"ח).
(יד) עדות בדיעה שלא בראייה, יתבאר בסימן צ"ה²⁵ (נב) שיש מי שאומר דהוי עדות. (ס"א חילוק כליני ממונות בין מלתא דעבידא לגלויי או לא(נג)).

(כ) עדות בדיעה כו' יתבאר בסימן צ' - ע"ש בסעיפים ו' וט"ז, אם נגנב ממנו החפץ וידוע בעדים שהיה לו כלי בבית, ולא היה שם איש אחר אלא זה, דדנין אותו כאילו ראוהו שהוא גנבו. וכן אם ראו עדים שנכנס אצלו חבירו שלם ויוצא משם חבול ולא היה שם איש אחר לומר שהוא חבלו, תלינן הדבר דבודאי זה הנמצא בבית חבלו (סמ"ע).
(כ) בין מילתא דעבידא לגלויי כו' - צריך לומר דאין עד אחד נאמן משום דעבידא לגלויי, דדוקא בעדות נשים להתיר לעלמא נאמן ע"א משום דעבידי לגלויי, ועיין באה"ע סימן י"ז (סמ"ע).

סימן לא - דין הרבה כתי עדות, ובו ד' סעיפים.

(א) ¹⁰⁷שתי כתי עדים המכחישות זו את זו(א), שבא עד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו והעידו בעדות אחרת, אין כאן עדות(ב), שהרי בודאי אחד מהם שקר. באה כת זו בפני עצמה והעידה עדות(ג), ובאה כת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה,¹⁰⁸מקבלין כל אחת מהן בפני עצמה(ד).

(א) המכחישות זו את זו - פירוש, כגון אחת אומרת פלוני לזה מפלוני מנה ביום פלוני, ואחת אומרת לא לזה, דברי שניהן בטלין, והא דדברי שניהן בטלין, מיירי שאמרה כת השניה לא לזה כי עמנו היה המלוה או הלוח כל אותו היום וראינו שלא לזה או לא הלוח לו, לאפוקי אם אמרה כת השניה עמנו הייתם אתם העדים, זהו הזמה, ולאותה כת האחרונה שומעין ולא להראשונים, כמ"ש בסימן ל"ח. ואם מכחישות בזה שאלו אומרים לזה פלוני מפלוני מנה וכת השניה אומרת הלוח לו מאתיים, או במנה שחור ולבן, אף על פי שמעידים על יום אחד דהוי ליה כהכחשה וכנ"ל (סי' ל ס"ג), והתובע אינו תובע אלא מנה אחד, מ"מ כיון דאין מכחישות זו את זו אלא בבדיקות, ובבדיקות עבידי דטעו, והם שתי כתות, ואין צריכה האחת לצירופה דהשניה, גובה מנה כדברי הפחות שבהן. דדוקא בכת אחת שאחד מהן אומר מנה והשני מאתיים, דאין עדות האחד בלא השני כלום, צריכין שיתבע התובע כדברי שניהן (סמ"ע), שני עדים שמכחישין זה את זה דחד מינייהו ודאי משקר, פסולין לעדות אחת ביחד (ש"ך, רע"א * חוות יאיר), אמנם י"א שכן כשר (ש"ך), ב"ד שעשו מעשה עפ"י הודאת בעל דין בפניהם ואח"כ העידו ב' עדים בפני ב"ד אחר שלא הודה בפני בית דין ההוא לא מקרי תרי ואדרבא פוסלים העדים (רע"א). זה שאין מצטרפין לעדות אחרת, אינו בודאי אלא מאחר ולא ברור הדבר לא מצרפים אותם (רע"א * מהריב"ל), ומטעם זה יש ספק אם ב' כתי עדים המכחישים זו את זו שהם קרובים א' לשני אם יש בזה הכחשה או לא (רע"א * מהריב"ל), וי"א דעד אחד המוכחש מפי עד אחד שיכול להצטרף עמו, שתולין שלא דייק כל כך בעדותו, שזה רק עד אחת, מה שאין כן במוכחש מפי שנים אין תולין בשום דבר להכשירו. וכן בשנים שבאו להעיד אין תולין בשום אחד מהן שאמר כן ללא דיוק, כיון שבאו להעיד ולהצטרף שיהיו שני עדים, משום הכי שני עדים המכחישין זה את זה בחקירות נפסלו, כיון שנצטרפו בראייה והגדה להיות שני עדים ודאי מידק דייקי מעיקרא, ולא חיישינן כלל שאמרו ללא דיוק, משום הכי אפילו אחד מוכחש מפי אחד פסולין לצירוף (נתה"מ).

(ב) אין כאן עדות - ואף על גב דאית בהו חד דכשר, אין צריך לישבע נגדו שבועה דאורייתא, ומ"מ צריך הנתבע לישבע לו היסת על תביעתו כאילו תבעו בעל פה (סמ"ע), והר"ה בחנוני ופועלים אחר שנשבעו א"י להעיד יחד דהא אחד מהם נשבע לשקר (רע"א), וי"א שכן מצטרפים (רע"א * מוצל מאש), ואם אח"כ מעידים ב' כתות יחד על איזה דבר לדברי הסמ"ע הוא פסול כמו נמצא אחד מה העדים קרוב או פסול שנפסל כל העדות. אבל י"א דלא הוי נמצא אחד מהן קו"פ כיון דאין הפסול מבורר וידוע (רע"א), ואם אינם מכחישים זה את זה אלא בקצת העדות ובקצת אינם מכחישים נתקיים אותו מקצת, והיינו כגון שכת אחת אומרת אבהתיה ואכילתיה, וכת אחת מכחישה באכילתיה (עי' לקמן סי' קמו סכ"ג) לא מיבעיא כשלא ראו ביחד דודאי כשר, כמו שכתב הש"ך בסימן ל"ו סק"ו?, אלא אפילו ראו ביחד וכיונו להעיד, מכל מקום בשעה שהעידו עדות אבהתיה מקודם כשרים היו, דעדיין לא העידו שקר והעדים נחשבים לכשרים, ואף על גב דעדותן

במאיר הבישפּט זולק א'

- של אלו שהעידו אחר כך תוך כדי דיבור שקר פסלה גם כן לענין אבהתיה מחמת שפסלה עדותן למפרע מה שהעידו תוך כדי דיבור, מכל מקום אין עליהם שם פסולין למפרע בעדות האבהתיה לענין שתבטל עדות הכשרים מטעם שנצטרפו לפסולין, דהא אז עדיין לא העידו שקר (נתה"מ).
- (ג) באה כת זו בפני עצמה ומעידה - פירוש, לאחר שכבר הכחישו זו את זו וכת אחת מהן היא ודאי פסולה, ואין אנו יודעין איזו מהן ודאי היא פסולה, אפ"ה אם כל אחת באה בפני עצמה ומעידה בעדות אחרת מקבלין כל אחת מהן, והיינו טעמא דמעמידין כל אחת בחזקת כשרות. מיהו בזה יש חילוקי דינים כמ"ש המחבר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).
- (ד) מקבלין כ"א מהן - ואם כשהכחישו הכת הב' להראשונה הי' אחר שמתה הראשונה או שהי' הכת הא' במדינת הים. יש לדון בהעדות האחרת של כת הראשונה שלאחר עדותן הראשונה שהוכחש בטילה [היינו יש צד שאין להם חזקת כשרות] ול"א בזה דאוקי אחזק' דשמא אלו הוי קמן הוי מודו להו (רע"א).
- (ב) ¹⁰⁹מלוה שיש לו על לוח אחד שני שטרות, א' במנה וא' בר', וכפר הלוח בשני השטרות, וכת אחת מאלו התומה בשטר זה, וכת שניה התומה בשטר זה, אם הוציאן כאחד לא ישלם אלא מנה(ה) וישבע על השאר בנקיטת הפי' (ו), ומוציאין שטר של ר' מידו וקורעים אותו. ¹¹⁰ואם הוציא שטר אחד בלבד, גובה אותו, ואם אחר כך הוציא השטר השני(ז) גובה אותו ג"כ. ¹¹¹ויש אומרים לטוב לו שיקרף הקטן(ח), שלא יצניעו הלוה(ט) וי' שיש לו שני שטרות שאלו העדים חתומים עליו. ¹¹²שני מלוים שהוציאו כל אחד שטר על לוח שאלו הכתות התומים בו, כל כת בשטר אחד, והלוח כופר בשניהם, זה נשבע ונוטל וזה נשבע ונוטל(יא), ואפילו כתוב נאמנות בשטרות(יב), צריכין לישבע.
- (ה) לא ישלם אלא מנה - דכיון שהבית דין אינן יודעין איזהו פסול, יד בעל השטר על התחתונה ואמרינן הגדול של מאתים הוא הפסול, לכך מוציאין אותו מידו ושורפין אותו שלא יצא מכשול מתחת ידם לתבוע אותו בו בב"ד אחר. אבל כשמוציא השני אחר שגבה הראשון, חוזר וגובה השני אפילו באותו בית דין כיון דאינם לפנינו בפעם אחת. וגם זהו בכלל כל אחת באה בפני עצמה ומעידה, ועי' דברי לקמן סק"ח (סמ"ע).
- (ו) וישבע על השאר בנקיטת חפץ - טעמייהו משום דהו"ל כמודה במקצת, דהיינו המנה שמשלם על פי השטר האחד, דלא תהא גדולה הודאת פיו מהעדאת עדים. ואף על גב דאין כפירה והודאה בשטר מביאה לידי שבועה דאורייתא, וכמ"ש לקמן סי' פח סכ"ח, הני מילי אשטר שהוא ודאי כשר, משא"כ זה שאינו כשר ודאי, והו"ל כתביעה והודאה דעל פה, וי"א דאינו נשבע אלא היסת (סמ"ע), י"א דגובה ממנה ממה נפשך אפילו ממשעבדי, ורק מחייבים שבועה כאשר אין לו קרקע, שלכן אין בשטר זה שעבוד קרקעות (ש"ך, קצה"ח), אם באו העדים והכחישו המלוה לאחר שנשבע, לא נפסל לשבועה, ונשאר לו חזקת כשרות. אבל אם בא כת אחת בפני עצמה להעיד על אחד שהוא פסול להוציאו מחזקת כשרות, נאמנים, כיון שקודם שמעדין על נידון זה מחזקין אותו הבית דין בכשרים, נאמנים אחר כך על כל עדות שיעידו אחר כך (נתה"מ).
- (ז) ואם אחר כך הוציא השטר השני - אם הוציאם בזה אחר זה ופסקו הבית דין על כל אחד שהוא כשר, ואחר כך בא לבית דין שהבית דין יגבו לו סך שני השטרות, צ"ע אם מגבין לו הבית דין שני השטרות, אם בעינן שגם הגוביינא מהשטר הראשון תהיה קודם להשני, או דלא בעינן רק שיהיה הפסק דין של הראשון קודם לשני, וכן בסעיף ג' יש לספק כן (נתה"מ).
- (ח) וי"א דטוב לו שישרוף הקטן כו' - צ"ע למה כתב רמ"א ויש אומרים בלשון פלוגתא אדבר שהוא עצה טובה להתובע, ואפשר לומר דהכל מודים בעצה טובה כזו. ונראה דמה שכתב וי"א כו', הו"ל כאילו כתב וי"א שיכול הלוה להשביעו אם יש לו ב' שטרות, ולכן מש"כ במחבר וי"א אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו ג"כ, מדסתם דבריו משמע דס"ל הכי אפילו כשהוציאן בב"ד אחד, ואף על פי שהבית דין יודעין שכבר גבה בהראשון תחילה, דהו"ל בכלל כל אחת באה בפני עצמה ומעידה וכמ"ש לעיל סק"ה). ולפ"ז מסתבר לומר, כשבא מתחילה לגבות בהראשון לבד, דאינו יכול הנתבע אפילו להשביעו אם אין בידו שטר אחר מאלו, והוא גם כן בכלל זה באה בפני עצמה ומעידה כו', ועל זה כתב רמ"א דיש חולקין ואומרים דיכול הלוה להשביעו כו', ומשום הכי טוב לו שישרוף תחילה הקטן (סמ"ע).
- (ט) שלא ישביעו הלוה - פירוש, שבועת היסת. ונראה דדוקא הלוה קאמר, אבל כשאין הלוה נותן לב להשביעו אין הבית דין משביעין אותו גם לסברת היש אומרים הללו. והני מילי כשבא לגבות

במאיר הבישפּט זולק א'

- בהראשון, אבל כשבא לגבות בהשני באותו ב"ד מאותו הלוה, כבר כתבתי לעיל סק"ח) דלבעל סברא זו אין הבית דין מגבין אותו מאחר שהן יודעין שכבר גבה ממנו בראשון (סמ"ע).
- (י) שלא ישביעוהו כו' - אבל כשרפו אין שייך לומר שישביעוהו אם שרף שטר אחד, דהא אף אם מודה שהיה לו שטר אחר ושרפו יכול לגבות השני שמוציא עכשיו, מאחר שלא יוכל לבוא לידי גביית ב' השטרות, והוי כאילו לא היה רק אחד והוא כשר (סמ"ע).
- (יא) זה נשבע ונוטל וזה כו' - פירוש, כל אחד נשבע שבועה בנקיטת חפץ שחייב לו ונוטל, ואף על פי שהאחד מוציא ממנו בשטר פסול, מ"מ דינייהו של אלו הב' מלוים כדין חנוני ופועלים שיתבאר לקמן (סי' צא ס"א) דשניהן נשבעין ונוטלין, אף על פי שגם שם האחד ודאי משקר (סמ"ע), לא מבעי' בבאו לגבות כא' אלא אפי' דבאו לגבות בזה אחר זה צריכים שבועה (רע"א).
- (יב) ואפילו כתוב נאמנות בשטרות - דכיון דכת אחת מהן פסולה, שטר שחתומין עליו שיש בו נאמנות ג"כ פסול, אלא שקי"ל שבב' מלוין כל אחד יכול להוציא בשטרו, מ"מ אין הולכין אחר הנאמנות (סמ"ע).
- (ג) ¹¹³מלוה אחד שהוציאם על שני לוויים, אם הוציאם כאחד ישבע כל אחד היסת ויפטר(יג). ואי מודה חד מנייהו, יגבה ממנו מבני חרי(יד). ואם הוציא שטר א', גובה בו, ואחר כך מוציא השטר השני וגובה בו(טו).
- (יג) ישבע כל אחד היסת ויפטר - כיון דהבית דין רואין ביד מלוה אחד ביחד אלו שני השטרות שחד מינייהו פסול, וכל אחד טוען ברי שאינו חייב, ושטר שהוציאו עליו הוא פסול (סמ"ע), (יד) יגבה ממנו מבני חרי - פירוש, ולא ממשעבדי. והיינו טעמא, כיון דאין תורת שטר עליו, שהרי אם כפר לא היה יכול לגבות ממנו, אין נאמן בהודאתו לחוב לאחרים דחיישינן לקונויא כמ"ש לקמן בסי' עא סכ"א (סמ"ע).
- (טו) ואח"כ מוציא השטר השני וגובה בו - נראה דאפילו להי"א הובא ברמ"א ס"ב, מודה בהא דאפילו בבית דין אחד יכול לגבות שניהן בזה אחר זה כיון שהן שני לוויין, משא"כ לעיל דמיירי בלוה אחד. ומשום הכי נמי כתב לשון ואח"כ מוציא השטר, דמשמע דהדין נותן דיעשה כן לכתחילה (סמ"ע).
- (ד) ¹¹⁴מי שהביא עדים והוכחשו מתוך עדותן, ואחר כך הביא עדים אחרים על אותה תביעה, והוכחשו, וכן עד מאה כת, ואחר כך הביא עדים אחרים ונמצאת עדותן מכוונת, דנים על פיהם(טז). ¹¹⁵אבל שטר שבאו שנים ואמרו: ממנו שאל לזייף שטר זה, אף על פי שנתקיים השטר בחותמיו, אין גובים בו לעולם, אלא אם כן באו עדי השטר והעידו(יז) הם בעצמם על כתב ידם.
- (טז) דנין על פיהם - דאף אם תאמר דזה התובע הוחזק לחזור אחר עדים שקרנים, כל ישראל מי הוחזקו להעיד שקר, לכן דנים על פי אחרונים דלא חזינן בהו טעותא (סמ"ע).
- (יז) אלא א"כ באו עדי השטר והעידו - הלכה זו מובא לקמן סי' סג ס"א, ועיי"ש שהרמ"א חולק, ולא גילה דעתו כאן, שסמך על דבריו שם (סמ"ע), שיטת המחבר היא שכשהעדים עצמם מכירים חתימת ידם לא חיישינן שהם טועים, מיהו בעינן שזוכרין הלוואה, דאל"כ לא עדיף שטר זה מכל שטר דעלמא, ובסתם אמרינן שזוכרין ההלוואה. והרמ"א שם חולק ויתבאר דעתו לקמן סימן ס"ג סק"ג. ועיינן מ"ש עוד בזה לקמן סימן ס"ג סק"ד? (ש"ך).
- סימן לב - המודה בפני עדים, שיאמרו דברים כהוייתן, ואם אמר: משטה אני בכך, ובו ב' סעיפים.
- (א) ¹¹⁶אם אמר ראובן בפני עדים שהוא חייב לשמעון מנה, לא יעידו בב"ד סתם שהודה בפניהם שהוא חייב לשמעון מנה(א), אלא יאמרו דברים כהוייתן לפי שאיפשר לו להפטר בטענת משטה הייתי בו, או בטענת שלא להשביע את עצמי נתכוונתי, על דרך שיתבאר בסימן פ"א(ב), וב"ד יבחנו הדברים אם הם בענין שיועילו טענות אלו או לאו.
- (8) לא יעידו בבית דין סתם שהודה בפניהם שהוא חייב לו כו' - עי' לקמן סי' פא ס"ח שהמחבר פסק שאם הודה בפני עדים בהודאה גמורה אין צריך שיאמר להם "אתם עדיי", ולכן כתב כאן לא יעידו סתם איך שהודה בפניהן, דמשמעו שהודה לפניהן בהודאה גמורה, אלא יאמרו דברים כהוייתן, דהיינו איך שאמר לפניהן שחייב לו מנה, ובית דין יבחנו הדברים אם היתה הודאה גמורה או שאר ענינים שיתחייב על ידם או לא (סמ"ע).
- (2) על הדרך שיתבאר בסימן פ"א - עיינן שם שהארכתי שם (סק"ג & ?) (ש"ך).

באיר הבישפּט זולק א'

(ב) ¹¹⁷השוכר עידי שקר(ג) להוציא מנה מראובן לשמעון, פטור מדיני אדם(ד) וחייב בדיני שמים. הגה: ¹¹⁸ודוקא שלא היה חייב לו, אצל אם היה חייב לו רק אלו העדים הם שקרים, פטור מדיני שמים(ה) אצל עובר על מדבר שקר תרחק (שמות כג ז). ¹¹⁹וכן אם לא שכרו, אלא פיתה אותן בדברים שיעידו שקר. וכל זה צפוי עדות שקר לחבריה, והוא אינו מודה(ו). אצל אם שכרו(ח) עדות שקר לעצמו, והוא אינו מודה(ז), או שהבעל דין מודה(י), חייב להחזיר להוליא הגזילה מתחת ידו. ואם הוא אומר שהוא כדון, והעדים מודים שהעידו שקר, ¹²⁰העדים חייבים לשלם(יא), כללעיל סימן כ"ט סעיף ב' וכלקמן סימן ל"ח. **Error! Reference source not found.**

(א) השוכר עדי שקר - אחד שתבע לחבירו שיחזיר לו עשרה זהובים שנתן לו שכר להעיד עדות שקר ואח"כ לא העיד לו, והלה כופר בכל, אי יכול להשביע על זה. יש אומרים דאפילו הלה מודה אינו מחויב להחזיר, משום קנס ששכר עדי שקר, ועיקר דכל דליכא מיגדר מילתא אין בידינו לקנסו כלל אף שעשה עבירה, כי אין לנו לדמות קנסות חכמים זו לזו, רק היכא דמצינו דקנסו חכמים בפירוש, ולכן בנידון דידן מחויב העד להחזיר המעות, ואם כופר בכל צריך לישבע היסת. וי"א שיש לקנסו וליתן המעות לעניים דהפקר ב"ד הפקר, וכעין זה כתב הש"ך (יו"ד סי' קסא סי"א ד"ה אפילו הקרן), ועיקר דגם דברי הש"ך מדובר במגדר מילתא ולא בכל מקרה. אבל אם היה בעיר דיין קבוע ונראה לו לענוש על זה עושה, ובתנאי שתהיה השעה צריכה לכך, כגון שהשוכר קדמה לו עשיית דבר זה פעמיים, או שהיו במדינה שעושים כפועל הזה, שיש לחוש שאם יתשלמו מלעונשם שירבו לעשות כן, אבל אם חסר אחד משני תנאים אלו אין בית דין יכולים לחייב לעושה לזה שום דבר, כ"ש מי שאינו ב"ד, והציבור אינם בזה כדיין קבוע, ועי' לעיל סי' ב סק"פ (פ"ת).

(ג) פטור מדיני אדם - מיירי ששכרן לחבריה, ומשום הכי אף אם השוכר מודה בזה, פטור השוכר מדיני אדם הואיל ואין הגזילה בידו, אף דקי"ל (סימן שפ"א) כמאן דדאין דינא דגרמי, מ"מ הואיל שהוא לא העיד אלא ששכר עדים, יכול לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ועוד, העדים הן עיקר הגרמא ולא השוכר. ומיירי דהעדים ואותו שהוציא הממון אינם מודים שהעידו שקר, וה"ה אם אין להם במה לשלם, או שהלכו למדינת הים (סמ"ע), ואינו יוצא ידי שמים עד שישלם לו הזיקו (ש"ך), ודוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמים דסבור שלא ישמעו לו אעפ"י שעשו מעשה והעידו ע"י פתוייו והוציאו ממון כיון שלא יחוייב שישמעו לו פטור אף מד"ש (ש"ך בשם האלשיך).

(ה) פטור מד"ש - וכן אם שכר לעצמו, ואם הודה שהעדים העידו שקר רק שאומר דמ"מ אמת שחייב לו כך וכך, עכ"ז חייב לשלם מדיני שמים, ולא מדיני אדם (רע"א * פנ"י, רע"א * ש"ך), וי"א שחייב להחזיר מדיני אדם (רע"א * יש"ש).

(ו) וכן אם לא שכרן - לעולם חייב בדיני שמים היכא דגורם היזק לחבירו אפילו לא שכרן. והא דקתני השולח את הבערה ביד הפקח פקח חייב, ולא קתני דהשולח חייב בדיני שמים, היינו כיון דפקח משלם תו לא שייך חיובא דדיני שמים על המשלח, והשולח פטור לגמרי ואפילו מדיני שמים כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפקח, משא"כ בשוכר עדי שקר שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים דלא אשתלם ניזק מניזוקיה, והא דקתני השוכר, אורחא דמילתא נקט, דאם אינו שוכר מסתמא אינן שומעין לו שלא נמצא שחוטאים אם אין להם הנאה, ועיין לקמן (סי' תיח סי"ח ד"ה שאינו חושש) [שהכל של שליח לדבר עבירה תלוי אם השליח מדעתו או עושה בעל כרחו] (ש"ך). השוכר עדים חייב לשלם בדיני שמים, אבל עונש בדיני שמים ודאי אית ליה אפילו אם אינו שוכרן ומשום דאף דאין שליח לדבר עבירה ענוש הוא בדיני שמים, וכמה מיני גרמא איכא שנפטר מתשלומין אפילו בדיני שמים ואילו עונש ודאי אית ליה אפילו בגורם דגורם והוא פשוט (קצה"ח), וי"א דהשוכר עדי שקר דנקיט, לא איירי שעשוהו שליח להדיא לומר "לך והעיד", רק אמר להם "אם תרצו להעיד תקבלו כך וכך שכר", אם כן אין זה בגדר השליחות דלא אמר להו "לכו והעידו", רק אם תעידו הא לכם שכר, ולכך בעינן דוקא שוכר ולא אומר (פ"ת * תומים).

(ז) והוא אינו מודה - פירוש, זה ששכרן לו אינו מודה, אבל השוכר עצמו מודה (סמ"ע).

(ח) אבל אם שכר כו' - נגד תרתי שהתחיל בהן סיים בהיפוכן וכתב, אבל אם אינו שכר לחבירו אלא לעצמו, ונגד מה שכתב "והוא אינו מודה", כתב "או שהבעל דין מודה" (סמ"ע).

(ט) ומ"ש והוציא ממון שלא כדין - פירוש, והוא מודה בזה, ולא הוצרך לכתבו משום דקאי אדברי המחבר דאיירי כשהשוכר מודה (סמ"ע).

(י) ומ"ש או שהבעל דין מודה - פירוש, או ששכרן לחבריה, ואותו החבר מודה שלא כדין הוציא הממון (סמ"ע).

במאיר הבישפּט זולק א'

(א*) העדים חייבים לשלם - פירוש, אבל לא זה שהוציא הממון על ידן, כיון שהוא אינו מודה, ואין העדים נאמנים עליו דכיון שהגידו מתחילה שוב אינם יכולים לחזור ולהגיד בענין אחר, אבל לגבי עצמן נאמנים לחייב נפשם, ועי' לקמן (סי' מו סל"ז ובסי' כט ס"ב) (סמ"ע), היכא שיש תביעה לאחד עם ג', וא' נעשה ב"ד וב' נעשו עדים, אם מודים אחר כך צריכין להחזיר המעות אף שאומרים שבדין לקחו ממנו שהוא חייב להם (ש"ך), וי"א דאין להוציא ממון מהאי טעמא, דהוי מגו במקום עדים כיון דהודאת בעל דין כמאה עדים, אבל היכא שכבר הוציאו נראה דאין להוציא מיד המוחזקין (קצה"ח).

סימן לג - פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים.

(א) ¹²¹כל הפסולים לדון פסולים להעיד, חוץ ¹²²מאובה ושונא שכשרים להעיד(א)(ב), אף על פי שפסולין לדון.

(א) חוץ מאובה ושונא שכשרים להעיד כו' - הטעם, דבעדות, המעשה כאשר היה לפניו הוא מעיד, ולא חשדינן ליה שישנה בכיוון בשביל אהבתו או שנאתו. משא"כ בדין שתולה בסברא, והמחשבה משתנה מחמת אהבתו או שנאתו אפילו בלא כונת רשע, וכמ"ש לעיל (סי' ז ס"ז) (סמ"ע), משרתי הבית כשרים להעיד, דלא יהא משרת הבית גדול מאובה שהוא כשר, וכן שכירו ולקיטו כשרים להעיד, אמנם כל זה תלוי לפי ראות עיני הדיין אם יש להמשרת צד הנאה בעדות זו או לא, ועי' לקמן (סי' לז סכ"א), דברים אלו תלויים בדעת הדיין ועוצם בינתו כו', ויעמיק לראות אם ימצא לזה העד צד הנאה בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בה כו' (פ"ת).
(ב) ושונא - שונא גמור שהוא כרוף ומבקש להתנקם ממנו, פסול להעיד, ויש חולקים, ועיין מש"כ לקמן (סי' לה סק"י) (פ"ת).

(ב) ¹²³אלו הם הפסולים: האחים, זה עם זה, בין מן האם בין מן האב, ¹²⁴הרי הם ראשון בראשון, ובניהם זה עם זה שני בשני, ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי. ולעולם שלישי בראשון, כשר, ואצ"ל שלישי בשני(ג). ¹²⁵אבל שני בשני, ואצ"ל שני בראשון, שניהם פסולים. לפיכך האב עם בן בנו, פסול, מפני שהאב ובנו ראשון בראשון כמו אח ואחיו(ד), ועם בן בנו, שהוא רביעי ממנו, כשר, מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרך בנקבות. כיצד, שתי אחיות, או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם, הרי הם ראשון בראשון, בניהם, בין זכרים בין נקבות, שני בשני. בני בניהם או בנות בנותיהם, שלישי בשלישי, ¹²⁶ויש אומרים: דשלישי בראשון, פסול(ה). הגה: וכן לאוי להורות. ¹²⁷וי"א לאינו פסול רק מדרבנן, אף על גב דשאר פסולים מלאורייתא, ונ"מ לענין עידי קדושין(ו), כמו שנתבאר בא"ה סימן מ"ב. ¹²⁸וי"א דקרוכי האם נמי אינן פסולים אלף מדרבנן(ז).

(ג) ואצ"ל שלישי בשני - אף על גב דאין צריך לומר הוא, מ"מ כתבו, דלא תימא שאני שלישי בראשון דאתפליג ג' דרא בינייהו, משא"כ שלישי בשני דאתקרבא בחד דרא. ובזה מיושב ג"כ האין צריך לומר שני בראשון דכתב המחבר אחר זה, משום דהוא אתפליג דרא יותר משני בשני (סמ"ע).

(ד) לפיכך האב עם בן בנו פסול ועם בן בנו כו' עד מפני שהאב ובנו כו' - נראה לגרוס "לפיכך האב עם בן בנו פסול, מפני שהאב ובנו ראשון בראשון, כמו אח ואחיו. ועם בן בנו כו'", ולכן מש"כ "לפיכך" פי' כיון דפסלינן קורבה ראשון בשני לפיכך גם אב ובן בנו פסולים, מפני שיש בהן ג"כ קורבת שני בראשון (סמ"ע).

(ה) וי"א דשלישי בראשון פסול - גם באבי אבי אשתו או אבי אמה פליגי, ועיין מה שכתבתי מזה עוד בסמוך סק"י(ז), וסק"י(ח) (סמ"ע).

(ו) ונ"מ לענין עדי קדושין - פירוש, אם קידש בפניהם אשה ואחר כך קיבלה קדושין מאחר, דצריכה גט מראשון ומהשני (סמ"ע).

(ז) ויש אומרים דקרוכי האם נמי אינם פסולים רק מדרבנן - כצ"ל (סמ"ע), וי"ח דלכו"ע קרוכי האם הם מן התורה (ש"ך, ורע"א), וי"א דבעל של קרובים לכו"ע הוי מדרבנן (פ"ת * נוב"י).

(ג) ¹²⁹כל אשה שאתה פסול לה(ח), אתה פסול לבעלה, שהבעל כאשתו¹²⁶. וכל בעל שאתה פסול לו, כך אתה פסול לאשתו, שהאשה כבעלה. ¹³⁰ולדעת הפוסלים שלישי בראשון(ט), מכשירים

²⁶ עי' לעיל סק"ז(ז).

באיר הַבְּשִׁיפֹּט זֹלֶקֶת א'

באשתו, מפני שהוא מופלג. (131) ומ"מ אם דנין) על ממון שיך לבעלה הנאה ממנו, פסול להעיד לה, דמה שקנתה חנה בעלה).

(ח) כל אשה שאתה פסול לה כו' - כללות הללו קאי אמה שכתב לפני זה, דלא כתב שם אלא קורבה ראשון בראשון, או ראשון בשני, או שני בשני, והם פסולים לכו"ע, ולא איירי עד הנה בפסול חיתון הבא מחמת אשתו. ומשום הכי כתב "כל אשה שאתה פסול לה מחמת אחד מהקורבה הנ"ל, אתה פסול גם לבעלה", דהו"ל חד בעל כאשתו ופסלינן לה אפילו שני בשני, וכן איפכא, ואם אתה פסול לבעל בכל הני קורבה הנ"ל אתה פסול גם כן לאשתו, דלא היה גם כן בזה אלא חד אשה כבעלה, בקורבה הנ"ל, והוא פסול לכו"ע. משא"כ בפסול חיתון דאתה פסול לבן אחי אבי אשתך וכשר לאשתו, דהו"ל שני בשני ותרי בעל כאשתו (סמ"ע).

(ט) ולדעת הפוסלים שלישי בראשון כו' - כלומר, דוקא בקורבה הנ"ל דאין בקורבה הפסק של דור, דוקא בזה אומרים בעל כאשתו, אבל במקום שיש הפסק דור, לא (סמ"ע).

(י) ומ"מ אם דנין כו' - ור"ל דמה שכתב המחבר מכשירים באשתו, היינו ביש לה נכסים שאין לבעלה רשות בהן (סמ"ע).

(ד) כל ישי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידים זה לזה, דתרי בעל כאשתו דשני בשני לא אמרינן. (133) ומיהו לכתחלה לא יחתמו עצמן על שטר ניהוליה). אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה, וכן בעלי אחיות, פסולים זה לזה, דאמרינן בהו תרי בעל כאשתו. (134) ואף בראשון בשני, אמרינן [בהו] תרי בעל כאשתו, שכשם שהוא פסול להעיד לבן אחות אשתו, כך הוא פסול להעיד (יב) לבעל בת אחות אשתו. אבל מעיד לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת. (135) ויש אומרים דבראשון בשני לא אמרינן תרי בעל כאשתו (וכן נ"ל להורות).

(יא) לא יחתמו עצמן כו' - משום דחיישינן לבית דין טועים שיסברו שפסולין הן, ויבואו לפסול השטר חנינם, ומשום הכי נקט בית דין טועין (סמ"ע). ה"ה להיות דיינים ביחד או לאחד מבעלי דינין, אסור לכתחילה שני בשני תרי בעל כאשתו גבי חליצה, וא"כ ה"ה דעד שהוא שני בשני תרי בעל כאשתו עם הבעל דבר, לא יחתום לכתחילה על השטר (ש"ך).

(יב) כך הוא פסול להעיד - עי' לעיל סי' ל סק"כ (ש"ך), וי"א שגיסים שחתמו על גט הגט כשרה בדיעבד (רע"א * מהר"ם אלשקר) 27.

(ה) כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביו (יג), כגון בנו ואחיו. וכן כל אשה שאין אתה מעיד לה מפני שהיא אשת קרובך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביה.

(יג) אתה מעיד לשאר קרוביו - כצ"ל, ר"ל, קרוב שיש לו מאשה אחרת (סמ"ע).

(ו) אבי חתן ואבי כלה (יד) מעידים זה לזה. הגה: 138 וי"א אף על גב דלעדות כשרים, אסורין לדון, דה"ל כלוהב ופונא. ולפילו הוא דיין קצוע, יכול לומר: אינו מקובל לי, 139 וי"ל דזדיענדז דינו דין (טו).

(יד) אבי חתן ואבי הכלה - פי' אחר נישואין שלהם (ט"ז ורע"א).

(טו) ונ"ל דבדיעבד דינו דין - היינו משום דאינו אוהב ממש, וזה אפילו לדעת הי"א. ועיי' לעיל (סי' ז ס"ז) מדין אוהב ושונא. ויש מפרשים מה שכתב דאסורין לדון, היינו דוקא לדון זה את זה, אבל הן רשאים להצטרף יחד עם שלישי לדון אחרים אפילו הם אוהבים גמורים, ודוקא בשני דיינים ששונאים זה את זה קאמרי (סי' ז ס"ח) דאסורין לדון יחד לאחר, ולא בשני אוהבים, דמשום אהבה שביניהן אדרבה יודה אחד לחבירו על האמת, ויהיו נשמעין זה לזה (סמ"ע, ש"ך), ועי' מהר"ם הוב"ד לעיל סי' ז סק" (ש"ך), וי"א דעיקר דפסולים לדון ואף אם הוא מורשה מבתו אם יש לו תועלת מהרווחת בתו (רע"א).

(ז) אחי האח, מן האם, מעידים זה לזה (טז), שהרי אין ביניהם קורבה כלל.

(טז) אחי האח מן האם מעידין כו' - כגון ראובן נשא רחל וילדה לו את בנימין, והיה לו בן מאשה אחרת ושמו לוי שהוא אחי בנימין מן האב, ומת ראובן ונישאת רחל לשמעון וילדה לו את ראובן הוא אחי בנימין מן האם, לוי וראובן כשרים זה לזה, אף על פי שבנימין הוא אח לשניהן (סמ"ע).

(ח) 141 האיש עם אשתו ראשון בראשון, ולפיכך אינו מעיד לא לבנה (יז), ולא לאשת בנה, ולא לבתה, ולא לבעל בתה, ולא לאביה, ולא לאמה (יח), ולא לבעל אמה, ולא לאשת אביה.

²⁷ עי' פ"ת סדר הגט (אה"ע אחרי סי' קנד) ס"ב ד"ה שאינם קרובים שאסור לסמוך על מהר"ם אלשקר זו.

במאיר הבישפּט זולק א'

(יז) לפיכך אינו מעיד לא לבנה וכו' - כיון שמחשבי לראשון בראשון לפיכך הוא פסול לבנה, אבל לבן בנה או בן בתה הוא כשר, משום דהוויין עמו שלישי בראשון שהן כשרים, משא"כ אם לא היו נחשבים הבעל עם אשתו לראשון בראשון אלא לגוף אחד לגמרי, אז לא היה בן בנה עמו אלא שני בראשון, כמו שהוא עם אשתו שני בראשון, והיו פסולין יחד כמ"ש לפני זה בסעיף ב' (סמ"ע), ויש בה פסול קורבה, לפיכך אינו מעיד, ואפילו במקום שאינו נהנה מהמוון שתזכה (ט"ז).

(יח) ולא לאביה ולא לאמה - לא פסל אלא לאביה או לאמה, ולא לאבי אביה דהיינו אבי חמיו, או אבי אמה דהיינו אבי חמותו, וזהו כמו שכתבתי בס"ק(יז) שזהו בכלל שלישי בראשון, כיון דהבעל עם אשתו מחשבי לראשון בראשון (סמ"ע), לפי דעת הסמ"ע הוא כשר אפילו לבת אחות אשתו עצמה, דהא בת אחות אשתו הוי ראשון בשני עם אשתו, נמצא דהוי ליה עם הבעל ראשון בשלישי, ואין עיקר אלא בעל הוי כאשתו ממש במקום ראשון בשני (ט"ז).

(ט) ¹⁴²הארום פסול להעיד לארוסתו, ¹⁴³אבל אם העיד לקרוביה(יט) אין פסולין אותה עדות. ¹⁴⁴ודוקא ארוסה, אכל פידוקין בעלמא אינן פוסלים. ומיהו אס רובה להעיד שתזכה בממון, אפשר דנוגע בדבר.

(יט) אבל אם העיד לקרוביה - דייק לשון דיעבד, הא לכתחילה אסור להעיד להן. אבל י"א דמעיד להן אפילו לכתחילה (סמ"ע).

(י) ¹⁴⁵זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא.

(יא) ¹⁴⁶הגרבים, מעכו"ם אין להם קורבה. אפילו שני אחים תאומים שנתגיירו מעידים זה לזה, דגר שנתגייר בקמן שגולד דמי(כ).

(כ) דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי - כשהורתן שלא בקדושה ונתגיירה אמן כשהיתה מעוברת וילדה בקדושה חשיב כישראל גמור לענין עדות, אבל אחיו הגדול שגולד כגוי, ונתגייר, יכולים להעיד א' על השני (סמ"ע וש"ך).

(יב) ¹⁴⁷כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, אם מתה אשתו(כא), אף על פי שהניחה לו בנים, הרי זה נתרחק, וכשר. הגה: ¹⁴⁸מיהו אס נפסק הדין כשהיה קרוב(כז) לא יוכל לחזור ולתבעו א"כ בעדות זה שנתרחק, להואיל ונפסק הדין, נפסק.

(כא) אם מתה אשתו - ה"ה נתגרשה (ש"ך).

(כב) נפסק הדין כשהיה קרוב - פירוש, אף שראה העדות מקודם כשהיה רחוק ועתה שנעשה קרוב פסקו לו על תביעתו כמי שאין לו עדים, לא יוכל לחזור ולתבעו אחר שנתרחק, אף שהיה תחילתו וסופו בכשרות, הואיל שכבר נפסק הדין. אבל אם היה קרוב כשראה העדות בלאו הכי פסול כמו שפסק בסעיף שאחר זה (סמ"ע וקצה"ח), י"א דאין טעם לחלק בין נפסק הדין או לא. אלא כשהעד העיד מתחילה בבית דין כשהיה קרוב ולא ידעו מקורבתו, ואח"כ נודע מקורבתו ונפסל ופסקו הדין, לא יוכל אחר כך לתבעו עוד בעד זה אחר שנתרחק, שבודאי יאמר כדבריו הראשונים שלא יהא כשקרון (ש"ך, רע"א), במקום דהגדתן לאו כלום היא ואין עוברין שום איסור בהגדת שקר, לא שייך לומר עביד איניש לאחזוקי דיבוריה, רק בציוור שמובא בש"ך דמיירי כשלא ידעו בשעה שהעידו שהן קרוב או פסול, ואין להם התנצלות לומר ששיקרו מחמת שאין בעדותן ממש, דהא לא ידעו מזה, שפיר אמרינן עביד איניש לאחזוקי דיבוריה. וגם אפילו ידעו העדים בקורבתן רק שיודעין העדים שהבית דין אינן יודעין מקורבתן ויסמכו עליהם, ובשעה שהעידו העידו אדעתא דהכי שבית דין יסמכו עליהם, משום הכי אמרינן דעבידי לאחזוקי דיבוריהו, דאי יודו ששיקרו יהיו נחשדין בעיני הבריות כמעדיין עדות שקר שהרי אדעתא דעדות העידו (נתה"מ), וי"א שבכמה מקרים לא חוששים לזה שאם א' העיד באופן שלא מועיל, אם אח"כ מעיד באופן המועיל, שחוששים לשקר (רע"א * מהרי"ט). אפילו אם העיד באופן שלא מועיל יכול לחזור ולהעיד היינו בדיני ממונות, אבל בפסולים ואיסורים, בזה אין לסמוך עליהם (רע"א * עבודת הגרשוני), ועי' לעיל סי' ז סק" (רע"א), גם להש"ך דהטעם משום דעביד לאחזוקי דיבורו, מ"מ מודה דבעינן נפסק הדין ג"כ, אלא שבנפסק לחוד כשלא העיד עדיין, בזה חולק על הרמ"א, אבל כשהעיד ולא נפסק הדין, ג"כ כשר אח"כ להעיד (רע"א * נוב"י, פ"ת), וי"א שכל שאין לו צד הנאת ממון, אינו נוגע (פ"ת * ברית אברהם), וי"א שאין חשש של אדם מחזיק בשקריו, ולכן אפילו קרוב שנתרחק והעיד בתור קרוב, יכול להעיד כשנתרחק (פ"ת * שעה"מ), קרוב ונתרחק עביד הוא לאחזוקי שיקרא דגם אם יתן לב אח"כ לזכור באמת איך הי' מ"מ יבוש לחזור בו שלא יאמרו שבפעם ראשון שהי' קרוב

בואיר הבישפּט זולק א'

העיד שקר במזיד לתועלת קרוביו נמצא ה"ל כעדותו של עכשיו כנוגע בדבר כי יש לו תועלת במה שמעמיד דבריו הראשונים משא"כ במעיד שלא בפני בע"ד שלא הי' תועלת בעדותו לא נתן על לבו לזכור האמת כאשר הי' ועתה אומר האמת בפניו מה חשד איכא הכא ולמה יבוש לחזור בו ולומר עתה נתתי אל לבי ונזכרתי (פ"ת * חת"ס).

(יג) ¹⁴⁹היה יודע לו בעדות(כג) עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, פסול לו. וכן אם ידע העדות כשהיה חתנו(כד), ומתה בתו, פסול. אבל אם ידע העדות בשעה שלא היה חתנו, ונעשה חתנו, ומתה בתו, מאחר שתחלתו וסופו בכשרות, אף על פי שנפסל בנתיים, כשר.

(כג) היה יודע לו בעדות - דבעינן שיהא ראוי להעיד הן בשעת ראייה הן בשעת הגדה, אבל אנפסל בינתיים לא מצינו שקפיד קרא (סמ"ע), מי שגירש את אשתו אינו כשר להעיד לה רק בעדות שראה לה קודם שנשאת לו, אבל בעדות שראה לה אחר שנשאת, לא, משום דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, ואפילו להראב"ד וסיעתו, לקמן (סי' לד סכ"ו), ועיי"ש סק"כ? (ש"ך), אם ראה א' שראובן הפקיד לשמעון חפץ כשהיה הרואה קרובו של שמעון. ואח"כ כשנתרחק ראה שראובן תבעו ואמר לו "חפץ זו שלי הוא" ושמעון כפרו. יכול הוא להעיד ששמעון כופר בפקדון, שהרי כל עדותו היא על הכפירה בפקדון ולא על ההפקדה עצמה ואף דצריך הוא לידיעתו שהלוה לו ושהפקיד אצלו. מ"מ אין זה ענין העדות, ויש לפקפק בזה, וה"ה א' שראה ראובן הלוה לשמעון, כשהרואה היה קרובו של ראובן, ואחר כך נתרחק, ואחר כך שמעון נשבע שלא לזה, יכול להעיד ששמעון נשבע לשקר, ויש לפקפק בדבר (רע"א), אע"פ שאינו יכול להעיד לצדו, מ"מ יכול לפטור אותו משבועת היסט כעד מסייע, דבדרבנן מהני תחלתו וסופו בכשרות (רע"א).

(כד) כשהי' חתנו - אם חתם בשטר עד שלא נעשה חתנו ואח"כ נעשה חתנו דנין על חתימתו ולא הוי תחילתו וסופו בכשרות וסופו בפסול דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עידותו בב"ד והוי סופן ג"כ בכשרות (רע"א), אף אם אז היתה בתו גוססת מ"מ כיון דעוד לא שכיבא לא מקרי תחלתן בכשרות (רע"א).

(יד) ¹⁵⁰שכ"מ שצוה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו(כה), אין הצואה כלום(כו), כיון שהיו קרובים בשעה שנמסר להם העדות. ויש מי שמכשיר(כז).

(כה) הקרובים לו ורחוקים מבניו - שטר צואה במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה ובקנין, שהיו חתומים עליו עדים פסולים, אחד מחמת קורבה ואחד מחמת נגיעה, אך לשון השטר, ואמר לנו הווי עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממני כו', ובסוף השטר סיים, וכל המערער על שטר זה יהיו דבריו בטלים כו', ואח"כ חתם בחתימת יד עצמו והעדים הפסולים אחריו, אין מקום לקיים השטר. כיון דהעדים הפסולים חתומים אחר חתימת יד בעל השטר המצוה, מאן לימא לן שעל אלו הפסולים נתכוין, אדרבה הרי התחיל מעדים כשרים ונאמנים, והיתה דעתו שיחתמו אחריו עדים כשרים ובאו אלו וחתמו עצמם. ועוד, דאי נמי הווי חתימת עדים קודם לחתימת עצמו, ואז אי הווי קאי בחיים ורוצה לחזור בו היינו אומרים כבר קיבלת עליך עדים פסולים ככשרים, ואולי אפילו בלא קנין, והווי נמי תרתי לריעותא, מ"מ עדים החתומים בשטר כמו שנחקרה בב"ד דמי, וקיי"ל (לעיל סי' כב ס"א) אחר גמר דין או אחר קבלת העדות אין יכול לחזור בו כו'. והרי נכסים נפלו קמי יורשים, ומקבלי מתנת בריא הנ"ל באו להוציא מהיורשים ע"י השטר החתום בפסולי עדות הנ"ל המעידים שכבר קנו מקבלי מתנה מחיי הנותן, והיורשים אינם מאמינים לעדים פסולים, מה יועיל שהנותן קבלם על עצמו ככשרים, אבל על היורשים לא קבלם, ולכן אין להוציא מיורשי דאורייתא על פי שטר זה. ואם חתימות עדים הפסולים מחמת קורבה קדמו לחתימת עצמו, והיה באופן הכתוב בשו"ע כאן שהיו קרובים לו ורחוקים מבניו, לכו"ע כשר שטר זה, כיון דבשעה שנמסרה להם העדות קיבלם עליו ככשרים ואחר שמת לא יכלו היורשים לומר אין אנו מאמינים להם, דהא עתה להם הם כשרים (פ"ת).

(כו) אין הצואה כלום - עי' מהרי"ט (הוב"ד לקמן בקצה"ח סק"כז), שמתרץ את דברי הפוסלים ועיקר כדברי המכשירים (ש"ך).

(כז) ויש מי שמכשיר - הואיל דבצואה לא היתה תועלת לשכיב מרע כי אם לבניו, והם רחוקים עמו אף בשעה שנמסרה להן העדות (סמ"ע), משום דהשכיב מרע יכול לחזור ואין הנפקותא אלא לבניו, ולפי"ז אם היא מתנת שכיב מרע במקצת דבעי קנין הוי פסול לכולי עלמא, כיון דהעדות נוגע בו, דהא אין יכול לחזור בו אחר כך (ט"ז). וי"א דגם במתנה בקנין יכולין להעיד נגד בניו ולא הוי תחלתו וסופו בכשרות, שלא נאמר תחלתו בפסול אלא במי שהיה קרוב ונתרחק או פסול הגוף אחר שהרי זה מעיד למי שהיה קרובו בשעת ראייה, אבל כאן שעכשיו נסתלק מממון זה

בואיר הבישפּט זולק א'

אין זה מעיד לקרובו ולא למי שהיה קרובו בשעת ראייה שהרי ממון אחרים הוא ולא שלו, ולאחרים הוא מעיד, כללו של דבר אין אדם מעיד לאותו פסול לו בשעת ראייה, אבל אם היה פסול לזה בשעת ראייה מעיד באותו עדות לאחרים שהרי תחלתו כשר הוא אצלם, וזה הטעם למי שהיה עד לקרובו ונסתלק אותו קרוב מאותו ממון שהוא כשר, פי' דלא אזלינן אלא בתר גברא, משום דהאי דמסהיד לו מסהיד ולצורך האיש ההוא מעיד, שהרי אינו מעיד לצורך הממון עצמו, אלא כל היכא שלא נסתלק שלו הוא ועל עצמו מעיד, ואם נסתלק ממנו לאחרים הוא מעיד, דלא שייך גבי ממון למימר שיהיה בו פסול עדות שלעולם יש לו לממון בעלים, הלכך כשנסתלק מממון לגבי אדם שהממון שלו כשר הוא לו, וכן לגבי הממון לא שייך בו פסול. וי"א דלא בעינן גבי ממון תחלתו בכשרות הוא משום דגבי נוגע לא שייך תחלתו בפסול כיון דנוגע לעצמו מעולם לא היה עליו שם עד, וא"כ נדון דידן אצל קרובו שפיר הוי תחלתו בפסול. ולשיטה זו [היינו היש מי שמכשיר] פוסל בשכיב מרע שהוא קרוב לעדים ועדים רחוקים לבניו, דאע"ג דס"ל דגבי ממון לא שייך תחלתו בפסול, דלא אמרינן תחלתו בפסול אלא גבי פסול הגוף ולא בפסול ממון, היינו דסבירא ליה דוקא אם היה נוגע ולא היה מעולם עליו שם עד, אבל זה שהיה קרובו היה עליו שם עד פסול והו"ל תחלתו בפסול. וי"א [מהרי"ט] בדעת "יש מי שמכשיר" שמדובר במתנת שכיב מרע במקצת דבעי קנין או במודה על חפץ שהוא של פלוני דהנפקותא למצוה, ואפילו הכי, כשרים לבניו משום דכבר נסתלק המצוה. אבל במקרה שמודה, לא מהני לבניו, כיון דבשעת מעשה כשהיו קרובים לו הוי ההודאה וא"כ יכול לטעון השבעה, ובשכ"מ צריך לומר "אתם עדי", וא"כ כיון דאין עדים, לא שייך אתם עדי. ולכן נראה דמיירי בקנין ולא במודה, אבל שטר חוב שחתם עליו קרוב ונפסל מחמת קרוב או שהגיד בעל פה איך שקרובו נתחייב לזה ממון ונפסל עדותו מחמת קרובה, {חסר מילה} יוציאו אח"כ אותו הממון מבניו או מבני בניו שהם רחוקים לעדים. מיהו לפי מ"ש הרמ"א סעיף י"ב דאם כבר נפסק הדין קם דינא, א"כ הכא נמי כיון דכבר נפסק בהיותו קרוב. אלא נראה בזה דאפילו עדיין לא נפסק הדין ובא הקרוב להעיד אחר מיתת קרובו נגד בניו, איך שאביהם נתחייב לזה מנה, ובחיי האב לא העידו כלל, ג"כ אין הבנים חייבים לשלם אף שהם רחוקים לעדים, ומשום דנכסוהי דבר אינש אינון ערבין וכיון דהלוה פטור נכסוהי נמי פטורין, ולפי"ז הך דינא של "ויש מי שאומר" אינו אלא כשהעידו על חפץ מבורר או קרקע מבוררת, דבזה לא שייך נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ומשום הכי הבנים שהם רחוקים מוציאין מידם על פי עדות זה, אבל בחוב דנכסים אינון אלא ערבין וכיון דהלוה פטור ערב נמי פטור. ומעשה בשטר שלם זכר²⁸ על סך מסויים כנהוג, והעד החתום היה קרוב אל הנותן השטר שלם זכר ורחוק לבניו. ולדעת הט"ז ודאי פסול כיון דהוא חוב על סך מסויים והחוב הותחל מחיים אלא שהברירה ביד היורשים לסלק החוב בחלק ירושה הן רב הן מעט, אבל עכ"פ חוב דאבוהן הוא והותחל החוב בחיי קרוב הוי תחלתו בפסול, אבל לפי דברי שכתבתי כשהוסבה הנחלה לרחוק לעדים הרי הוא כנסתלק הקרוב ויכול להעיד, היינו דוקא בדבר מבורר כגון קרקע או חפץ אבל בחוב לא, וא"כ בשטר שלם זכר שבא ליטול בתורת חוב שנתחייב לו חמיו וכיון דהלוה פטור דאין עליו עדים גם בניו פטורין משום דנכסוהי אינון ערבין (קצה"ח), וי"א דעיקר כט"ז ואם הלוקח מודה שיודע דהשטר אינו מזויף, יכול המלוה לגבות מלוקח, א"כ כשבאים עדים ואומרים דאינו מזויף, הוי כאילו אתי אליהו והוי כאילו מודה. ולגבי השטר שלם זכר, מאחר ומחויב לתבוע היורש תחילה קודם שגובה מהנכסים, אלמא דהנכסים הן ערבות בעד היורשים ולא בעד המת. ודוקא בלוקח השטר חוב, שייך שפיר לומר כיון דהלוה נפטר, דהלוקח אינו קונה רק שעבוד נכסים, ושעבוד הגוף נשאר אצל הלוה, וכיון שהעדים קרובים להמלוה וליכא עדים על שעבוד הגוף, ממילא גם שעבוד נכסים ליכא, אבל במת והורשה דבלאו הכי פקע שעבוד הגוף של הלוה כיון שמת, והיורש הוא הגוף, וכיון דרחוקים הן לו, כשר השטר למאן דמכשיר בצואת שכיב מרע בלא קנין (נתה"מ), וי"א דעיקר כדברי הפוסלים (פ"ת * משכנ"י).

(טו) ¹⁵¹ בפיסול ממון לא בעינן (כח) תחלתו וסופו בכשרות, שאם היה נוגע בדבר בשעת ראיית העדות מפני שהיה לו הנאה בדבר, יכול להסתלק בענין שלא יהיה לו הנאה בדבר, ויעיד. (כח) בפיסול ממון אין צריך כו' - הטעם, דדוקא בפסול קרובה, דאף דנתרחק ממנו מ"מ זה שיעיד לו הוא זה שנפסל להעיד לו בראשונה, משום הכי נשאר בפיסול, משא"כ בפסול התלוי בנגיעת

²⁸ היינו שהאב לבנים ובנות, נתן שטר חוב לבת שלו, שישלם אחרי מיתתו, ושטר זה כירושה, ולא לזה ממנה, אבל בכח שטר זה, או שהבנים ישלמו הסכום שכתוב בשטר, או שיחלקו איתה בירושה.

באיר הַבְּשִׁיפֹּט זֹלֶקֶת א'

ממון, כיון שנסתלק מאותה הנאה ונכנס אחר תחתיו לאותה הנאה, הרי הוא כאילו לא היתה לו הנאה ממנו מעולם. וגם בפסול ממון לא חל עליו שם פסול מחמת נגיעה מעיקרא, כיון שהיה יכול לסלק נפשו מיד, משא"כ בפסול קורבה (סמ"ע), וי"א דהוי ספיקא דדינא ועיין מש"כ לקמן (סי' לז סק"י) [שיכול המוחזק לומר קים לין (ש"ך), בפסול מחמת עבירה, עי' ש"ך לקמן (סי' לד סק"קט)] דלית ביה משום תחילתו וסופו בכשרות, ומסידור דבריו נראה שלא אמרו אלא בפסול עבירה שאינו חמס, ועיין מה שכתבתי שם (פ"ת).

(טז) ¹⁵²עדים הקרובים לערב פסולים ללוה, ל"ש אם הלוה בא ליפטר (כט) בטענת כפירה והם מעידים עליו שלוה(ל), או ¹⁵³אם טוען שפרע(לא) והם מעידים עליו שהודה שלא פרע. הגה: ¹⁵⁴קרוזי נלכח יכולין להעיד על הרוכח(לכ). וכן קרוזי המוכה יכולין להעיד על המכה לנרש מכה"כ או שאר עונש דומה לזה, שאין תועלת למוכה בעדותו.

(כט) לא שנא אם הלוה בא ליפטר כו' - פירוש, לא מיבעיא אם הלוה טוען להד"ם שלויתי, פשיטא דפסולין ללוה, כיון דהן קרובין לערב ויש הנאה לערב בעדותם, דיש לומר משום דידעו העדים שהערב הוא איש טוב ולא יכפור בדבר שנעשה עליו ערב ויודה להמלוה ויהנה הודאתו לחייב נפשו ולא לחייב הלוה, משום הכי באו להעיד, דבעדותן שמעדין שלוה מכניסין הן הלוה במקום הערב שצריך להתפרע תחילה מהלוה. אלא אפילו טען הלוה כן לויתי אבל פרעתי אח"כ, דבטענה זו נפטר גם הערב מהמלוה, נמצא כשעדים הללו מעידים שלא פרע אין הנאה לערב מזה, קמ"ל דאפ"ה פסולין הן גם להלוה מטעם דאי לית ליה ללוה, בתר ערבא אזיל, משום הכי כל מה דמעדין על הלוה כאילו מעדין אותו על הערב (סמ"ע), כגון דאיכא עדים שראובן נעשה ערב בעד שמעון בסך כך וכך כשילוה מלוי אי נמי כגון שנכתב השטר על הלוה ועל הערב אלא דשמעון טוען לא לויתי ממנו כלום אלא כתבתי ללוות ולא לויתי ואין עדים מצויים לקיים השטר ועדים הקרובים לערב מעדין דשמעון לזה ממנו, כיון שפסולין לערב בין לזכות בין לחובה פסולין גם ללוה אלא אפילו היכא דאיכא עדים כשרים שלוה ממנו וראובן נעשה ערב אלא דטוען פרעתי ועדים הקרובים לערב מעדין שהודה לו היום בפניהם שלא פרעו דהוה אמינא פלגינן דיבורא ויהיו נאמנין לגבי לזה שלא פרעו ולא לגבי ערב דמצי טעין ערב הבא ראייה שלא פרעך לזה שהרי הלוה טוען פרעתיך והעדים פסולים לגבי דידיה אלא אפילו לגבי לזה נמי פסולין דלא פלגינן דיבורא הכא (ש"ך * ב"ח), י"א דהלוה והערב כפרו שניהם בעיקר ההלואה, וקרובי הערב באו להעיד, כיון דאם אין ללוה לשלם הולכים אחרי הערב, הו"ל כאילו נכתב השטר על הלוה והערב, וכיון שפסולים לערב פסולים גם ללוה. וי"א שהלוה והערב היו מודים בהלואה רק שהלוה אמר פרעתיך ובטענה זו נפטר הערב, והביא המלוה אלו העדים שהודה בפניהם שלא פרעו, נמצא הערב מתחייב. והצד הב' סובר שבציור של הצד הראשון לא היה מעולם שום חיוב לערב וללוה ביחד כל זמן שלא יבואו עדים כשרים ויעידו שלוה זה הלוה ואז יתחייב הערב, וכיון דכאן העדים קרובים להערב הו"ל כאילו אינן כלל, ועיקר כצד הראשון (ט"ז), הוציא שמעון שטר בחתימת ידי ראובן, ובקיום לוי ויהודה מעידים על הקיום ועל גוף הענין, וכתוב בו איך ראובן שלח את שמעון לאדון אחד להשתדל לו איזה כתב הנצרך לו, וכאשר יביא מהאדון אותו כתב יתן לו ראובן מאה זהובים בשכרו, ועוד כתוב בו תנאים ואופנים, ותובע עתה שמעון שכרו הנ"ל, כי הכתב מהאדון כבר מסר לראובן. והשיב ראובן כבר נתפשרתי עמך וסילקתי לך, ומה שלא לקחתי השטר ממך הוא כי בעת שחתמתי לא היה כתוב בו רק שני שיטין, ועתה כל הנמצא כתוב בשטר שקר הוא כי האופנים נעשו בדרכים אחרים, ולפי שלא היה שטר גמור לא חששתי לקחתו, ושאלו הבית דין לשמעון מדוע מסרת הכתב של אדון ליד ראובן קודם ששילם שכרך, השיב כי לוי ויהודה הנ"ל נתערבו לי עבורו, וגם קודם נסיעתי להאדון לא האמנתי כלל לראובן, רק ע"י ערבות לוי ויהודה נסעתי להאדון, וגם שטר הזה לא היה כלל בידו רק ביד הערבים הנ"ל, ועתה סמוך למשפט לקחתי השטר מידם כדי לתבעו לראובן, והפשר שאומר הוא שקר, הנה שטר זה שמוציא שמעון חספא בעלמא הוא, כיון שמודה שמעון שלוי ויהודה ערבים לו, והרי ערב פסול לעדות, ואפילו קרובי הערב פסולים לעדות בכל עניני טענות הנולדים בין הלוה להמלוה, עיין בסימן ל"ג בסמ"ע ס"ק כ"ד?, ממילא כאן כיון שעדי השטר פסולין להעיד, הרי השטר חספא בעלמא, ויכול ראובן להכחיש כל דברי השטר ההיא בכל מה שירצה, וכל טענות שמעון בזה אינן רק תביעות בעל פה, וישבע ראובן ויפטר. ואפילו אם ירצה שמעון לפטור את לוי ויהודה מהערבות ולא יהיו נוגעים, אפילו הכי לא מהני, חדא, דלפי הנראה מלשון השאלה שלוי ויהודה הם כערב שלוף דוץ, (מבואר בסי' קכט סי"ט וס"כ) דבכה"ג אין להמלוה על הלוה כלום, א"כ מעיקרא אין לשמעון תביעה על ראובן כלל כל זמן שיש

במאיר הבישפּט זולק א'

ללוי ויהודה נכסים, וא"כ הם עצמם בעלי דינים דראובן, ואין כאן מקום כלל לזה שיפטרנו מהערבות כמובן. ועוד, אפילו לא היו לוי ויהודה רק סתם ערבים, אפ"ה אין מועיל פיטור כמבואר בסימן קכ"א סעיף ט', דאפילו אם פוטר הלוח את השליח משבועה כדי שלא יהא נוגע לעדות, אינו מועיל, משום דאיכא למימר דבשביל ההיא הנאה שפוטר משבועה הוא מעיד לו. ועוד, אפילו היכא דמהני סילוק לנוגע, צריך הוא לחזור ולהעיד בבית דין אחר שנסתלק, כמבואר לעיל סט"ו. וא"כ בנידון דנן עכ"פ שטר זה בטל משום דעשאוהו בעת שהיו נוגעים, וא"כ נעשה תביעה זו בעל פה, ונהי דבמה שמכחיש ראובן את האופנים שביניהם יכולין להעיד בעל פה, מ"מ מה שאמר עוד שכבר נתפטר עמו ופרע לו, מהימן בשבועה, ולא אמרינן שישבע שמעון שהוא בעל השטר נגד טענת פרעון, דהא ליתא כי השטר נתבטל. ועוד אפילו אם לוי ויהודה לא היו נוגעים בעת שחתמו, כגון אם לא נכנסו בערבות לשמעון קודם שנסע לאדון, רק אח"כ כשהביא הכתב מהאדון ולא רצה ליתנו לראובן עד שיתן לו שכרו, אז נעשו לוי ויהודה ערבים, ונעשו אז נוגעים, אפ"ה השטר פסול, דכיון דעכשיו הם נוגעים חיישינן דהשתא כתבוהו והקדימו זמנו בכוונה, אם לא היכא שראו עדים את השטר קודם בואו מהאדון בעוד שלא היו לוי ויהודה ערבים, ועי' מש"כ לקמן (סי' לז סק"ו, וסי' מו סל"ה ד"ה שנעשה חתנו) (פ"ת), ואפילו אם הלוח סילק את הערבים בזה שנתן להם סך המעות של ההלואה, שבזה שמעידים אין להם הנאה, הם פסולים להעיד (פ"ת * רדב"ז), ויש חולקים וסוברים שאם הלוח נתן הכסף ביד הערבים או ביד הבית דין, נאמנים הערבים מאחר ואינם נוגעים בעדות כעת (פ"ת * שעה"מ).

(ל) והם מעידין עליו [וכו'] שהודה שלא פרעו - או ששטר ביד מלוה, והלוח מביא עדים שפרעו והם קרובים לערב (ש"ך).

(לא) אם טוען שפרע - ועיין מה שכתבתי לקמן (סי' לד סק"צ) (ש"ך).
(לב) יכולין להעיד על הרוצח - כיון דכבר מת מאי נפקא מינה לקרובי נרצח במיתתו של הרוצח, וה"ה למוכה כן. ואפילו הנרצח עצמו כל זמן שהוא חי ואינו טריפה יכול להעיד, ובכה"ג דוקא מותר, משום דאין לו הנאה גם להנרצח בהמיתה או בהגלות. אבל אם נשאר חי, פשיטא דלא מקבלין עדותו לענוש המכה על פיו בשבט וריפוי ואינך (סמ"ע), משמע דטריפה אינו כשר להעיד, ואין דבריו נכונים, והרמ"א לומד שזה רק פסול בדיני נפשות, דלא בעינן עדות שאתה יכול להזימה רק בדיני נפשות ולא בדיני ממונות, ולכך טריפה כשר להעיד בדיני ממונות, ועוד לא שייך כלל בממון עדות שאי אתה יכול להזימה, דמ"מ כשיזומו יתחייבו לשלם ממון, וכי מה ענין תשלומי ממון לטריפה. אבל העיקר בממון בעינן עדות שאתה יכול להזימה, אמנם לכתחילה לא בעינן לחקור משום עדות שאתה יכול להזימה, דלכתחילה אין מדקדקין בזה משום שלא תנעול דלת בפני לוין, ואמרינן מסתמא יודעים באיזה יום ובאיזה שעה הוא, ולא בעינן שיעידו בפירוש בענין שתהא ראויה להזמה, ואף אם הדיין רוצה להחמיר לדרוש, אין לו לעשות כן. אבל אם ידעינן בודאי שאין יודעים באיזה יום ובאיזה שעה והו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, לאו עדות הוא (ש"ך), וי"א שבדיני ממונות לא צריכים עדות שאתה יכול להזימה (רע"א).

(יז) העדים שקרובים זה לזה (לג), או שקרובים לדיינים, פסולים (לד).

(לג) שקרובים זה לזה - ואם העדים קרובים זה לזה בקרובה דאישות, וראו עדות ואחר כך נתרחקו, מיקרי תחילתו בפסול. אבל י"א דבעדי ממון, י"ל דלא מיקרי תחילתו בפסול כיון דכל אחד בפני עצמו תחילתו היה ראוי להיות עד אחד, והיתה מועילה עדותו דהיה קם לשבועה, אבל בעדי קדושין וכה"ג דעד אחד לאו כלום הוא רק בהצטרפות שני העדים יחד, וכיון שהיו קרובים אז מיקרי תחילתו בפסול ולית ביה ספיקא כלל (פ"ת).

(לד) או שקרובים לדיינים פסולים - משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, והדיינים לא יקבלו הזמה על קרוביהם, דבדיני ממונות לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, ומה"ט מכשיר בעדים הקרובים להדיינים גם כשהעד הוא טריפה (סמ"ע), אמנם בקיום שטרות יכולים להיות עדי קיום קרובים לדיינים הקיום (סמ"ע * הגהות דו"פ), עיין לעיל (סי' ז ס"ט). ולענין מעשה צ"ע אם יש לפסול דיעבד עדים הקרובים לדיינים (ש"ך), וי"א לא משום עדות שאתה יכול להזימה (פ"ת * נוב"י).

(יח) אם הקהל מינו עדים (לה), ותקנו שלא ישוה שום עדות זולתם, כשרים להעיד אפילו לקרוביהם, כיון שקבלום עליהם (וע"ל סי' ל"ז סכ"צ(ו)). הגה: אבל אם מינו סתם עדים צעיר, אין כונתם שיעידו לפסולים.¹⁵⁷ וכן דיינים הממונים צעיר, לא ידונו לקרובהסלו, וכן נוהגין.

(לה) אם הקהל מינו עדים כו' - עיין לקמן סי' לו סכ"ב, ולעיל סי' כח סכ"ג (סמ"ע).

במאיר הבישפּט זולק א'

(לו) ועיין לקמן - ועיין רמ"א לעיל סי' ח ס"א (ש"ך).
(לז) לא ידונו לקרוביהם - אפילו כבר התחיל לדונו טרם שנעשה החיתון וקודם גמר דין נתחתן, פסול לגמור, אף על פי שתחילת הדין היה בכשרות, וכדלעיל סעיף י"ג גבי עדות (פ"ת).

סימן לד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים.

(א) ¹⁵⁸רשע פסול לעדות, ¹⁵⁹ואפילו עד כשר(א) שיודע בחבירו שהוא רשע, ואין הדיינים מכירים רשעו, אסור לו להעיד עמו(ב)(ג), אף על פי שהוא עדות אמת(ד). ¹⁶⁰ואצ"ל עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר(ה), שאסור לו להעיד.

(א) רשע פסול להעיד ואפילו עד כשר כו' - שכן ע"י צירופו יהיה מחייב את האחד בדבר שאינו חייב ואינו אמת כגון שטענו במאמים והוא אינו יודע להעיד לו אלא על מנה יצרף את הגזלן גם להעיד על מנה דבעדותו מחייבו שבועה על מנה שניה (ש"ך * מהרש"א), אבל הרי לפי המהרש"א במקרה שלא כך, אין בזה אסור, אבל מהשו"ע משמע שבכל ענין אסור (פ"ת * זכרון יוסף), מי שיודע בעצמו שעבר עבירה במזיד והוא פסול לעדות והב"ד אינן יודעין מפסולו אסור לו להעיד אפי' עדות אמת (רע"א). מי שאמר כמה פעמים לבעל דינו שאם יעשה לו כך וכך ימיר דתו, כל שלא עשה מעשה אינו כלום, שאנשים מגזימים ולא עושים, ואולי כל כוונתו היתה להערמה כדי שלא יוליכוהו לערכאות שלהם (רע"א), אין מחרימין בבה"כ מי שיודע שהעד פסול להעיד שיבוא ויעיד. עי' לקמן (סי' צב ס"ו) [מי שנתחייב לחבירו שבועה, ושאל שיחרימו בבית הכנסת על מי שיודע שזה עבר שבועה, השואל כן ראוי לנזיפה. אבל אם אמר בודאי שיש לו עדים שיודעים שעבר על השבועה, ואינם רוצים להעיד עד שיחרימו בבה"כ, הרשות בידו להחרים בבה"כ. הגה: ואותן היודעים, צריכין להעיד כמו בשאר עדות, שהוא באם לא יגיד וגו' (ויקרא ה א). ועי"ש בסמ"ע: ח"ו לא תהא כזאת בישראל לבייש את בן ברית ברבים] (רע"א), לא אמרינן דלא מביישינן בן ברית אלא לבקש להחרים לפסול האיש ההוא מטענה אחרת זולת הטענה ההיא שעליה דנין כגון שהעד פסול או חשוד מצד אחר ונמצאת העדות או השבועה כאן בטלה אבל להזים העדים אעפ"י שהעדים נפסלים ממילא לא אמרי' כלל הא למה זה דומה לתובע בחברו שגזלו דמשוי ליה גזלן ומחרים על כל מי שיודע שגזלו (רע"א * מים עמוקים).

(ב) אסור לו להעיד עמו - אם ראובן מבקש מלוי שיעיד לו נגד שמעון עדות אמת, רק שלוי יודע שפסול הוא מחמת נגיעה או קרובה או מחמת עבירה, רק שהבית דין לא ידעו, אם רשאי להעיד. ובמחמת עבירה צ"ע יותר כי איך יעשה, אף אם יפרסם קלונו, אין אדם משים עצמו רשע, לכן אם לא יגיד עובר. ועיין בקצוה"ח לעיל (סי' כח סק"נט), וי"א דאם הוא פסול משום קרובה ודאי דלא יעיד אלא יבוא ויגיד לב"ד קרוב אני, אבל מחמת עבירה, כיון דאין ידוע אלא לו, הרי אין אדם נפסל על פי עצמו. ועוד, הטעם דפסול רשע להעיד הוא דנחשד להעיד שקר, וא"כ הוא דיודע בנפשו דהאמת אתו למה לא יעיד. וכן הטעם בפסול מחמת נגיעה, דכל טעם הפסול, דייעיד שקר, וא"כ הוא שיודע בעצמו שהאמת אתו למה לא יעיד, ועיין לקמן (רמ"א סי' לו ס"ז) אם הנוגע יכול להעיד לחובה. ובנתיבות המשפט סק"ז? בדין הפסול מחמת קרובה וגם בדין הפסול מחמת עבירה, אך בענין פסול מחמת נגיעה חולק עליו, וכתב דאם יודע בעצמו שהוא נוגע לא יעיד (פ"ת), עד היודע בחבירו שהוא גזלן אסור לצרף עמו דשם מיירי שיודע בו שהוא כבר נעשה גזלן בשני עדים בב"ד אחר אבל אם לא ראוהו שנים ולא הועד עליו בב"ד אף על פי שהוא יודע בו שהוא גזלן שבפניו גזל מ"מ כיון שעכ"פ זה העדות הוא אמת מחויב להצטרף עמו (פ"ת * חת"ס).

(ג) להעיד עמו - לבוא ולהעיד יחידי שפיר דמי לחייבו שבועה, ומיהו אם בשעת ראייה נתכוין הוא והפסול להעיד, הוא פלוגתא דרבוותא אם בטלה עדות הכשר נמי כדלקמן (סי' לו ס"א), ואם זה הפסול הוא שעבר עבירה דרבנן וזה הכשר יודע בו, אפשר דיכול לבוא ולהעיד עמו, דהא מבואר לקמן ס"ג דעבר עבירה דרבנן צריך הכרזה, וקודם שהכריזו עליו עדותו כשירה, ואף שנודע לבית דין שפסול מדבריהם, כל שלא הוכרו מקבלין עדותו, ה"ה דהכשר יכול לבוא ולהעיד עמו אף שהוא יודע שהוא פסול שהרי לא הוכרו כו'. מיהו יש להסתפק אם עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות דלא מיפסל מדאורייתא (עי' סעיף ב), ופסול מדרבנן ולא בעי הכרזה (עי' לקמן סק"ז), וזה הכשר הוא לבדו יודע בו, אי שרי להעיד עמו, או דילמא אסור מדרבנן כיון דאיך פסול מדרבנן ולא בעי הכרזה, ואילו ידעו בו תיכף היה פסול מדרבנן. ולפי דברי הש"ך סק"ד) בטעם הדבר דאסור להעיד עמו אף על פי שהענין אמת, כיון דקיי"ל דשלשה עדים שהעידו ונמצא אחד מהם

במאיר הבישפּט זולק א'

קרוב או פסול בטלה כל העדות, ואף שנשארו ב' עדים כשרים מ"מ גזירת הכתוב הוא כו', ע"ש, לפי"ז הכא דאידיך הוא רק פסול מדרבנן לא שייך טעם זה, י"א דפסול מדרבנן לא אלים פיסולו לפסול הכשר שעמו כו', ויש חולקים (פ"ת).

(ד) אף על פי שהוא עדות אמת - כיון דקיי"ל דשלשה עדים שהעידו ונמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כל העדות כולה, וכדלקמן (סי' לו ס"א), א"כ אף שנשארו שני עדים כשרים, מ"מ גזירת הכתוב הוא כשיש עד אחד פסול בטלה כל העדות, א"כ ה"נ אף על פי שהענין אמת גזירת הכתוב הוא כיון שיש עד פסול העדות בטלה ואסור להעיד עמו (ש"ך), וה"ה להצטרף למי שמעיד מתוך הכתב, שכל המצטרף עם פסול לעדות יש איסור משום מדבר שקר תרחק (פ"ת * בית יעקב).

(ה) עד השני שעמו עד שקר - פירוש, שאינו יודע מעדות זו כלל, ואף על פי שהוא פשוט ו"אין צריך לומר" הוא, עכ"ז הזכירו, כדי שלא תימא דילמא הא דכתיב "אל תשת ידך עם רשע", לא הקפיד אלא שלא יעיד עם אחד שאינו יודע מהעדות כלל, ולכך כתבו שזה "אין צריך לומר" הוא, ולא בא הכתוב אלא להזהיר שלא יצטרף עם היודע מהדבר, אלא שהוא רשע מצד אחר (סמ"ע).

(ב) ¹⁶¹איזוהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות(ו), ואצ"ל אם חייבים עליה מיתת ב"ד. ל"ש אם עבר לתיאבון, ל"ש אם עבר להכעיס. הגה: ¹⁶²ענז ענינה שאין זה מלקות, פסול מלכוננו(ח).

(ו) שחייבים עליה מלקות כו' - מפני שהתורה קראה להני רשע, וחייבי כריתות בכלל חייבי מלקות ניהו (סמ"ע), מי שהרג נפש בשגגה כשר לכל עדות, אף קודם שעשה תשובה (פ"ת).

(ז) עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן - ואין בכלל זה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, דהא דאין בו מלקות הוא משום חומר איסורו. וגם אין בכלל זה לאו הניתק לעשה, דהא איכא מלקות בביטלו ולא ביטלו. וגם אין בכלל זה עבירה שיש בה חימוד ממון, דבזה נפסל אף שאין בו מלקות דפסול מטעם רשע דחמס, ושם ליכא מלקות אפילו בביטלו, אבל בלאו שאי אפשר לו לעבור כי אם בהתראת ספק, לא נפסל, כיון דלא משכחת ביה מלקות, ואם ביטל מצות עשה, נראה לי מוכח מכמה דוכתי דלא נפסל לעדות עד שיעבור בקום ועשה, או שהוא פורק עול לגמרי (נתה"מ), י"א דאם עבר על לאו שאין בו מעשה, פסול מדאורייתא, ועיקר דאינו פסול מן התורה רק מדרבנן, חוץ מנשבע וממיר ומקלל, ואם עבר ועשה העשה במקום ל"ת ועשה, אי פסול לעדות מדאורייתא או רק מדרבנן, תלוי בפלוגתא, ועיקר דלהלכה יש לפסוק דכשר לעדות אף מדרבנן, משום דסובר מצוה קעביד, דוגמת מ"ש לקמן סעיף ד' (פ"ת).

(ח) פסול מדרבנן - במידי דלא מיפסיל מדאורייתא דלאו בר מלקות הוא, מ"מ פסול מדרבנן, ואף על גב דקיי"ל דפסולי עדות מדבריהם צריכין הכרזה, דילמא לא אמרו אלא בעבירה דרבנן דלא משמע להו לאינשי ולא מחזקי להו לרשיעי, אבל עבירה דאורייתא הכל יודעין שזו עבירה היא, ואין לך הכרזה גדולה מזו כו'. ואם עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות דלא מיפסיל רק מדרבנן, לא בעי הכרזה. פלוני שקיים כלאים אילן באילן שהרכיב אביו, והתרו בו ולא היטה אוזן, ואחר זמן העיד עדות, וכתב דעדו כשירה (עי' יו"ד סי' רצז ס"ב) דמקיים כלאים אינו לוקה. לפי"ז הוא בכלל עבר עבירה שאין בה מלקות דאינו פסול רק מדרבנן כמו שפסק הרמ"א ז"ל סעיף ב', ואז צריך הכרזה. וכל שלא הכריזו עליו וגם לא ענשוהו ברבים על העבירה ולא הוציאוהו מבהכ"נ, בכך עדותו עדות. והנה מאחר וכל עדות שהעיד קודם ההכרזה מקבלין טעמו כדי שלא לאבד זכות העם שהרי לא ידעו שהוא פסול, אמנם אם ידע זה שהזמינו לעד שהוא מקיים כלאים, אף בלי הכרזה פסול. וה"ה אם ב"ד ידעו שב"ד אחר פסלוהו לעד מאחר ועבר על מצות דרבנן, דחשיב כהכרזה. ראובן שבא לב"ד לפסול את שמעון לעדות כי הוא ועד אחד מעידין עליו שגנב ליהודה, ושמעון אומר שראובן עצמו הסיתו לעשות הגניבה ומביא עדים על זה, ראובן פסול להעיד משום כל הפוסל במומו פוסל, אף דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה דדברי הרב וכו', ופטור מדיני אדם, אבל מ"מ דיני שמים חייב אפילו באמירה לבד שמתעה את חברו ועובר על לפני עור, וגדול עונש מסית לאו דוקא בעבודה זרה אלא אפילו בשאר עבירות, פסול מדרבנן. פי' הענין אף דפסול מדרבנן בעי הכרזה, מ"מ הא כתב הסמ"ע לקמן סעיף סכ"ג [סקנ"ז?], לאותה עדות שנפסל בשבילה אפילו בלא הכרזה פסול. ואם עשה תשובה לצאת ידי שמים צריך לומר שהחזיר מעות הגניבה לבעליו, וא"כ פשיטא שהוא פסול לעדות לומר ששמעון גנב כדי שיחזיר הגניבה ויחזיר לו מה ששילם עבורו כו', לכן אין לפסול שמעון על פי הגדת עדות דראובן והוא פסול במומו עד שיקבל תשובה (פ"ת).

במאיר הבישפּט זולק א'

(ג) ¹⁶³היתה עבירה שעבר מדרבנן, פסול מדרבנן(ט). הגה: ¹⁶⁴ו"א זלזל מזכיהס, צענין שעצמך משום חימוד ממון(י).

(ט) פסול מדרבנן - ה"ה בועלי ארוסה בלא כתובה ובוועלי גויות פסולין מדרבנן, ו"א דבועלי גויות פסולין מדאורייתא, ועיין באבן העזר (ס"ו טז ס"א) [ישראל שבעל עובדת כוכבים, דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעובד כוכבים (דרך אישות), הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר: לא תתחתן עם (דברים ז, ג) (ויש חולקין בזה). אבל הבא על העובדת כוכבים דרך זנות, במקרה, חייב עליה מדרבנן משום עובדת כוכבים ומשום זונה ומכין אותו מכת מרדות. ואם ייחדה לו בזנות, חייב עליה מדרבנן משום נדה, שפחה, עובדת כוכבים, זונה.]. (סמ"ע), ע"י בשו"ע אה"ע סימן מ"ב (סעיף ה') בקידוש בפני פסולי עדות דרבנן מקודשת מן התורה וצריכה גט (קצה"ח), ו"א דפסולי עדות מדרבנן מועילה עדותן לענין אי תפיס מהני (רע"א), דוקא אם הוא חייב מכות מרדות מיקרי רשע דרבנן, הא לאו הכי לא, וא"כ צריך חקירת חכם על איזה עבירה חייב מכות מרדות ועל איזה פטור ולא מיפסל אף מדבריהם. ובוועלי נכרית פסולים ג"כ מדרבנן, ואם בפרהסיא או לקחה דרך אישות פסול מן התורה דעבר על לאו דלא תתחתן עם. ו"א דבועלי עכו"ם פסולין מדאורייתא. העובר על איסור מדבריהם בשב ואל תעשה אינו נקרא רשע וכשר לעדות (פ"ת).

(י) משום חימוד ממון - דאז חששו דכמו שעבר עבירה משום ממון יעבור נמי להעיד שקר בשביל ממון או הנאה שיהנה לו (סמ"ע).

(ד) ¹⁶⁵קוברי המת ביום טוב ראשון, כשרים. אפילו נידו אותם ושנו בדבר, כשרים, מפני שהם סוברים(יא) שמצוה הם עושים ושלל נידו אותם אלא לכפרה. הגה: ¹⁶⁶וה"ה צ"א דזכר איסור שנוכל לומר שעצמו מכח טעות(יז). וע"ל סעיף כ"ד. ¹⁶⁷המגזיה ידו על חזירו להכות(יג), פסול לעדות, מדרבנן(יד).

(יא) מפני שהם סוברים כו' - וה"ה במלוה על ספרים ולמד בהן, אף למ"ד דאם למד בהן מיקרי שולח יד, מ"מ לא נפסל בזה לעדות משום דסבר מצוה קעביד (סמ"ע) ²⁹, הגם דמלשון זה משמע דאנן אמרינן כן אף שהם אין טוענים כך, מ"מ ברור דבאם הם לפנינו לא אמרינן זה, רק שואלים אותם, ואם לא ישיבו כך, הם פסולים, ו"א דאפילו השחתה בתער דנתפשט בעוונותינו הרבים אצל הרבה לא חשב שזהו איסור כ"כ, ואף דלא התנצל עצמו כן לפני הב"ד, מ"מ זה אינו מגרע, דאפילו הודה אין אדם משים עצמו רשע כו', ע"ש, ועיין מש"כ לקמן (סק"מג) (פ"ת).

(יב) שנוכל לומר - אם טעה וב"ד שמתניהו, וחזר ועשה עוד פעם, הוי פסול לעדות, שאין לתלות בטעות אחרי זה. ואם בפשרה בין שניהם עשו חרם שראובן צריך לשלם לשמעון כך וכך, ושמעון אסור לו לעבוד במקום פלוני, וראובן לא שילם, ושמעון עבד במקום ההוא, תולים שטעה, בטענה שראובן לא קיים צדו (פ"ת * עבודת הגרשוני).

(יג) המגביה ידו על חבירו כו' - אסמכוה אקרא שנאמר רשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה, שקראו רשע על שביקש להכותו, והיינו בהרמת יד עליו (סמ"ע).

(יד) פסול לעדות מדרבנן - אף על פי שהוא איסור דאורייתא, מ"מ מאחר שאין בו מלקות אינו פסול אלא מדרבנן, ופסול לעדות ולשבועה עד שישוב מרשעו ויקבל עליו דין אפילו לא תבעו זה אלא אחר' (סמ"ע), אבל בהכהו, אף אם יש בה שוה פרוטה דהדין דממונא משלם ומילקי לא לקי, מ"מ פסול דבר תורה, כיון דיש בלאו זה מלקות אם הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה (ע"י סי' תכ ס"ב), גם כשיש בה שוה פרוטה מיפסיל (רע"א).

(ה) ¹⁶⁸העובר על השבועה, ¹⁶⁹אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר(טו) של ממון ¹⁷⁰וביטוי(טז), פסול. ואפילו עבר על חרם שהחרימו הקהל(יז). ¹⁷¹ו"א שאינו נפסל(יח) אלא דוקא בשבועה דלשעבר(יט), דבשעה שיצתה שבועה מפיו יצאה לשקר, אבל בשבועה דלהבא(כ), כגון שלא אוכל(כא), ואכל, לא. הגה: ¹⁷²מי שצאו עדים שעצמך על שבעתו, אינו נאמן לומר: סוגג(כב) או אנוס הייתי(כג), להקטיר עלמו.

(טו) אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר - ע"י פירושו לקמן (סי' צב ס"ב ד"ה ושבועת שוא) [שבועת שוא מיקרי, הן שנשבע לשנות את הידוע על עץ שהוא אבן, הן שנשבע על דבר הידוע לכל כגון על עץ שהוא עץ. ושקר, הוא שנשבע על דבר שבשעת שבועה אינו ידוע שמשקר ואח"כ

²⁹ ע"י ש"ך סי' רצב ס"כ.

במאיר הבישפּט זולק א'

נתוודע שהוא שקר, אף על גב דאינו רע לבריות אלא רע לשמים, מ"מ נחשב חשוד ג"כ לענין שבועות שבינו לבריות] (סמ"ע).

(טז) וביטוי - המחבר הביא לשון הפסוק: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב. ופירוש להרע, שנשבע שלא לאכול או שלא לישן. ולהטיב, שנשבע לאכול או לישן (סמ"ע).

(יז) שהחרימו הקהל - אבל המועל בחרמות תקנות הקהילות אין לפסול לעדות, דאל"כ לא יוכשר אחד מאלף, וה"ה מי שמסרב לכנוס לתקנת הקהל (סמ"ע), אחד שהיה מוחזק בכשרות ובא לקהילה אחת ועסק שם באיזה סחורה שלא היה נרצית לבני אותה קהילה ושאלו אותו בחרם אם יש בידו מאותה סחורה שיודה. ומחמת שהכיר באותה בני קהילה שהם שונאים לו והיה ירא באם יפול בידם שיענשוהו בעונשים גדולים שלא יהיו לפי כבודו לא חשש לדבריהם, ולא הודה דבר. יש לומר שליבו אנסו שבראותו שבני אותה הקהילה עומדים על נפשו וכבודו ומקצתם הם שונאיו אמר בדעתו שאינו מחוייב לקבל הטלת חרמם ובפרט שאינו מבני קהלם ואינו מחוייב לקבל גזירתם ולכן לא נפסל בגלל זה (ש"ך * מהר"ם), אם ב"ד הזמינו א' לבא לב"ד בגזירת עירין וחרם ב"ד והוא סרב ולא בא, אינו נפסל לשבועה, אלא דווקא על חרמי הציבור משא"כ בחרם ב"ד כזה שאינו אלא עונש על הסרוב (רע"א * זכרון יוסף), ו"א דהמזכיר שם שמים לבטלה פסול לעדות וי"א דיש מקום להכשירו, ועי' לקמן סי"ב, ולכן שולים שלא ידע שדבר זה אסור, ולכן בעידי קדושין שרוצים לפסול העדים שהוגבה עדות עליהם שהם מגלחים זקנם בתער. אין להתיר בלא גט מאחר שאין עדות ברורה עליהם אשר התגלחו ע"י ישראל ושהגילוח הי' על מקום האיסור ממש. והרי השחתה בתער דנתפשט בעו"ה אצל הרבה לא חשב שזהו איסור כ"כ ואף דלא התנצל עצמו כן לפני הב"ד מ"מ זה אינו מזיק (פ"ת אה"ע) ועיין לקמן (סי' פז סט"ל) [אין מוסרין שבועה למי שרץ אחר שבועה], (פ"ת), מי שיש עליו עונש מי שפרע כשר לעדות, וכן מי שאומר איני יודע אם הלוייתי, אבל כשיש דבר בידו, והוא חייב בדיני שמים להשיבו פסול לעדות עד שמשיב (פ"ת * נ"צ).

(יח) וי"א שאינו נפסל - עיין ש"ך סק"כ), ונתה"מ שם, וי"א שאם עבר על שבועתו בשב ואל תעשה מ"מ מיפסל מדרבנן (פ"ת), אבל רשע דחמס בשב ואל תעשה נפסל ולא צריכים חיוב מלקות (פ"ת * תומים), עדים שקיבלו על עצמם בשבועה שלא לגלות איזה דבר שידעו לשום אדם ואח"כ העידו הדבר הזה לפני ב"ד, העדים מאחר והיתה שבועתן ככולל, כיון שפירשו בשבועתן שלא לגלות לשום אדם, ודאי שהשבועה חלה ואסורים להעיד אפילו בפני ב"ד, וא"כ במה שהעידו עדותן בפני ב"ד עברו על שבועתן ונפסלו לעדות מכאן ולהבא. ואף דבש"ע כאן מבואר ב' דעות אי נפסלין לעדות בשבועה דלהבא, מ"מ פסולים מדרבנן, ואין לומר דהני עדים לא מיפסלי בהגדתן לפני ב"ד משום דסברי מצוה קעבדי כו', דהכא לא שייך לומר דעל זה סמכו העדים לעבור על שבועתן משום דסברי דהוא מצוה ולא חלה השבועה מעיקרא, דהרי מעיקרא נשבעו על זה, ובודאי כל כי האי לא הוה להו לעשות שלא על פי הוראת חכם, ואינו דומה כלל לקוברי המת [בסעיף הקודם] דאפשר דלא היה שום ספק אצלם, ואדרבה חשבוהו למצוה, משא"כ בעדים אלו כיון שנשבעו מתחילה על זה הרי דלא חשבוהו למצוה כו', ובענין עדות הזאת שהעידו עליה הדבר פשוט דגם עדות זאת נפסלת כו' (פ"ת).

(ט) אלא דוקא בשבועה דשלעבר - כגון שנשבע שכבר אכל ולא אכל (סמ"ע).

(כ) אבל בשבועה דלהבא כו' - דבשעה שנשבע דעתו היתה לקיים שבועתו, ואח"כ יצרו ולבו אנסו לעבור על השבועה בזה דאינו איסור מצד עצמו אלא שהוא אסרו אנפשו בשבועתו, ומפני זה לא יעיד שקר שהוא איסור ועון פלילי מצד עצמו. משא"כ בשבועה דלשעבר דהשבועה עצמה יצאתה מפיו לשקר. וי"א שנפסל אפילו בשבועה דלהבא, וי"א דשבועה דלהבא אינו נפסל אלא לכשעבר שבועתו בקום ועשה, שנשבע שלא לאכול ואכל, אבל לא כשעבר שבועתו בשב ואל תעשה, דהיינו שנשבע לאכול ולא אכל (סמ"ע), עיקר כדעה שלישית (ש"ך, ונתה"מ חידושים, רע"א), וי"א דוקא לגבי שבועה הוא דאינו חשוד אבל מ"מ לעדות פסול שהרי עבר על עבירה דאורייתא ואפי' העיד עדותו בשבועה כיון שאינו נאמן מצד עצמו גם בשבועה אינו נאמן דנפיק ליי' מתורת עד, וי"א שכשר גם לעדות. ליי' הראשון הנ"ל, כל עובר עבירה כמו אוכל נבילות וטריפות וכדומה כשר לשבועה דקיי"ל חשוד לדבר א' לא חשוד לכל התורה כולה (רע"א)³⁰.

³⁰ כל הנ"ל רק לענין העובר במקרה או החשוד, אבל עי' רמ"א (י"ד סי' שמ ס"ה): רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו. עי' ש"ך שם: אפילו לתיאבון, ואפילו אין קורעין עליו. עי' ב"י שם משום שמאחר שעושה

במאיר הבישפּט זולק א'

(כא) כגון שלא אוכל - וי"א שכל המח' היא רק לענין חשוד על השבועה, אבל לכו"ע פסול לעדות (ש"ך * מהרש"ך).

(כב) אינו נאמן לומר שוגג הייתי - שא"כ אין לך חשוד אפילו בשבועת העדות, דיכול לטעון שכחתי כו' (סמ"ע), אינו נאמן לומר שוגג - זה קאי לסברא הראשונה, ולא לי"א (ש"ך), מי שנשבע על העבר שנתן דבר לפלוני בר"ח אדר בעיר פלוני, ואח"כ נתברר שביום ר"ח הראשון לא היה באותה עיר, אין לנו לפסול אותו בשביל כך אף לדעת הש"ך בסימן ע"ג ס"ק? דהנשבע לפרוע בר"ח אדר חייב לפרוע באדר א', לא מחמת ספק רק מעיקר הדין משום דקרו ליה אינשי ריש ירחא, מ"מ אין לפוסלו דיעברד כיון דיוכל להתנצל שכונתו היתה על ר"ח השני ולא כו"ע דיני גמירי (פ"ת).

(כג) או אנוס הייתי כו' - ודין שבועות אנוס שיכול לישבע, עיין ביורה דעה (סי' רכח ס"ד) [במה דברים אמורים שמתירין מעומד, כשמתירין על ידי חרטה, בלא פתח. אבל מי שאינו מתחרט מעיקרו, וצריך למצוא לו פתח, צריך להתיישב בדבר וצריך עיון גדול, דמה שאינו מתחרט מעיקרו היינו מפני שהיו לו תועלת בנדר, כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמהם או שישא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה, ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה שלא נדר, הילכך צריך למצוא לו פתח שאילו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלידור אף על פי שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו ולעבור על דעתו. ואם הוא משקר לחכם, אין התרתו כלום. וכיון שצריך ישוב דעת, צריך שיהיה מיושב] ועוד (סי' רלב ס"ב) [הוב"ד במלואים אות]. וכן אם סייע לחבירו בפתיחת חלונות, או פתחו לחצירו, אף שלענין חזקה הוי מחילה מיד (עי' לקמן סי' קנד ס"ז), והוא נשבע על זה שלא מחל לו, אינו נפסל בזה, דאפשר דהאמת אתו שלא סייעו על דעת מחילה, אלא רצה לשחק בו שיחזור ויסתום (סמ"ע), היינו שהתרו בו בשעת מעשה ולא אמר אנוס אני על השבועה, והלכך כיון שלא אמר כן בשעת מעשה אינו נאמן. אבל כשנשבע על החוב לשלם על זמן קצוב בשטר, ועבר וטען אנוס הייתי שלא היה לי במה לשלם, אם לא נוכל לברר עליו שהיו לו כלים ומטלטלים שהיה יכול למכור, אינו פסול לעדות ולשבועה אף שעבר על שבועתו, וכן אם טוען שכחתי ואין כאן עדים שהזהיר המלוה על הזמן, אין להוציאו מחזקתו, והוא במקרה שאין העדות קרוב כל כך שאי אפשר לתלות בו שכחה, ולפ"ז אפשר דאף שוגג הייתי מצי למימר, ואפשר דשוגג הייתי גרע טפי, אבל י"א דאינו יכול לטעון שכחתי, ועיין מה שכתבתי לקמן (סי' צב ס"ב ד"ה א' שבועת) [זה תמצית לשונו: בכל ענין אינו יכול לומר שכחתי] ועיין לקמן סעיף כ"ד (ש"ך), אם שנשבע היפך האמת, כגון שלוה ונשבע שלא לוה, לכולי עלמא אינו יכול לטעון שכחתי, דרמיא עליו למידק שלא לישבע לשקר, משא"כ בשבועת העדות ששבועתו היא שאין יודע בעדות, ואם שכח ונשבע שאינו יודע, שבועתו היא באמת ולא רמיא עליו למידק כלל, כיון שעכשיו שוכח הוא, יכול לישבע באמת שאינו יודע ולמה לו למידק. ובשבועה שאינו יודע אנו פוסקין לכתחילה לישבע, ואף אם באין עדים שלוה לא נפסל. ואם היתה העדות בזמן רחוק, לכו"ע יכול לטעון שכחתי ובאמת נשבעתי שאיני יודע. ואם נשבע לשלם עד זמן פלוני, והגיע זמן, ויש לו בגדים, ולא מכרם כדי לשלם החוב, אם נשבע כשהיה עשיר והעני מחמת אנוס, ודאי דפטור משבועתו, דאונסא דלא אסיק אדעתיה הוא שיעני ויצטרך למכור החלוק ומכנסים, ודוקא שלא נשתנה מבראשונה על ידי אונס דשכיח ולא שכיח, מחויב להתפלש באפר כיון דלא אתני, אבל בהעני מחמת אנוס דלא אסיק אדעתיה, ודאי דפטור משבועתו זאת ואינו חייב להתפלש באפר, וא"כ הכא נמי יש לומר דהיה אנוס בכהאי גוונא, ושמא עשיר היה בשעת שבועה והעני, דאין אדם יודע מטמונותיו של חבירו (נתה"מ).

(ד) ¹⁷³ טבח שיצתה נבילה או טריפה מתחת ידו (כד) (כה), פסול לעדות (ועיין ז"ל סימן קי"ט נתבאר דין זה).

(כד) מתחת ידו - הבא על הערוה ודין החשוד על העריות, סמכו אמ"ש כבר בסעיף ב' דחייבי מיתות פסולין, ודין חשוד דכשר, וכתבו הרמ"א בסעיף כ"ה (סמ"ע) כל עבירה שאין בה מלקות דפסול מדרבנן הוא רק אם יש צד רשע דחמס (ט"ז), וי"א שכל איסור תורה אפילו ללא חיוב מלקות פסול מדרבנן וכן עיקר (רע"א).

הרבה נחשב כפורש מדרכי ציבור. ועי' אבל פ"ב מ"י: כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו בכל דבר אחיהם וקרוביהן לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותין ושמים שנאבד שונאו של מקום שנא' (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט (מפני מה ש) תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי (י"ד סי' שמה ס"ה).

בואיר הבישפּט זולק א'

(כה) שם - אינו נפסל לעדות אם שחט ובדק בהמות דאחרים והכשיר את הטריפה. חדא, דאיכא למימר דטעה וסבר שאינה טריפה, שהרי אין אדם חוטא ולא לו. ועוד, אפילו עשאה במזיד אכתי לא עבר אלא אלאו דלפני עור לא תתן מכשול, ומפני זה לא נחשד להעיד שקר ולהוציא בשקר ממון מיד חבירו, אלא מיירי בטבח ששחט בהמת עצמו ונמצאה טריפה ורצה למוכרה לאחרים, ואעפ"י שאינו אוכל ממנה, מ"מ כיון שמפני חימוד והנאת ממון רצה להכשיל אחרים, אמרינן בשביל הנאת ממון יעיד ג"כ שקר (סמ"ע), המוכר דברים האסורים אפי' בפעם א' מעבירין אותו ואין לו התנצלות לומר שוגג הייתי (ש"ך יו"ד), מיהו באדם שידוע שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו אין מעבירין אותו ואמרינן בודאי משגה הוא (ש"ך יו"ד), מש"כ הסמ"ע בענין לפני עיור, נהי דעבירה דלית ביה מלקות היא, מ"מ נפסל מדרבנן כמבואר בסעיף ב' (נתה"מ).

(ז) 174 גנב, וכן גזול(כו), פסולים לעדות מעת שגנב או גזל, ואף על פי שהחזירו(כו), עד שיעשו תשובה. וע"ל סעיף כ"ט. 175 החולק עם הגננכח), אינו נפסל. וע"ל סי' ל"ב הכופר בפקדון (או מלוה) אימת נפסל(כט).

(כו) גנב וכן גזלן - עיין מ"ש לקמן (סי' שנט ס"ו ד"ה ומ"ש) [החוטף משכון מיד הלוח שלא ברשות בית דין, הרי זה גזלן אע"פ שהוא חייב לו, ועכ"ז אינו נפסל לעדות בגזל, משום דלא משמע להו לאינשי דליהוי גזלן בהכי, ולא קראו גזלן אלא לקנותו להעמיד באחריותו] (ש"ך), וגונב ממון נכרי י"א דפסול מן התורה, ועיקר נראה להכשיר דלא משמע לאינשי דאסור, וכן ראוי לדון, ואפילו ל"א הנ"ל מכשיר מטעם זה כל שלא התרו בו תחילה והודיעוהו שיופסל לעדות מחמת זה (רע"א).

(כז) ואעפ"י שהחזירו כו' - היינו דוקא כשלא שילמו מעצמן אלא בכפיית בית דין. ואף על פי שבמלוי בריבית לא מהני החזרה לחוד כי אם בהוסיפם על נפשם לאסור המותר לו וכמ"ש בסימן זה סעיף כ"ט, היינו דוקא במי שהרגיל נפשו בכך, אבל מי שעשה גזילה או עבירה כיוצא בה בפעם אחת והחזירו מעצמו, די בכך (סמ"ע וקצה"ח).

(כח) החולק עם הגנב - אפילו עדיין לא החזיר ולא היה יאוש נמי אינו נפסל. דאין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, וא"כ לא הוי על השני תורת גזלן כלל, אלא אי איתיה בעינא כיון דלא קנאו דנגזל הוי כל היכא דאיתיה כיון דלא קנאו, אבל עכ"פ השני אינו גזלן ולא גנב דכיון דכבר נגנב מבית הבעלים ואינו ברשותו תו לא עבר השני משום לא תגנוב או משום לא תגזול (קצה"ח), אם השני גזלה על מנת להשתמש בה, דנעשה שואל שלא מדעת והוי גזלן של בעלים, דדוקא כשלא שימש רק דעיקבו בידו דלא הוסיף על גזילה של ראשון, שייך לומר דלא הוי גזלן של בעלים דאינו נעשה קנין במה דעיקבו בידו, אבל אם שימש דהוסיף על הגזילה של ראשון, ודאי דהוי גזלן³¹. מיהו עיקר דוקא אם החזיר או שהודה ורוצה להחזיר, כשר לעדות. אבל כשכפר, פסול לעדות כיון דעושה משום חימוד ממון, ובחימוד ממון אפילו באין בו מלקות, פסול לעדות (נתה"מ). כל שלא נשתמש בה, אף שנתכוין לזכות בה לעצמו, מכל מקום כיון דלא הוסיף גזילה בהקנין ההגבהה שעשה לשם גזילה על הגזילה הראשונה, דתיכף בגזילה הראשונה נקרא של בעלים ואינו ברשותו של בעלים, וגם בגזילה השניה כך הוא ולא הוסיף מידי, לא עבר אלא תגזול, דבגזילה קנין בעי, ובכהאי גוונא מיירי בשו"ע דנקט החולק עם הגנב, ואף דמכל מקום עבר, דהא מחויב להשיב אבידה לבעלים כמבואר סימן שנ"ט, מ"מ אינו אלא כעובר על מצות עשה דלא נפסל כמו שכתבתי בסק"ז (נתה"מ), [כפירוש למקור דברי הרמ"א:] החולק עם הגנב שהכריחוהו ב"ד להחזיר אינו נפסל, וכן אינו נפסל בשביל דהוה ידע מהגניבה ולא הודיע לבעלים היכן היא, אפי' היה דעתו ליטלה לעצמו או לחלוק עם הגנב כיון שאין כאן עדות ברורה שהוא עצמו גנבה, אע"ג שחייב להחזירו לבעליו מטעם דחייב בהשבת אבדה לבעליו מ"מ לא נפסל לעדות אפי' היכי שהחזיק הגניבה לעצמו או חולק עם הגנב כ"א דוקא היכי דגנב בעצמו, ואם וכל זה אפילו אם החזירו ליד הגנב חייב לשלם (רע"א).

(כט) הכופר בפקדון או מלוה אימת כו' - כן צ"ל (סמ"ע), לוח שהוציא שובר על המלוה וניכר שנעשה בו זיוף שהיה כתוב חמשה ונמחק הה' ונכתב חמישים, אף על גב שהוא בעצמו זיף, לא נפסל לא לעדות ולא לשבועה (פ"ת).

³¹ עי' דבריו בסי' רצב ס"א ד"ה ואם החזירה, ששואל שלא ברשות הוי כגזלן, ולא גזלן, וצ"ע אם כאן שונה.

במאיר הבישפּט זולק א'

(ח) 176 עד זומם, אף על פי שהזום בעדות ממון ושילם(ל), פסול מן התורה לכל עדות. ומאימתי הוא נפסל(לא), מעת שהעיד בב"ד(לב), אף על פי שלא הזום על אותה עדות אלא לאחר כמה ימים.

(ל) אעפ"י שהזום בעדות ממון ושילם כו' - דאע"פ דמתחילה לא עיוות אלא בדבר דיש לו תשלומין וגם שילם לבסוף, אפ"ה נפסל, ק"ו אם עיוות מתחילה להעיד בדבר שאין לו תשלומין, כגון לגרום מיתה או מלקות לחבירו דנפסל, ואף על פי שהזום קודם שנהרג חבירו, מ"מ מחשבתו היתה לרעה בדבר שאין לו תשלומין (סמ"ע).

(לא) ומאימתי הוא נפסל כו' - עד זומם נפסל למפרע משעה שהעיד, כגון אם העיד בניסן והזום בתשרי על אותה עדות, כל מה שהעיד מניסן ואילך פסול, דהרי בשעה שהעיד נעשה רשע (סמ"ע).

(לב) מעת שהעיד כו' - וכן מה שהעיד מקודם תוך כדי דיבור של עדות זו שהזום עליה, וי"א דדוקא אם הב' עדות של תובע ונתבע אחד, אבל בב' עדות לתרי גברי, עדות שמקודם קיים. ועוד י"א דאם תכ"ד של עדותו נפסל בעבירה עדותו בטל וצ"ע לדינא (רע"א).

(ט) 177 אין עידי השטר נעשים זוממים עד שיאמרו בב"ד(לג): שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא איחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעידי השטר היו עמהם בבבל ביום זה, השטר כשר והעדים כשרים, שאפשר שכתבוהו ואיחרוהו(לד), וכשהיו בירושלים באחד באדר, כתבו שטר זה שם ואיחרו זמנו וכתבו זמנו בניסן. ואם אמרו: בזמנו כתבנוהו, והזומו, אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על זה השטר(לה), או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני, כיון שהזומו(לו), נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר, שהעדים החתומים הרי הם כמי שנחקרה עדותן בבית דין בעת החתימה(לו). אבל אם אין עדים שראו עדותן, ולא ראו השטר מקודם, אינם נפסלים אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידם, ואמרו: בזמנו כתבנוהו, דאיפשר שביום זה(לה) שהעידו בב"ד בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים(לט), והם שיקרו ואמרו(מ): בזמנו כתבנו. (178)עלם שחתמו עלמנו(מא) על שטר מוקדם, צמיזה, פסולין לעדות(מב).

(לג) עד שיאמרו בב"ד - וה"ה אם כתבו כן בשטר שבזמנו כתבוהו (ש"ך).

(לד) שכתבוהו ואחרוהו כו' - פירוש, ושטר שזמנו מאוחר הוא כשר כשכתב בו דאקני, וכמ"ש בסי' מג ס"ב. ודוקא שטר הלואה, אבל שטר מכר מאוחר פסול הוא, כמ"ש שם בסעיף יג ובסי' רלט ס"ב (סמ"ע), בעדות שבשטר לא מהני הזמה לענוש הגוף או ממון, אבל מכל מקום העדים נפסלין והשטר בטל (ש"ך), עי' ש"ך לקמן (סי' לח סק"י) (רע"א), ולפי מה שכתבתי לעיל בסימן כ"ח סק"י(נב) דכל שאינן מעידין על גמר הדבר של גירושין, לא בעינן הגדה בב"ד כלל, וכיון דמפי עדים כשר, מפי כתבם גם כן כשר, דקרא דאם לא יגיד, דמשמע בפה, בבית דין כתיב, וכיון דעדות זו לא בעי הגדה לפני ב"ד, על כרחך דלא בעי בעדות זו עדות שאתה יכול להזימה, דהזמה אינה רק אחר גמר דין דבית דין, ובדיעבד אם הזומו, ודאי נפסלין העדים אף שאין עושין בהן דין הזמה, דהא אפילו באיסורין אם הזומו, המזימין נאמנין, וכיון שהמזימין נאמנין ממילא הראשונים שהתירו איסור בשקר, נפסלין כמו טבח שהוציא טריפה מתחת ידו. וזה טעם הש"ך שפסק דהעדים נפסלין ואין עושין בהן דין הזמה, דבשטר ממון גם כן העדי חתימה אין מעידין רק שעשאן שלוחים, דהא כותבין שטר ללוה ולנותן, אלמא לעשותן שלוחים לא בעי הגדה בפני ב"ד, ולזה לא בעי עדות שאתה יכול להזימה. ואם הזומו, המזימין נאמנין והראשונים נפסלין (נתה"מ), שמעון הוציא שטר מכר שראובן מכר לו חדר אחד וגם משכן לו חדר אחד, והעדים החתומים כבר מתו וכתב ידם יוצא ממקום אחר ונתקיים בבית דין, וראובן הביא עדים והעידו שאותו יום הכתוב בשטר מכירה היו העדים החתומים בשטר במקום אחר רחוק מן המקום הנכתב בשטר, ויש שם שטרות הרבה שעדי השטר חתומים עליהם. כל שאפשר שלא חתמו שטר זה רק רגע קודם שמתו, אז שאר השטרות כשרים, אם ליכא עדים שראו שטר זה ביום ידוע כו' (פ"ת).

(לה) אם יש שם עדים שיודעים שחתמו כו' - פירוש, שראו שחתמו ולא ראו בתוך השטר הזמן והמקום הכתוב בו, דאל"כ הו"ל הן ג"כ עדי הזמה (סמ"ע), ויש חולקים על הסמ"ע, דמירי בשטר קנין דכשר אפילו לא נכתב השטר ונחתם עד אחר זמן מרובה, כמ"ש לקמן (סי' מג סט"ז), לכן אותן העדים שראו החתימה ביום פלוני אינם פוסלין אותן, כי אפשר ביום הנזכר בשטר נעשה הקנין אלא שנכתב ונחתם אח"כ, וא"כ צריך שיאמרו בזמנו כתבנו, פירוש, שהקנין נעשה ביום הנזכר בשטר, דאל"כ שמא נעשה הקנין מקודם זמן הנזכר בשטר וכתבת השטר וחתמתו נמשכה

באיר הבעפֿט זולק א'

ונעשית אח"כ, ולא הזכירו בשטר שהקנין נעשה בזמן מוקדם מיום שנכתב השטרה (ט"ז), [כפי דברי הסמ"ע] מחמת שלא ראו אז בהשטר הזמן והמקום הכתוב בו, לא שמו על לבם המקום שראו שחתמו השטר, ואין זוכרין המקום, רק היום שחתמו. דאם היו רואין בהשטר המקום, וכיון דבודאי לא היה במקום הכתוב בשטר, דהא משמע במחבר שמעידין היום שחתמו והוא היום הכתוב בשטר, דהא בסיפא כתב המחבר, או עדים שראו השטר וכו', משמע דברישא כשראו שחתמו, מיירי שהוא ביום הכתוב בשטר, וכיון דבשטר כתוב בניסן ובירושלים, ועדי הזמה מעידין שהיו בניסן בלוד, ואם היו העדים שראו שחתמו רואין בתוך השטר שכתוב בירושלים ובאמת היה בלוד, היו רואין תיכף שכותבין שקר, והיו שמין על לב להעיד שהיו בלוד כשחתמו, והיו הן גם כן עדי הזמה. משום הכי כתב הסמ"ע דמיירי שלא ראו אז בתוך השטר ולא שמו על לבם המקום שחתמו בו, ואינן זוכרין להעיד באיזה מקום היתה החתימה, רק באיזה יום, ומשום הכי לא הוי הן עדי הזמה (נתה"מ).

(לו) ה"ג ביום פלוני כיון שהוזמו וכו' (סמ"ע).

(לז) כמי שנחקרה עדותן בב"ד כו' - פירוש, ומה"ט נעשו רשעים מאותה העת דהו"ל כאילו העיד אז, אבל לא מזמן החתימה שכתוב בשטר, כיון דאין עדות אימת חתמו יכול להיות שביום שראו העדים השטר בחתימתן חתמוהו והקדימו הזמן ברשעתן (סמ"ע).

(לח) דאפשר שביום זה כו'. כצ"ל (סמ"ע).

(לט) שיש לו כמה שנים - פירוש, שיש לו שטר שזיין וכתב בו איך שנכתב לפני כמה שנים. א"נ שהיה בידו השטר כתוב בלא חתימת העדים והיה מונח בידו כמה שנים, והיום חתמו העדים, דהו"ל זמן כתיבתו מוקדם לחתימתו (סמ"ע).

(מ) והם שיקרו - עיין במה שכתבתי ריש סימן ל' בזה? (נתה"מ).

(מא) עדים שחתמו עצמן - עיין מ"ש לקמן (סי' מג ס"ז וס"ח) (ש"ך).

(מב) פסולים לעדות כו' - מי ששכר עדים שיעידו לו, אינם נפסלים עד שעה שיעידו (סמ"ע)³².
(י) ¹⁷⁹המלוה ברבית, פסול. אחד המלוה ואחד הלוח(מג), אם ברבית קצוצה, פסולים מן התורה, ואם ברבית [שאינה קצוצה] (מדרבנן), פסולים מדבריהם. הגה: ¹⁸⁰וי"א דנאכק רבית אינו נפסל אלא המלוה ולא הלוח(מד). ועיין צ"ד סימן קס"א.

(מג) ואחד הלוח - אמנם הערב ועדים כשרים, ודלא כסמ"ע סימן נ"ב? (ש"ך), י"א דאפי' קודם נתינת הרבית פסול ג"כ הלוח (רע"א), [כתוס' על הש"ך] משום דלא תשימון עליו נשך לא משמע לאינשי אלא במלוה ולוח, וכ"ז דוקא באינם לפנינו אבל אם הם לפנינו ודאי שיילינן להו, ואם אינן משיבין דשוגגין הם, לא טענינן להו כמ"ש לעיל בענין קוברי המת (עי' לעיל סעיף ד' סק"ט?). ומ"מ צ"ע אף אם הם עצמם טוענים כך באם הם יודעי ספר אי שומעין להו לומר דלא ידעו דבר משנה. ואם העדים שחותמים יודעים שיש איסור בדבר פסולים הם. ואם העדים נאמנים לומר ידענו שיש איסור ואעפ"כ חתמנו, אין נאמנים משום דאין אדם משים עצמו רשע, ועיין לעיל סק"יא), ועיין מש"כ לקמן (סי' נב ס"א ד"ה את הקרן) (פ"ת). הלוח לא מיפסל אפילו כתב בספר וחתום, עד דיהיב, וי"א דהלוח מיפסל משעת שומא, עי' סמ"ע סכ"ו סק"ג? וש"ך שם סק"ח?, ועיין בתוס' רע"ק בגליון המשניות פרק זה בורר אות י' (פ"ת).

(מד) ויש אומרים דבאבק ריבית אינו נפסל אלא המלוה - לדעה זו אף ברבית קצוצה אינו נפסל המלוה רק מדרבנן, ולפי"ז בריבית דאורייתא פסול הלוח רק מדרבנן (נתה"מ רע"א).
(יא) ¹⁸¹המלוה מעות יתומים, אפילו ברבית קצוצה, לא נפסל, משום דסבר מצוה קא עבידנא(מה) להרויח נכסי היתומים.

(מה) משום דסבר מצוה קעבידנא - כנ"ל סעיף ד (סמ"ע).

(יב) ¹⁸²עד החתום בשטר שמת(מו), והעידו עליו שהלוח לישאל לירושלם ברבית קצוצה, אם הוא מפורסם שהוא אפטרופוס או סנטר של עובד כוכבים(מו), תולין דשל עובד כוכבים הלוח ברבית. וכן אם הוא אפטרופוס ליתומים, תולין בשל יתומים. אבל באינו מפורסם, ¹⁸³אין תולין בכך, עד

³² עי' לעיל סי' כח סק"ג(נא) בשם הנתה"מ וש"ך בשם הרמ"א.

בואיר הבישפּט זולק א'

שיתברר.¹⁸⁴ אם העידו על אדם שמוחזק בכשרות שהלוה ברבית, לא נפסל, שתולים לומר בדרך שאין בו איסור הלוה, או שהיה טועה וסבור שאין איסור בדרך ההוא(מח).

(מו) עד החתום בשטר - עיין לקמן (סי' מו ש"ך סקק"ב?) (רע"א).

(מז) אפטרופוס או סנטר של גוי - עיין יו"ד קסט סכ"ג וסכ"ד [הוב"ד במלואים אות] (סמ"ע).

(מח) או שהיה טועה וסבור כו' - וכ"כ בסמוך בריש סעיף כ"ד. שונה ממה שכתב הרמ"א בס"ה דאינו נאמן לומר שוגג הייתי להכשיר עצמו. וכן בשבועת העדות דאינו נאמן לומר שכחתי כנ"ל בסקי"ד?. דשאני התם דאיסור שבועה הוא ידוע לכל, אלא שבא להתנצל ולומר שוגג הייתי ולא זכרתי שנשבועתי, ועל זה אמרו אדם מועד לעולם להיות רמיה אנפשיה להיזהר במה שקיבל עליו בשבועה, וכן בעדות שראה מתחילה רמיה אנפשיה לאדכורי כדי להעיד, משא"כ באומרו סברתי שאין איסור בדבר, דמהיכא תיתי לרמיה אנפשיה ליזהר. וכן הקושר ומתיר בשבת ואומר לא ידעתי שיש בו משום מלאכה, וכן באומרו לא ידעתי שהוא שבת, שאף שהוא מזהר בו משמים, מ"מ כיון דמעלמא אתא עליה אינו עולה על זכרונו כל כך כדבר שהאדם עצמו רמיה אנפשיה (סמ"ע), אפילו העובר על השבועה אמרינן שמא שכח (רע"א).

(יג) ¹⁸⁵העובר על גזל של דבריהם, פסול מדבריהם. כיצד, (¹⁸⁶נגון סגול מליאת חרש שוטה וקטון(מט) או) החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלמלים שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנותנים הדמים(ג). וכן הרועים, אחד רועי בהמה דקה(נא), ואחד רועי בהמה גסה של עצמם, הרי הם פסולים, שחוקתן פושטים ידיהם בגזל ומניחים בהמתן לרעות בשדות ובפרדסים של אחרים.

(מט) שגזל מציאת חש"ו - וגזילה זו אינה אלא מדרבנן מפני דרכי שלום כמ"ש לקמן סימן ר"ע סעיף א'. ודוקא מציאה קאמר, דאין דעת אחרת מקנה להן וכמ"ש שם ברמ"א, והמחבר השמיט זה, וסמך אמה שכתב שם, וגם י"ל שסמך אמ"ש אחר זה בסעיף ט"ז, שפסול דמפריחי יונים להביא להן יונים אחרים, דג"כ אין בו אלא גזל דדרכי שלום, וכמו שכתבתי סק"מ? (סמ"ע).

(נ) שלא ברצון הבעלים אעפ"י שנותנים הדמים - פירוש, וכל הנותנים דמים אינם עוברים אלא דלא תחמוד, כי לא תחמוד בלא דמי משמע ואינם גוזלים בכח, אלא משתדלים מהבעלים עד דיהבי להו בלא דמים (סמ"ע), עי' סמ"ע לקמן (סי' שנט ס"י) [ז"ל השו"ע: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חברו או כל דבר שאיפשר שיקנהו ממנו, והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, הרי זה עובר בלא תחמוד וכו', עכ"ל. וזה תמצית הסמ"ע: בלא לקיחה אינו עובר בלא תחמוד], ועי' ב"ש: [הלוקח דבר מחבירו שלא ברצונו ומשלם לו כסף עבדו, עובר על לא תחמוד (ודלא כסמ"ע כאן) ומכל מקום אינו נפסל לעדות אלא מדרבנן משום דהם סברי לא תחמוד בלא דמים משמע] (רע"א).

(נא) אחד רועי בהמה דקה כו' - עי' סי' תט ס"?, חילוק במגדלי בהמה בבית, דבבהמה דקה אסור מפני שדרכה לקפוץ ולצאת מהבית אל השדות ואינו יכול לשומרה, משא"כ בהמה גסה, ועיין שם בסמ"ע סק"א?. וקמ"ל"ן הכא דכשרועין הבהמה בשדות, אין חילוק בין בהמה גסה לדקה. והא דלא כתב דמגדל בהמה דקה אפילו בביתו הוא פסול, משום דפסול זה אינו אלא להמגדל בארץ ישראל או בבבל שהיה לרוב ישראלים שדות, משא"כ בזמנינו, והוי כדבר שאינו נוהג. ועיין לקמן סימן תכ"ה? דרועי בהמה דקה אין מורידין ואין מעלין, ולא נקט שם בהמה גסה, נראה דשם מיירי ברועה בהמות של אחרים, וכאן נקט בהמות של עצמו, ומשום דנחשד שבשביל הנאתו יניחם לרעות בשדות של ישראל, ולפ"ז היה נראה לומר דמ"ש כאן "של עצמו", לא קאי אלא אבהמה גסה, ולענין לפסול אותו מעדות ושבועה, אפילו בבהמה דקה הצריכו להיות דוקא של עצמו (סמ"ע).

(יד) ¹⁸⁷המוכסים, סתמם פסולים(גב), מפני שהוקתן ליקח יותר מהקצוב להם בדין המלכות. אבל גבאי מנת המלך(גג), סתמם כשרים. ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת(גד) יותר מהראוי להם לגבות(גה), פסולים. הגה: ¹⁸⁸וי"א דפי' מוכסים, סגובה המכס לפי אומד הדעת ואין צדכר קצבה. לפיכך מסתמא פסול, דמסתמא נוטאים פנים למקלת בני אדם ומכבידים על אחרים, ולכן שמאי העיר שמטילין מס על בני העיר לפי אומד הדעת, כריכין ליזהר שלא יחניפו לאחד ויכבידו על האחר, שלא יפסלו לעדות ולשבועה(נו).

(גב) המוכסים סתמא פסולים - מוכסן הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממון של אדם וכל כיוצא בו דבר שאינו ידוע לכל, ובדבר שאינו ידוע יכול ליטול יותר באין מרגיש כל כך, משום הכי סתמן פסולין (סמ"ע), מוכס הוא לעצמו מה שלוקח, על כן הוא נחשד אפילו מסתמא כי אין עליו

באיר הבישפֿט זולק א'

כל כך מורא מלכות אם לוקח יותר מקצבתו, אבל גבאי הוא שהמלך מאמינו להביא לו מה שנוטל, יש עליו מורא מלכות אם יטול יותר מקצבתו ויחזיק לעצמו, כי יהיה גונב כיס המלך, לא חיישינן שיתן גם המותר למלך, דאין אדם חוטא ולא לו, וכשר לעדות (ט"ז).

(נג) גבאי - הוא שגובה מקרקפתא דגברא או מהשדות והבתים בשוה והוא דבר גלוי וידוע, ובקושי יכול ליטול מהן יותר מקצבתו, משום הכי סתמא כשר (סמ"ע).

(נד) ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת - לשון זה משמע שפעם אחת נודעו הדברים, ויכול להיות שעשו כן הרבה פעמים, אבל משום שלקחו פעם אחת יותר אפשר דלא מיפסלי, דנוכל לומר דבטעות השומא לקחו יותר, משא"כ בגולן (סמ"ע).

(נה) יותר מהראוי כו' - ואפילו החזירו מה שלקחו יותר פסולים כל זמן שעסוקין באותו ענין, שיש לחוש שיחזרו לסורן. ועוד, שמסתמא אינן יודעין ממי לקחו שיחזירו לו (סמ"ע).

(נו) שלא יפסלו לעדות - לשון זה תמוה לי דלמה לי האי טעמא שיחשוש שיפסלו לעדות. הא מצד עצמותו צריך ליהדר מצד העבירה וצע"ג (רע"א).

(טו) ¹⁸⁹ארים שלקח דבר מועט מהפירות שבכרו ביומי ניסן ויומי תשרי קודם שתגמור מלאכתן (נז), ¹⁹⁰ויש אומרים דזכר שנגמר מלאכתם (נח) אעפ"י שלקח שלא מדעת בעל השדה, אינו גנב, וכשר לעדות, שאין בעל השדה מקפיד עליו, וכן כל כיוצא בזה.

(נז) קודם שתגמר - שאז מורה היתר שאכלו בטרחות עבודתו, ואינו כגולן להיות נחשד ג"כ להעיד שקר (סמ"ע).

(נח) וי"א בדבר שנגמרה מלאכתו - דאז מורה היתר ואומר שאינו מקפיד הבעל הבית, שהרי התורה התירה לפועל לאכול מדבר שנגמרה מלאכתו (סמ"ע).

(טז) ¹⁹¹מפריחי יונים (פי' שמלמדים אותם להביא יונים משובך הזולת) בישוב (נט), פסולים, מפני שחזקתן ¹⁹²שגוזלים יונים של אחרים. ¹⁹³וכן סוחרים שביעית, והם בני אדם שיושבים בטלים, וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהם ומתחילים לישא וליתן בפירות, שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהן סחורה, וכן משחק בקוביא, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל (ס). ¹⁹⁴ולא בקוביא בלבד (סא) אמרו, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים, וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו במשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומרים: כל הקודם את חבירו או כל הנוצה את חבירו יטול בעליו שניהם, וכל כיוצא בשחוק זה, ¹⁹⁵והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, הרי זה פסול. וכל אלו, פסולים מדבריהם.

(נט) מפריחי יונים בישוב כו' - יש בזה ב' פירושים. האחד, דהאומר אי תקדם יונך ליוני אתן לך כך וכך. והשני, ששולח יונו להביא יונים משובכים דאחרים. והמחבר נמשך אחר לשון הב', אמנם איסור אי תקדמך יונך כו' ס"ל דהוא בכלל איסור משחק בקוביא, ואיסור להביא יונים אינו גזל גמור דכל היונים מעלמא אתו ורבו בשובכין ולא קנאן בעל השובך בקנין גמור, ומ"מ אסרוהו משום דרכי שלום כמו גזל מציאת חש"ו. וזה שכתב המחבר, מפריחי יונים "בישוב", לאפוקי במדבר דיוני המדבר הן הפקר, ופשיטא דלא מיפסלי בזה. והמשחק ביונים עם חבירו ואומר אם תקדים יונך ליוני כו', שהוא בכלל דהמשחק בקוביא, ממילא ג"כ נלמד דאינו נפסל אא"כ אין לו מלאכה אחרת דמסתמא אוכל ממעות שחוק זה, משא"כ במפריחי יונים להביא לו יונים אחרים של חבירו דנפסל בזה אפילו אינו אוכל ממעות הללו, דבכלל שם גזלן הוא אף על גב דאינו אלא מדרבנן (סמ"ע), לפי השו"ע אם נפל לו ממון בירושה שאוכל ממנו, כשר משחק בקוביא כיון שאינו אוכל אבק גזל. והמשחק בקוביא עם גוי אפילו אוכל ממנו אין כאן פסול עדות רק איסור, מחמת שעוסק בדברים בטלים. ואם יש לו אומנות אחרת אלא שאין מספקת לו לכל אכילתו, פסול, דעכ"פ אוכל אבק גזל. אבל י"א אפילו משחק עם גוי פסול, אבל אם יש לו אומנות אף שאין מספקת לו אומנותו, מ"מ כיון שידוע בטיב משא ומתן העולם כמה קשה הוא הממון, כשר הוא (ט"ז).

(ס) הרי זה בחזקת שאוכל מהקוביא שהוא אבק גזל - לא ס"ל כמ"ד דמשחקי בקוביא נפסלים משום דהוי גזל גמור, כיון דאין קונים מעות הקוביא דהו"ל אסמכתא, אלא אף שקונה אותו, מ"מ כיון שאין חבירו מקנה לו בקנין גמור אלא ע"י שחוק והיתול בא לידו, הו"ל אבק גזל. מיהו אף

באיר הבישפּט זולק א'

שיש בו צד איסור גזל, מ"מ לא הוה נפסל בזה, כיון דאינו אלא אבק גזל שהוא מדרבנן, ולא נפסל ממנו אלא אם כן ביש לו הנאת הגוף מזה וכמ"ש הרמ"א (סעיף ג), משום הכי בעינן נמי שלא תהא לו אומנות אלא הוא, ואז מסתמא הוא אוכל ממצעות שחוק זה, וכיון דנהנה ונתגדל במצעות איסור הללו פסלוהו וחשדוהו שיעיד נמי שקר, משא"כ אם אינו אוכל ממצעות שחוק זה אלא מחזיק אותו בידו וחוזר ומשחק בו להעביר בו זמנו, לא אמרינן דהוא חשוד להעיד שקר. ולפ"ז אף שיש לו אומנות אחרת, כל שאותה אומנות אינה מספיקה לו לצורך פרנסתו והוצאתו, נמצא דנתפרנס ג"כ ממצעות שחוק זה, פסול הוא. ומינה נמי דאפילו אין לו אומנות כלל כל שיש לו ממון אחר ואינו מתפרנס ממצעות שחוק זה, אינו נפסל. אבל י"א דפירשו מה שאמרו בגמרא דפסול משום שאינו עוסק בישובו של עולם, ר"ל כיון שאין לו מלאכה אינו יודע כמה קשה על בני אדם המצעות ומחיתם ויקל עליו להעיד שקר, ולפ"ז בשניהן הוא איפכא, והיינו דכל שיש לו אומנות אחרת אפילו כל דהו אינו נפסל, וכל שאין לו מלאכה, אפילו יש לו ממון להתפרנס ממנו, הוא נפסל, ומהתימה על רמ"א שלא הזכיר טעם הי"א כלל (סמ"ע).

(סא) ולא בקוביא בלבד - י"א דפי' קוביא היינו שמתנין ביניהם תנאים אם אנצחך תתן לי כך וכך וזה אסמכתא היא דסמך על הגורל שאם יפול על המנה הגדולה יזכה בה. ולפיכך תלה עצמו אף בגורל הקטנה על הספק ואילו ידע מתחלה שכן לא היה מתרצה אבל השו"ע פי' שהקוביא הוא מין שחוק מיוחד ולפיכך אמרו ולא בקוביא בלבד אלא אפי' המשחקי בקליפי אגוזים ורמונים. וגם לשון בני אדם המפורסם בזמננו זה השחוק בקוביא הוא השחוק בפספסים (רע"א * מים עמוקים). (יז) ¹⁹⁶ מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ³³ (סב), הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדות מדבריהם (סג). לפיכך ¹⁹⁷ אין מוסרים עדות לעם הארץ (סד), ואין מקבלים ממנו עדות, ¹⁹⁸ אלא אם כן הוחזק שעוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה. נמצאת אומר: כל ת"ח בחזקת כשר, עד שיפסל. וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהולך בדרכי הישרים. וכל מי שמקבל עדות ע"ה קודם שתהיה לו חזקה זו, או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ודרך ארץ, הרי זה הדיומ, ועתיד ליתן את הדין, שהרי מאבד ממונן של ישראל על פי רשעים (סה).

(סב) מי שאינו לא במקרא ולא במשנה כו' - פירוש, שאינו בשום אחד מהם, דכל שירד לכך חזקתו שעובר על רוב עבירות שיבואו לידו, לפיכך בעינן שיהיה מוחזק שהוא בר מצוות, וג' ענינים הן. כשידוע שאינו בשלשתן, הוא פסול לגמרי אפילו בדיעבד. וכשהוא בודאי בר שלשתן, אף שאינו ידוע שעוסק במצוות, כשר הוא אפילו לכתחילה, דחזקתו שהוא בר מצוות. אבל מסתמא שאנו יודעין בו שאינו למדן ואין אנו יודעין בו אם הוא בר דרך ארץ ומחזיק במצוות, בזה אמרו דאין מוסרין לו עדות לכתחילה אא"כ ידוע שהוא מוחזק במצוות ודרך ארץ, אבל בדיעבד אין פוסלין עדותו (סמ"ע).

(סג) ופסול לעדות מדבריהם - ואפשר דדוקא אחר הכרזה תשב"ץ (רע"א).

(סד) אין מוסרין עדות לעם הארץ - פירוש, אין ימחדין אותה מתחילה לעד, ואם נעשה דיחודו לעד, מ"מ אין מקבלין הבית דין ממנו העדות (סמ"ע).

(סה) על פי רשעים - כל מי שאינו זריז בק"ש ובתפלה ובמצות פסול לעדות, וכ"ש עדים חשודים וקלים (ש"ך * רמ"א).

(יח) ¹⁹⁹ הבזויים, פסולים לעדות מדבריהם, והם האנשים שהולכים ²⁰⁰ ואוכלים בשוק בפני כל העם (סו) ³⁴, ²⁰¹ וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו, שאין מקפידים על הבושת (סז), שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר. ומכלל אלו ²⁰² המקבלים צדקה מהעובדי כוכבים בפרהסיא, אף על פי שאיפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם חוששים, כל אלו פסולים מדבריהם. הגה: ²⁰³ כל מי שנוטל סכר להעיד (סח), עדותו בטלה, כמו הנוטל סכר לזון, כמו שנתבאר לעיל סימן ט' סעיף ה', ²⁰⁴ ואינין לריכס הכרזה, אלץ הדין והעדוהו בטל מעצמו.

³³ עי' אבות (פ"ו מ"ה): התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו' במקרא במשנה וכו' במיעוט דרך ארץ וכו'. מקרא היא תורה שבכתב ומשנה היא משנה ובריתא של ששה סדרים (רש"י סוכה כח ע"א), ועי' רש"י אבות: במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מצוי עם בני אדם בשוק.

³⁴ אפילו כל אוכל, שכן הר"ת אוסר דווקא בפת, וצ"ע.

במאיר הבישפּט זולק א'

ואם החזיר הממון, דינו ועדותיו קיימים(סג). שאין זה כשאר פסולים שרבינו הכרזה ותשובה, אלא קנס קנסוהו חכמים שיתבטלו מעשיו כל זמן שנוטל שכר.²⁰⁵ וכל זה צעדים שכבר ראו המעשה ומחוייבים להעיד(ע), כמו שאדם מחוייב לדון בין אדם לחבירו. אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר לילך ולראות(על) הענין שיהיה עד, מותר.²⁰⁶ לדין שדן צדק(ע), וכל הצעל דין ליתן לו מתנה(עג) על שהפך בזכותו, אסור לו לקבל.²⁰⁷ כל מה שאדם מעיד לכיבת יסורין ויראה(עד), אין בו ממש.

(ס) שהולכין ואוכלים בשוק בפני כל העם - אבל כשאינו בפני כל העם, גנאי הוא לתלמיד חכם לאכול בשוק, אבל אין אדם נפסל בכך, ועי' תוס' [ז"ל: כגון שהלך אצל המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם וניחא השתא שקורין כלב שדומה לכלב אוכל כאן מעט וכאן מעט ור"ת פירש דאוכל בשוק היינו שאוכל סעודה דפת דגנאי יותר] (סמ"ע).

(סז) שאין מקפידין על הברשת - פירוש, וחיישינן נמי שיעידו שקר ולא יחששו שיוודע הדבר ותבוא עליהן חרפה ובושה, דהא אין מקפידין על הברשה (סמ"ע).

(סח) כל מי שנוטל שכר להעיד כו' - נתבאר לעיל (סי' ט ס"ה) (סמ"ע), הנוטל שכר להעיד מן התורה (קצה"ח, פ"ת), ולא חשדינן למשקר בשביל הנאת ממון יעיד שקר³⁵ (קצה"ח), י"א שצריך להחזיר ויש חולקין, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ט' סק" (פ"ת). יש להסתפק אם זה מן התורה או מדרבנן (רע"א), עי' בתי כהונה ח"ג סי' כו (רע"א * בתי כהונה), י"א דא"צ העד להחזיר שכר שקיבל וי"א שחייבים (רע"א)³⁶.

(סט) דינו ועדותיו קיימים - היינו ואין צורך להעיד עוד פעם וי"א שאחרי שהחזיר השכר צריך לחזור ולהעיד אחר כך עוד פעם [וכן עיקר - פ"ת], וכל האיסור נטילת שכר היינו על העדות ממש, אבל ליטול שכר על הוצאות הדרך מותר (רע"א * עזרת נשים, פ"ת), אפילו שנטל משניהם בשוה דהשתא ליתא להך חששא דנוגע בעדות וי"א דנוטל שכר להעיד דאינו פסול אלא מדרבנן משום דעבר על מה אני בחנם וכו' היינו כשנוטל שכר טרחו אבל כשנוטל יותר מדאי חיישי' דלמא משקר כדי להרויח אותו הסך והוי פסול דאורייתא (רע"א * גט פשוט).

(ע) אבל מי שאינו מחוייב להעיד - עיין אבן העזר (סי' קל סכ"א) [לא יטלו עדי הגט שכר יותר מכדי שכר בטלה דמוכחת. הגה: וי"א דמתנין עם העדים שאם יקלקלו הגט שישלמו אותו, ומכח זה מותר להם לקבל שכר הרבה, או מטעם דהעדים אסורים לישא הגרושה, כמו שנתבאר לעיל סימן י"ב, וכן נוהגין] (ש"ך)³⁷, משמע באה"ע דמ"מ אם נוטלים יותר מכפי שכר בטלה דמוכח, הרי זה חשש פיסול. אבל כאן אם חתמו על שטר מכירה מותרים ליקח שכר הרבה, דעי"כ אסורים ליקח לכתחילה השדה ההוא מיד לוקח, וזה שוה שכר הרבה. וכעין טעם זה כתב הרמ"א שם בגט דהם אסורים ליקח הגרושה הזאת (רע"א * אורים), רומז הש"ך, דשם פסק דעדי הגט לא יטלו יותר משכר בטלה, והרמ"א התיר שם מטעמים אחרים. ונראה לישב, דהנה הא דמותר ליקח שכר לילך ולראות ושיהיה עד, נראה דאינו מותר רק בנוטל שכר משני הבעלי דינים בשוה, דמיניה מיירי כל הסעיף, אבל בנוטל מצד אחד אחר שראו המעשה שיעיד, אפילו פירש שנותן לו השכר בין שיעיד לו לזכות בין לחובה, מכל מקום הוא תלוי במח' (עי' לקמן סי' קמ ס"ט), דלמאן דפוסל התם משום ההנאה שמחזיר לו שלא יפסיד, מכל שכן שפסול מטעם דמיחשיב נוגע שמקבל שכר מחדש, ואין צריך לטעם קנס, וגם כל שהוא פסול מטעם נוגע, אפילו החזיר השכר אחר שהעיד פסול כדלעיל (סי' לג ס"ב ברמ"א), משא"כ כשאינו פסול רק מטעם קנס, מהני כשהחזיר השכר אפילו לא העיד מחדש. ועוד נראה, דאפילו למאן דמכשיר בסימן ק"מ, פוסל הכא מטעם נוגע, דשם מחוייב המשכיר להחזיר אף אם לא יעיד, משא"כ הכא. כל ששני הבעלי דינים מודים שהעד

³⁵ דלא כנתה"מ סק"ע

ובעד שנטל שכר אחר שהעיד, לא נתבטל העדות למפרע ואיסורא איכא לקחת שכר אפילו אחר שהעיד. ומה שהקשת דאמאי לא חיישינן שהעיד בשביל השכר שיטול אח"כ, נראה פשוט דמעמידין על חזקת כשרותו לומר שהיה כשר עד אחר שראינו שנטל השכר וכמפורש בב"ק דף ע"ג בעדים שהוזמו על הטביחה לא בטלה עדותו על הגניבה אם היתה עדות הטביחה אחר כדי דבור. עיין בש"ך יו"ד סימן א' סק"ח שאפילו מי שהמיר אינו חשוד למפרע שאם שחט ונקר חלב ואח"כ המיר באותו היום הכל כשר, וזהו גם הטעם במה שלא בטלה עדותו בהשכר שלקחו אחר שהעיד. ובאם לקח תוך כדי דבור מעדותו מסתבר שתבטל עדותו, אך אולי כיון שהוא רק מדין קנס כמפורש ברמ"א סימן ל"ד סעיף י"ח לא תבטל עדותו אף כשנטל תכ"ד וצ"ע לדינא (אג"מ חר"מ ח"א סי' י).

³⁶ ועי' לעיל סי' ט סק"י. **Error! Reference source not found.**
³⁷ עי' לקמן סק"ע(ג) בשם השער משפט.

באיר ה'בישפ' זולק א'

היה אצל המעשה, לא חיישינן בשכחה בזמן קרוב שאינו ראוי לשכחה, וסופר כשנוטל שכר לילך ולראות להיות עד, הוי נוגע כשמעיד אחר כך כשנוטל מצד אחד, דהא נטל ממנו שכר ונהנה ממנו שיהיה עד. וכן כשנוטל משני צדדים והוא אחר זמן רחוק, פסול, דכיון שנטל שכר שיהיה עד לבסוף, ודאי דאם ישכח אח"כ העדות, יצטרך להחזיר השכר, דשכחה הוי כפושע, ואפילו בדברים שאין דין שומרים נוהג ומכל מקום מפסיד שכירותו. ולא משכחת לה שיהיה כשר להעיד אחר זמן רב, רק כשקיבל שכר משניהם ולבסוף נותנים לו השכר במתנה אפילו אם שכח, משא"כ בשקיבל מצד אחד, אף אם נותן לו במתנה השכר קודם שיעיד, נפסל מטעם הנאה, כדלקמן (סי' קכא ס"ט), ולכן באה"ע הוכרח ליתן טעמים אחרים אפילו אם נותן להם שכר שיהיו עדי מסירה כשתרצה להנשא אחר שקורעין הגט כמנהג, ובאמת קיי"ל דנוגע הוי חשוד לשקר כמו שכתבתי בסיומן ל"ז סק"א? (נתה"מ).

(עא) שכר לילך ולראות כו' - אם כבר ראה אין ליטול שכר על הליכה להגיד העדות. ונ"ל דהיינו בדבר שאין לו טירחא, אבל במקום שיש לו טירחא יכול ליטול שכר על ההליכה (ט"ז ורע"א).

(עב) דיין שדן כבר - שוחד אסור אף בדבר שאינו דין תורה אלא דרך קנס בעלמא כו', וכתבתי זה להורות לנאמנים על הציבור אף על פי שאין דיניהם דין תורה ולא נתקבלו לכך, אפ"ה יזהרו מלקבל מתנות על דיניהם (פ"ת).

(עג) ליתן לו מתנה - מי שלימד זכות בפני דיין על אחד יכול לקבל ממנו מתנות ואין בזה משום כיעור, אבל הדיין עצמו בכיוצא בזה לא מצינו כו', והטעם שהרמ"א הסביר דיני דיין כאן ולא בהלכות דינות הוא להשמיענו דדוקא דיין אסור לקבל מתנה ממי שהפך בזכותו דנראה כשוחד מאוחר, אבל עד לאחר שהעיד, אם נתן לו בע"ד מתנה מותר, דגבי עדות לא שייך שוחד, רק דנוטל שכר להעיד קנסו חכמים דלא אהני מעשיו, אבל לאחר שהעיד לא שייך זה, ועי' דברי לעיל סי' ט סק" (פ"ת), ואפילו אם הבע"ד הבטיח לתת לו אחר העדות מותר, כיון שבשעת העדות לא היה הנאה לעד רק הבטחה (פ"ת * בית יעקב), וי"א שהנוטל שכר לעדות גט או להתיר אשה שמת בעלה, מאחר ומקבלים כל פסולים דרבנן גם מקבלים מי שנוטל שכר להעיד (פ"ת שע"מ³⁸).

(עד) לסיבת יסורין - מיירי שהעידו אחרים אחר עדותן שהעידו כן מחמת אונס. ומועילה עדותן להיות כדין תרי ותרי שלא להוציא ממון, אבל הן עצמן אינן נאמנים כמבואר לקמן (סי' מו סל"ז) (נתה"מ).

(יט) ²⁰⁸ עובד כוכבים ועבד, פסולים לעדות (עה).

(עה) גוי ועבד פסולים - אפילו גוים המוחזקים דאינם משקרים, מ"מ הם פסולים כיון שאינו בכלל אחיו ולא עדיף מעבד (סמ"ע), עבד י"א שהוא פסול רק מדרבנן (פ"ת * בית יעקב), טעם הכשרן של עבד ועכו"ם בקצת מקומות הוא לפי שבהרבה מקומות אנו הולכין בדיני ממונות אחר ידיעת האמת ואף על פי שאין אנו יודעין אותו בכל אותן דקדוקין שמסרה לנו התורה הלכך כל היכא דאיכא למסמך דקושטא אמרו, אנו דנין ע"פ דבריהם, ולא שהן כשרים לעדות אלא שמפני שאנו סומכין עליהם בזה הרי הוא כאלו הודו בעלי דינין בפנינו שכן הוא ואנו עדים בדבר ועל ידיעתנו אנו דנין ולא על עדותן ולפיכך אנו מכשירי ערכאות בשטרות (עי' לקמן סי' סח ס"א) שאנו סומכין עליהן בדבר שחזקתם דלא משקרי ועבדינן עובדא ע"פ ידיעתנו שסמכנו עליהם שאמת אמרו בדבר זה, ולכן אם ברגע אחד נתפרסם כן מפי מסיח לפי תומו בשנים או בשלשה מקומות בודאי לב כל אדם סומך שכן הוא האמת וידיעה ודאית יש לנו בזה ויכולין אנו לדון על סמך ידיעה זו [לומר שראובן מת, ויורשים יורדים לנכסיו], ועוד זה דבר שעתיד להתגלות, וכל דבר כזה גוים לא משקרים בו (פ"ת * תשב"ץ).

(כ) ²⁰⁹ השונא לחבירו (עו), וא"ל בפני רבים: אלך ואמסור ממונך, פסול לעדות³⁹.

(עו) השונא לחבירו כו' - דוקא בשונאו חששו שמחמת שנאתו יעשה כן, ולא באחרים (סמ"ע), וה"ה שפסול לשבועה (ש"ך * ב"י), ויש חולקים, שאין נפסל אלא מוסר ממש (ש"ך * ד"מ), אף דמבואר לקמן (סי' שפח ס"ח) דאומר אלך ואמסור הוי מסור, הא כתב הש"ך שם דדוקא כשניכר שיעשה כן, משום הכי בעינן הכא שיהיה שונאו ושיאמר בפני רבים, שניכר שיעשה כן (ש"ך

³⁸ דלא כשו"ע ורמ"א הוב"ד לעיל סק"ע).

³⁹ עי' לקמן הערה 41.

באיר הבישפּט זולק א'

*א"א, נתה"מ⁴⁰, שנים התקוטטו עם א' ואמרו נלך ונמסור אותך לרשויות, וחזרו באמצע הדרך, הם פסולים לעדות (לפי הסמ"ע), וצריכים תשובה מעולה כדי לחזור בתשובה (פ"ת * בית יעקב), אם א' עוסק בשטרות מזויפות, והרבנים אסרו שזה גורם נזק לכל כלל ישראל, והשני אמר אלך ואמסור אותך לרשויות, כל היכא שיש לתלות במה שרגילים בני אדם לתלות תלינן ולא פסלינן ליה, וה"ה לכאן (פ"ת * מהר"י באסן), המוחזק לומר אמסור אותך פסול מן התורה, אבל העושה פעם אחת, נפסל רק מדרבנן (פ"ת * רדב"ז).

(כא) ²¹⁰ממזר ופצוע דכא(עז) וכרות שפכה ²¹¹וערל שמתו אחיו מחמת מילה(עח), כשרים לעדות.

(עז) ממזר ופצוע דכא כו' - דאעפ"י שפסולין הן מלבוא בקהל, מ"מ כיון דלא מעשיהן הרעים גרמו להן זה, משום הכי כשרים להעיד (סמ"ע).

(עח) וערל שמתו אחיו מחמת מילה - רחמנא פטריה מדכתיב וחי בהם, ועי' יו"ד (סי' רסג ס"ב) (סמ"ע).

(כב) ²¹²המוסרים לאנסים, והאפיקורסים והמומרים לעבודת כוכבים(עט), פחותים מהעובדי כוכבים ופסולים לעדות(פ). הגה: ²¹³ואפי' מחל לו הנמסר, פסול, עד שישן בתשובה⁴¹. מומר שחזר צו וקבל עליו תשובה(פא), כשר מיד, אף על פי שלא עשה עדיין.

(עט) המוסרים והאפיקורסים ומומרים כו' - עי' רמ"א לקמן (סי' שפח ס"ח), די"א דהאומר אלך ואמסור פסול לעדות. ועיין לעיל סעיף כ' (ש"ך), אפילו אם נאמר שצדוקים וכדומה שבזמנינו זה יהיו כאנסים, יען כי אבותיהם ואבות אבותיהם גדלו על אותו הדת, וחושבים שעושים טובה, והרי הן כתינוק שנשבה לבין הגויים, אפילו הכי אין ראוי להכשירם לעדות, כיון דסוף סוף עוברים על כמה עבירות לפי דת האמת (ש"ך * מהרש"ך)⁴², ואם אמר "אם יעשה לו פלוני אלך להמיר דתו", עי' לעיל סק"א (רע"א), מסור אינו אלא מדינא דגרמי, וכבר הכריע הש"ך (סי' שפו סק"א) דינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן, ולפי"ז כיון דמסור אינו פסול אלא מדרבנן אין לפסול השטר אא"כ הכריזו עליו, ובפרט בדורות [הללו] שגברו בעלי עולה ולפעמים כשאדם מציל עצמו ע"י גוים נקרא אצל חבירו מסור ובאמת אינו כן, וצריכין הבית דין לחקור אחר זה, וכל זמן שלא נפסל על פי בית דין אין לפסול השטר, וי"א שהוא פסול דבר תורה, ועיקר כצד הראשון, אמנם מאחר

⁴⁰ עי' לקמן סי' שפח ס"ח בש"ך שמביא: ראובן הפקיד אצל שמעון כסף, ואחר זמן בקש הכסף, ושמעון טוען שנגנב, וראובן אמר איני מאמינך אלא או נשב בדיני ישראל או יתפשר ואם לאו שיביאהו בערכאות שלהם או ימסרהו ביד הבאשה, ועשו פשרה, וטוען שמעון שזה מתוך אונס, אין בדבריו של שמעון כלום⁴⁰, דכל כי האי גוונא לא מקרי גזום ואיום כיון דרשות נתונה לו לשבת בדיני ישראל, וכל שכן דהדין היה עם ראובן להביא לשמעון בערכאות שלהם אם לא היה רוצה לדון עמו בדין תורה, ואפילו אם ראובן היה מגזום לשמעון להביאו בערכאות שלהם ולא היה רוצה לדון עמו בדין תורה, אפילו הכי לא היה אונס דעביד איניש דגזים ולא עביד. ולא חשיב אונס בגזום בעלמא אלא היכא דגזים ליה במידי דאי עביד ליה ברי היזקא וכו', אבל היכא שמגזמו לעשות דבר דאף כי יעשהו שמא לא יוזק חבירו בכך כגון כיוצא בנדון דידן שטוען שגזמו להביאו בערכאות של גוים לא חשיב אונס כלל, שהרי לא כל המביאים חבריהם בערכאות של גוים נוצחים והרבה עשו כן ולא הצליחו (מהר"י בן לב), כל מי שמגזם לחבירו אפי' בממון ויכול לעשותו, אפי' לא עשאו כותבים עליו מודעה וכותבים העדים ידענו באונס פלוני. ואף על גב דלא עביד מאי דאמר, כיון דאמר עבידנא היינו אונסיה דמוכר וכל כי האי גוונא כותבין מודעה (מהר"י בן לב), ראובן היה לו בן שמעון שהיה מבזה את אביו ראובן ומחרפו בכל יום בפני האנשים כדי שיתן לו מעות, והיה מגזם עליו שילשין עליו לאומות על דברים שיהיה לו הפסד רב, והיה אומר לו ג"כ שימיר דתו לעשות לאביו רעה ולהעליל עליו כמה מיני עלילות עד שהיה מכה את אביו וממרט זקנו בלי בושה כדי שראובן יתן לו כסף, ויעצו את אביו שיעשה לבנו שמעון שטר חוב א' שהיה חייב לו מעות הרבה שיפרע לו לזמן קצוב כדי שישכך חרונו מעל אביו ולא יפחידהו ולא יחרפהו ושהם יהיו עדי' שבאונס עשה זו לסלקו ולהשליכו מעל פניו וכשיגיע הזמן לא יתחייב לפרוע בדין שום דבר אעפ"י שיוצי' עליו ש"ח קיים בביטול מודעו' וכן עשה. אף על גב דאמר' בעלמא עביד איניש דגזים ולא עביד, הכא בנ"ד אמרינן דגזים ועביד כיון שהיה מבזה את אביו ומחרפו כמה פעמים כדי שיתן לו והיה נותן לו והיה חוזר ומגזם אליו והיה נותן לו עד שהגיע לפרק מכה אביו וממרט זקנו הרי שגזם עליו ופעל ועשה והוא כמו מוחזק לצער ולהזיק לאביו וגזם ועביד ועל ידי זה הוכרח אביו לכתוב עליו ש"ח לזמן אולי ישוב ונחם על הרע' ואין אביו חייב לפרוע לו (המב"ט).

⁴¹ ג"ג מ"אפילו מחל לו" עד כאן מופיע בסעיף כ.

⁴² עי' דברי הש"ך (יו"ד סי' רסז סקנ"ט): הקראים דבזמן הזה קלקלו מעשיהם ואינם כשרים לשום עדות.

במאיר הבישפּט זולק א'

ודעת רוב הפוסקים דדינא דגרמי דאורייתא וא"כ לא בעו הכרזה, אין להוציא ממון נגד דעתם (פ"ת).

(פ) פחותים הן מהגוים - שהגוים לא מורידין ולא מעלין ויש לחסידיהן חלק לעולם הבא⁴³, ואלו מורידין ואין להם חלק לעולם הבא (סמ"ע), אם מחמת אונס נפשות חטאו והמירו וכאשר מצאו נס ומלטה שבו מיד לא נפסלו. ואף אם מצאו מקום ושעה לימלט ולא עשו ואכלו נבלות לתאבון ונפסלו להעיד על מה שראו באותה שעה. מכל מקום מה שמעידין על שעת הריגתם כל שלא נשתהו בין הכותים, הרי באותה שעה היו כשרים להעיד, ואף אם אח"כ אכלו נבילות ואח"כ שבו הוה ליה תחלתו וסופו בכשרות (סמ"ע * רא"ש), מי שעבר על כל מצות התורה באונס ואפי' עבד עבודת גלולים שהדין שיהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג לא נפסל לעדות וכישראל הוא לכל דבריו כיון שעשה כן באונס ומפני אימת מות נפלו עליו, ואם הם בארץ שמד, נאמנים כל שאין להם דרך לצאת, ויש עדות שמתנהגים בצדקות בצנעה (סמ"ע * ריב"ש).

(פא) משומד שחזר בתשובה - כיון שהמשומד היה מעורב בין הגוים שיש להם כל התאוות, וזה בא להבדיל מכולן ולקבל תשובה, לא החמירו עליו ומחזקין שודאי יעשה תשובה שלמה (סמ"ע), בכל מומר הכי, ול"ד למומר לע"ז (ש"ך), אף דבסעיף ל"א מבואר דבעינן שיקבל עליו לאסור דברים המותרים⁴⁴, עבירה דחימוד ממון שאני (נתה"מ), מומרים ההולכים ממדינה למדינה ומחזיקים עצמם שם לישראל כשר ואנן ידעינן שהיו מומרים סתמייהו פסולים אף לעדות נשים עד שיודעי' בו שבא לרב או מורה והתורה וקבל' תשו' בסיגופים מכח החזקה גרועה שהוחזק בה עד דידיעין דנפי' מינה (רע"א * ב"מ), עכ"פ התחלת עשיית תשובה צריך, וצריך סיגופים קצת ע"ש, ועיין ביו"ד סוף סימן רס"ח בהג"ה [ישראל מומר שעשה תשובה, א"צ לטבול, רק מדרבנן יש לו לטבול ולקבל עליו דברי חבירות בפני ג'] (פ"ת).

(כג) ²¹⁴הפסול מן התורה, שהעיד, עדותו בטלה (פב) אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והפסול מדבריהם (פג), העדות שהעיד קודם שהכריזו עליו, כשרה (פד). הגה: ואפילו פסול מן התורה, אין לפסלו אללא זולאי, ²¹⁵אללא לא מספקוהו. כגון שהעיד זכ"ד ואחר כך זאו עדיס (פו) עליו שעבר עזירה שנפסל זה מן התורה. אבל אם אין יודעין אם עבר קודם שהעיד או אחר כך, מוקמינן גבא לחזקתו וכל מה שהעיד כשר, עד לידעין לעבר קודם לכן. ¹⁶אכלו הפסולים מלכבן שצריכים הכרזה, אם הענינן כרזים על עזירתו, כגון שהוציאו מז"ה, הוי כאלו הכריזו עלייהו.

(פב) עדותו בטלה - העובר על דבר שהוא מחלוקת אם נפסל לעדות אם לאו אם נתקדש' אשה בפניהם דהויא ספק מקודשת אף על גב דלא הוה עלייהו הכרזה ולא אמרו דבעי הכרזה אלא בפסולין דרבנן ולא משנה דבר שיש לו שורש מן התורה או גזירה, בכל ענין צריך הכרזה (ש"ך * מהריב"ל).

(פג) והפסול מדבריהם כו' - דכיון דאין פסולו ידוע קודם שהכריזו עליו, לא רצו להפסיד ממון הבריות מאחר שכבר העידו ואין פסולין אלא מדרבנן (סמ"ע), ועיין מה שכתבתי לעיל סעיף ב' סק"ח), באיסור לא בעי הכרזה, וי"א אפילו לעדות איסור בעו הכרזה פסולי דרבנן כו' (פ"ת).

(פד) קודם שהכריזו עליו כשרה - ואפילו ברועה ומוכסן שאמרו (לעיל סעיף י"ג - י"ד) שהן פסולין, מסתמא בעינן הכרזה תחילה, אלא שמסתמא מכריזין על פסוליהן קאמר, דלאותה עדות שנפסל בשבילה, אפילו בלא הכרזה פסול (סמ"ע), "לאותה עדות", דהיינו דבאותה עדות שמעיד עליו, נעשה באותו הדבר פסול עליו, כמו שאומר אני לויתי ממנו בריבית, לפי צד א' שלא מחלקים דבריו, וגם משכחת לה כשנטל שכר להעיד, אך דשם בלאו הכי לא בעי הכרזה כמו שכתב בסעיף י"ח [בהג"ה] (נתה"מ), י"א דהעובר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן גם כן צריכים הכרזה ויש חולקים דלא בעי הכרזה (רע"א), בפסולין דרבנן בעינן חימוד ממון היינו דוקא בעבירה דרבנן אבל בעבירה דאורייתא אף על גב דפסילי מדרבנן לא בעו חימוד ממון (רע"א * משנה למלך), וה"ה אם עדים חותמים על שטר הכתוב על עור של עבד בכתובת קעקע, ואמרו לעדים שאסור לעשות כתובת קעקע (רע"א * שעה"מ), כגון אם שלשה מעידין על אחד שלדידן הלוח בריבית

⁴³ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): וכיצד מצווין הן [גוים] על הדינין, חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין, אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם.

⁴⁴ עי' לעיל סק"כז).

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלֶקָה א'

דרכנן ביחד, אז על כל לוח יש ב' עדים ונפסל הלוח, ואם נאמר א"צ הכרזה, אז עדותם לא מהני על המלוה והמלוה נשאר בכשרותו, ואם צריכין הכרזה, הלווים נשארו בכשרות כל זמן שלא הוכרז עליהם והמלוה נפסל על פי עדותן (פ"ת), ובתשובת משכנות יעקב בסוף הספר בהגהות [לחור"מ סימן ל"ד] ג"כ מזה (פ"ת).

(פה) לא מספק - היינו כשהעיד בכ"ד ואח"כ באו עדים שעבר עבירה ואין אנו יודעין מתי עבר מוקמינן אותו אחזקתו חזקת כשרות ואמרינן השתא הוא דאיתרע, ואם זה שטר פסול שחתמו עליו בעינין שראו העדים חתימתן, ואם לא כן אמרינן היום הוא שחתמו שקר, וכן פסק בשו"ע בסעיף ט', וא"כ מוכח דלא פסלינן מספקא ואמרינן השתא הוא דאיתרע (קצה"ח).

(פו) ואח"כ באו עדים - כאשר ישאל איש שיחרימו שכל איש שיודע פיסול בעדים יבוא ויגיד, אם בדרך אולי אמרה, אין שומעין לו וראוי לנזיפה, ואם ברי קאמר שומעין לו והכל לפי ראות הב"ד, נראה שזה נלמד מלקמן (סי' צב ס"ו) [ז"ל: מי שנתחייב לחבירו שבועה, ושאל שיחרימו בבית הכנסת על מי שיודע שזה עבר שבועה, השואל כן ראוי לנזיפה. אבל אם אמר בודאי שיש לו עדים שיודעים שעבר על השבועה, ואינם רוצים להעיד עד שיחרימו בבה"כ, הרשות בידו להחרימם בבה"כ. הגה: ואותן היודעים, צריכין להעיד כמו בשאר עדות, שהוא באם לא יגיד וגו']. (פ"ת). (כד) ²¹⁷כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית, אף על פי שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה, פסול(פז), והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה. אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג, צריכים להזהירו ואחר כך יפסל. כיצד, ראוהו קושר או מתיר בשבת(פח), צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב, צריכים להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח הוא(פט). וכן המשחק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו(צ), צריכים העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות, שרוב העם אינם יודעים דברים אלו. וכן כל כיוצא בזה(צא).

(פז) שהרי אינו לוקה פסול - עיין לעיל (סעיף ב' ברמ"א), דכתב שם, עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן, וכאן משמע דפסול דאורייתא. ויש ליישב דכאן כיון שחייב מלקות על אותה עבירה רק שלא התרו בו, פסול דאורייתא (ש"ך), ועי' לעיל סק"ח), וי"א שגם בזה שלא התרו בו פסול מן התורה דווקא כשיש בו חמוד ממון (פ"ת * ב"ש אחרון).

(פח) כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת כו' - נקט ג' מיני הודעות בכאן: הא', דאפילו אם אנו יודעין בו שהוא יודע שהוא שבת, מ"מ אם אין איסור המלאכה ידוע צריך להודיעו. השני, אף אם הוא מלאכה מפורסמת לאיסור בשבת, מ"מ כל שאין ידוע שיודע שהוא שבת, צריכין להודיעו. השלישי, אף שהוא יודע שהוא יודע להמעשה שהוא עושה שעושהו באיסור, מ"מ אי איכא למימר שאינו יודע שיפסל על ידי זה, צריך להודיעו (סמ"ע), וי"א שכל שיודע שזה שבת ושוה אסור בשבת, אפילו לא הודיעו לו שיפסל על ידי זה פסול, דהא רשע נקרא והתורה אמרה אל תשת רשע עד, ועוד, דחשיד על עדות שקר, ורק במידי דאינו נפסל רק מדרבנן שייך חילוק אם יודע שיפסל על ידי זה (נתה"מ), גר כשר להעיד אחר שנתגייר אף שלא עשה תשובה על העבירות של ד' מצוות בני נח שעבר בהיותו גוי דומה לישראל שלא ידע מעבירה (פ"ת).

(פט) שמא שוכח הוא - עיין מה שכתבתי לעיל סק"כג) (ש"ך).

(צ) או גבאי שמוסיף לעצמו כו' - האי שמוסיף, אגבאי לחוד קאי, שצריך להיות ידוע שמוסיף לעצמו, וכמו שכתב לפני זה בסעיף י"ד (סמ"ע).

(צא) וכן כל כיוצא בזה - במקום שאין ליהודים זכות לקנות קרקע, ולכן קונים חזקה וזכות השתמשות מגוי הבעלים, ואם ראובן היה לו חזקה במקום א' כמה שנים, ובא שמעון וקנה הזכות מהגוי. הנה מאחר ויש תקנה האוסרת את זה, חייב שמעון לתקן את אשר עוות ויחזיר הבית לראשון תמורת הכסף שנתן, מאחר ולא נעשה מחשבתו לא עבר על החרם, וכשר לעדות. ואין לשמעון זכות לטעון לא ידעתי מתקנה זו, מאחר ושיירות מצויות, ויש אגן סהדי שידע מזה, ואפילו אם לא ידע, הרי בידו לתקנו (ש"ך * מהרש"ך).

(כה) אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו(צב), אלא על פי עדים(צג) שיעידו עליו, שאין אדם משים עצמו רשע(צד). הגה: ²¹⁹ומכל מקום אין עושין אותו עד לכתחלה(כה). כללקמן סימן ל"ב סעיף ה'. ²²⁰וכן אין נפסל על קול והשך בעלמא(כו), כגון מי שחשוד על עריות, שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם, וקול יולא עליו, כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה. ועיין בדן החסודים זי"ל סימן קי"ט.

במאיר הבישפּט זולק א'

(צב) אין אדם נפסל בעבירה על פי עצמו - הטעם, דהאדם הוא קרוב אצל עצמו (סמ"ע).
(צג) אלא על פי עדים - ובעד אחד המעיד שגנב וכדומה והוא שותק לא נפסל, אבל אם הוא מודה לו בפירוש, נפסל (רע"א * כנה"ג, פ"ת), וי"א דוקא על פי שני עדים אבל על פי עד אחד לא מיפסל כלל אפילו מדרבנן (פ"ת).

(צד) שאין אדם משים עצמו רשע - אפילו אם אמר אעשה תשובה ואוציא הריבית, דאערומי קמערים כדי שלא יעיד לחבירו, ועי' לקמן (סי' מו סל"ו) באמרו העדים עשינו תשובה (סמ"ע), אם בא להכחיש ולהתנצל עצמו שלא חטא ואומר "כך וכך עשיתי" שנראה לו שלא חטא בזה והב"ד מכירים מתוך דבריו שחטא עד שלבסוף הודה על דברי הב"ד מתוך טענותו, לא אמרינן בזה אין אדם משים עצמו רשע (רע"א)⁴⁵, וה"ה בעבירה דרבנן אין אדם משים עצמו רשע (פ"ת * ארעא דרבנן), עידי רבית, שאמרו ידענו שיש בזה איסור ואע"פ כן חתמנו, יש ספק אם אומרים אין אדם משים עצמו רשע (פ"ת * ברכ"י), ואם עונשים אדם על פי עצמו יש ספק (פ"ת * ברכ"י), וי"א הא דקיי"ל אין אדם משים עצמו רשע היינו דוקא היכא שבא להודות שהוא רשע, ואף שרוצה לעשות תשובה י"ל אערומי קא מערים שהוא לפסול עדותיו שהעיד כבר, אבל היכא שאנו רואים שאדרבה הוא רוצה להתנצל עצמו ולומר שלא חטא, רק שע"י דבריו הוא נתפס שאנו רואים שחטא, נעשה חשוד אף ע"פ עצמו, וכן אף על גב דאין אדם משים עצמו רשע, אבל אם בא להעיד לטובתו וע"י זה משים עצמו רשע נאמן. עובדא בחבורת מוזגי י"ש שנשבעו בפה מלא שכל אחד מחויב להודיע להנאמן קודם שיוליך התבואה לטחון כמה יטחון, ובאם יעלים מחויב ליתן עשרים אדומים קנס, ואחד מהם העלים, ובאו בני החברה לב"ד ושלחו אחריו והודה, רק שביקש להתנצל את עצמו באיזה התנצלות ונתחייב מתוך טענותיו, והורה הרב ובד"צ שמחויב ליתן קנס הנ"ל וגם הוא פסול לעדות ולשבועה. וכן אף דאין אדם משים עצמו רשע, אבל אם איכא עד אחד והוא מודה לדברי העד, נעשה רשע אף דאינו נפסל על פי עד אחד (פ"ת).

(צה) עד לכתחלה - כלומר שאין מוסרין לו עדות לכתחילה (ש"ך) ויש חולקים על הרמ"א דלכתחלה יש להחמיר שלא להוציא ממון בעדות החשוד על העריות (ש"ך * ב"ח), מצאו גניבה בביתו של ראובן, והוא טוען שבני ביתו גנבו אותו, ואח"כ אמר שהוא גנבו, אינו נאמן לפסול את עצמו (ש"ך * מ"ב).

(צו) וכן אין נפסל על קול - אפילו בקלא דלא פסיק כשר לעדות (סמ"ע).
(כז)²²¹ לזה שהעיד על המלוה שהלוה לו ברבית(צז), ויש עד אחד עמו, מצטרפין לפסלו, אף על פי שעושה עצמו רשע, פלגינן דבוריה(צח) ומאמינים אותו לגבי מלוה ולא לגבי עצמו.²²² וכן אם העיד שפלוגי רבעו, אפילו לרצונו, או שבא על אשתו(צט), או שרבע שורו(ק), הוא ואחר, מצטרפין לפסלו.²²³ וה"ה שהגזל יכול להעיד על הגזלן כמו הלוה על המלוה, וכלל שלא יהא להן הגאח מעדותו(קא).

(צז) שהלוה לו בריבית כו' - הא דפלגינן דיבוריה, היינו אם אין אנו חושדים אותו לנוגע, דאז אמרינן דהוי כאילו לא העיד על עצמו כלל, אבל היכא שיש לחוש שנוגע, חיישינן דילמא בשביל עצמו מעיד כן (ש"ך)⁴⁶.

(צח) פלגינן דיבוריה כו' - דכשאומר פלוני הלוה לי בריבית הוא מעיד על חבירו שהלוה ועל עצמו שלוה, פלגינן דיבוריה, וכאילו אומר פלוני הלוה בריבית ולא אמר לי, וי"א דלא אמרינן פלגינן דיבוריה במקום שצריך להוסיף טעם ובמקום שצריכין לומר מילתא דלא שכיחא (סמ"ע).

(צט) או שבא על אשתו - יש לחלק בין אמר "אשתך זינתה עמי" דפלגינן דיבוריה, ובין אם אמר "אני זינתי עם אשתך" דלא פלגינן דיבוריה (סמ"ע), וי"א שחילוק זה רק בדיני נפשות דאין יכולים לפלוג דיבוריה ולומר שהיה לאונסו, מטעם שכתב שם דאין קישוי אלא לדעת. ואונס על ידי גוים אי אפשר, דהא גילוי עריות הוא ויהרג ואל יעבור. וגם בשוגג אי אפשר לומר, דהא על כרחך היתה התראה ושוב לא היה שוגג, משא"כ כשמעידין רק לפוסלו לעדות או לאוסרה על בעלה, אמרינן אפילו באומר זינתי עם אשתך פלגינן דיבוריה, ואמרינן שבא עליה שוגג והיא מזידה, כגון שלא ידע שהיא אשת איש. וכן להיפך, כשאומר אשתי זינתה עם פלוני, יכולין לומר שהיא שוגגת והיתה

⁴⁵ אבל הרי אין לך שוגג גדול מזו.

⁴⁶ עי' נתה"מ לקמן סי' לו סק"ה. Error! Reference source not found.

באיר הבעפֿט זולק א'

סבורה שהוא בעלה והוא מזיד (נתה"מ), וי"א שאין חילוק זו המובא בסמ"ע (פ"ת * נוב"י), וי"א דעיקר כסמ"ע (פ"ת * חת"ס).

(ק) או שרבע שורו - אין זה דומה להראשונים, דשם פלגינן דיבוריה ואינו נאמן על עצמו ועל אשתו, ובזה נאמן גם על שורו להרגו, דאדם קרוב אצל אשתו ולא אצל ממונו. ומפני שבזמן הזה שאין דנין דיני מיתה אין סוקלין ג"כ השור וכמ"ש בסימן א', משום הכי לא דקדק המחבר לכתוב זה. ולא כתב הני דינים אלא משום פסולו דהאיש הרובע דנוהג גם בזמן הזה (סמ"ע).

(קא) ובלבד שלא יהא לו הנאה - י"ג "ובלבד שלא יהא הנאה כו'", וי"ג "ובלבד שלא יהא להם הנאה כו'", והשני עיקר. ועיין לקמן סימן ל"ו סעיף ט"ז בהג"ה (ש"ך).

(כז) ²²⁴יש אומרים שהנשבע להכחיש העד, העד ואותו שנשבע לו, מצטרפים להעיד עליו לפסלו(קב). הגה: ²²⁵ה"ה אס נשבע לשנים, הם מעידים עליו לפסלו. ואין חילוק אס נשבע להס כאלה או כזה אחר זה. ²²⁶ויש חולקים(קג). ואפי' אס היו ז' בעלי דינים, ולכל אחד עד אחד, אינן מצטרפין ²²⁷אחר פעמל דנין ונשבע על עדותו(קד), אכל קודם לכן יכולין להעיד עליו.

(קב) העד ואותו שנשבע מצטרפין - דייק וכתב "להעיד עליו", דהיינו שלאחר גמר דינן הם באים מחדש, זה שנשבע לו והעד ומעידין לפני ב"ד שנשבע לשקר, דמאחר שכבר דינו לא נחשב כנוגע (סמ"ע), ראובן התובע את שמעון, וראובן מביא עד ששמעון חייב, בפקדון שמעון נפסל מיד, ובמלוה נפסל רק לאחר ששמעון נשבע להכחיש את העד (ש"ך * רמ"א), וי"א שכל זה רק בנוגע לעדות או לשבועה כנגד אחרים [שאם יש עוד דיון והוא רוצה לישבע לפטור את עצמו, אינו כשר לזה, אבל הבא להוציא ממנו בשבועה אינו יכול, שהוא טוען שהוא נאמן בשבועה], ולא בענין דיון זה, ורק לענין פקדון ולא מלוה עד שישבע, ועוד נשבע ליטול ונמצא שקרן על פי הבע"ד ועל פי עד א' פסול כשנשבע על הפקדון אבל נשבע להחזיק במה שבידו כשר (ש"ך * רשד"ם).

(קג) ויש חולקין - ר"ל דאין העד ובעל דין מצטרפין. ומה שכתב אחר זה ואפילו אם היו כו', הוא ג"כ לדעת יש חולקין (סמ"ע), וכן עיקר (ש"ך).

(קד) אחר שעמד בדין ונשבע כו' - היינו טעמא, דכיון דהאמינתו התורה בשבועתו נגד כל אחד מהן, הרי עדותן בענין זה כלא היו, משא"כ קודם שנשבע, כגון ששניהן מעידין שיודעין בזה שהוא גזול, אף על גב דאגזילה דמסהיד האי לא מסהיד האי, מצטרפין, ואפילו השני נגזלים יכולין להעיד עליו, דפלגינן דיבוריה. וצ"ל דמעידין לענין שפסול לעדות אחרת, כנ"ל במלוה בריבית בסעיף כ"ו (סמ"ע), העדים מצטרפין לפסול לשבועה, אבל לא להוציא ממון [שתובע בעד ראשון ושני, אבל מכאן ולהבא נעשה חשוד גמור ושכנגדו נשבע ונוטל כדלקמן (סי' צב ס"ז), ובכל זה אין חילוק בין נשבע לפטור עצמו בין נשבע ונוטל, גם אין חילוק בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן (ש"ך), [כהערה על דברי הסמ"ע] היינו דמירי בשעה עידו שניהם בבת אחת קודם שהכחיש הגזולן אחד מהם, או שהעידו שלא בפניו, דקיי"ל דיכולין העדים למיפסליה בגזלותא אף שלא בפניו, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ל' סעיף ו' סק"ט? (פ"ח).

(כח) ²²⁸שנים שהעידו באחד שהוא פסול באחד מאלו העבירות, ובאו שנים והעידו שחזר בו ועשה תשובה או שלקה, הרי זה כשר. אבל אם באו שנים והכחישום(קה), ואמרו: לא עשה עבירה זו ולא נפסל, הרי זה ספק פסול, לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממון בעדותו(קו)(קז), ולא ידון עד שיוודע שעשה תשובה. ²²⁹אני עדים שהעידו על אחד שהוא פסול, כגון שאחד אומר שגנב והשני אומר שהלוה זכנית, מצטרפים לפסולו(קח).

(קה) אבל אם באו שנים כו' - ה"ה היכא דאיכא פלוגתא דרבנותא אם הוא כשר או פסול, הרי זה פסול מספק דהוי כתרי ותרי, ואפילו למ"ד שחולק על תרי ותרי מודה כאן, דלא שייך כאן לומר דמוקמינן ליה בחזקת כשרות כיון שהפעולה כבר נעשית כגון שאכל או שבעל, אלא דאיכא ספק אם אותה האכילה או הבעילה היא אסורה או מותרת, איך נאמר דמשום חזקתו אותה הפעולה היא מותרת כו', (פ"ת).

(קו) הרי זה ספק פסול לפיכך לא יעיד ואין מוציאין ממון בעדותו כו' - נראה דהיינו דוקא בעדות שהעיד אחר שנולד הספק דתו לית ליה חזקת כשרות, משום הכי מעמידין הממון על חזקתו. משא"כ לעיל בסעיף כ"ג שכתב שם הרמ"א דמוקמינן גברא אחזקתיה, דאף דנפסל בודאי, מ"מ כיון דבשעה שהעיד לא נודע ריעותא מהגברא, משום הכי לא מחזקינן ביה ריעותא מספק (סמ"ע).

באיר הַבְּשִׁפֵּט זֹלֶקָא

(קז) ואין מוציאין ממון - אמנם היכא שהעיד הוא ואחר עמו על שטר שהוא פרוע, נאמנים להחזיק הנתבע בממון, וכן היכא ששני עדים כשרים מעדיין שראובן לזה משמעון מנה ושנים שהם ספק פסולי עדות מכחישים אותם, נאמנים לפטור את הנתבע, אבל אין נאמנים להוציא ממון (פ"ת), וי"א שהפטר מי שחייב מלשלם נקרא להוציא (פ"ת * נ"צ).

(קח) מצטרפים לפסלו - וכן עיקר (רע"א * כנה"ג).
(כט) ²³⁰ כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו(קט). אבל שאר פסולי עדות, שהם פסולים משום ממון שחמסו(קי) או שגזלו, אף על פי ששלמו, צריכים תשובה והרי הם פסולים, עד שיוודע שחזרו בהם(קיא) מדרכם הרעה. ²³¹ מאימתי חזרת מלוה ברבית, משיקרעו שטרותיהם(קיב) מעצמם ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא ילוי ברבית אפילו לעובד כוכבים(קיג). ²³² וצריך להחזיר(קיד) כל מה שלקה ברבית, לבעליהם, ואם אינו יודע ממי לקח, צריך לעשות בו צרכי רבים. הנה: ²³³ וי"א לכל זה דווקא צמי שקגיל לגזול ולגנוב, אבל מי שגנב וגזל באקראי בעלמא, מיד שהחזיר מה שגנב וגזל, הוא תשובה. ²³⁴ דווקא אם החזירו מעלמו, אבל אם לא החזיר רק ע"י כפיית צ"ה, לא מהגי החזרה עד שיעשה תשובה, וכן נ"ל.

(קט) כיון שלקה בב"ד - כל הפסולים מחמת עבירה, כשרים כשחזרו בתשובה הראויה להם, אפילו בעדות שראו בשעה שהיו פסולים בעבירה, ולא בענין בזה תחילתו וסופו בכשרות (ש"ך), ויש חולקין דגם בזה בענין תחילתו וסופו בכשרות, ועי' ש"ך לקמן (סי' לה סק"י) (רע"א), עי' ש"ך לקמן (סי' לה סק"י) דעדות האנוסים אחר שבאו לכלל כשרות אינה כלום משום דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, וכן הוא בנתה"מ חידושים, ועי' קצה"ח (סי' לה סק"ד?), ועי' דברינו סימן ל"ז סק"י?, וי"א דדברי הש"ך כאן עיקרים, ולא אמרו אלא בפסול עבירה שאינו חמס וחיימוד ממון, אבל בפסול חמס לא כשר עד שתהיה תחילתו וסופו בכשרות, ולכן בפסול מחמת עבירה שאינו חמס וחיימוד ממון, אפשר דמצי המוחזק לומר קים לי כהש"ך והמחזיקים בידו ספר דגול מרבבה ותשובת חתם סופר הנ"ל, דלא בעינן בזה תחילתו וסופו בכשרות (פ"ת).

(קי) אבל שאר פסולי עדות וכו' שחמסו כו' - היינו טעמא, דאף שהחזירו הממון שגזלו, עדיין לא סבלו שום עונש על שעברו על הלאו דלא תגזול או לא תגנוב, כמו בחייבי מלקות שנלקו בגופם על עוברם עבירה (סמ"ע).

(קיא) עד שיוודע שחזרו בהם כו' - וי"א דגזולין לא מתכשר אלא משעה שהעידו עליו בב"ד שעשה תשובה, וכל שטרות שחתם בינתיים פסולים. וי"א דכיון דהעידו עליו דכשר היה בשעה שחתמו, איגלאי מילתא שראוי היה להעיד, וצ"ע דהמחבר סתם בזה (סמ"ע), ועי' דברי המחבר לקמן סימן מ"ו סעיף כ"ו וסמ"ע שם סקס"ג? (ש"ך), אבל העיקר כ"א השני כמ"כ בסימן מ"ו סקס"ו? (ש"ך, פ"ת⁴⁷).

(קיב) משיקרעו שטרותיהן - פירוש, השטרות שכתוב בהן קרן וריבית קורעין, וגובין הקרן בעל פה (סמ"ע).

(קיג) אפילו לגוי - הכא מיירי דקיבל עליו דאפילו בכדי חייו לא ילוה לגוי דשרי כו', דאי ביותר מכדי חייו בלאו הכי אסור (עי' יו"ד סי' קנט ס"ו?), ושמא דאפילו בקיבלו עליו ביותר מכדי חייו הוה חזרה כיון שהוא מודה באיסורו (סמ"ע).

(קיד) וצריך להחזיר כו' - חזרת לזה בריבית, שיקבל עליו דאפילו מגוי לא יזיף, וצ"ל דמה שכתב כאן דצריך להחזיר הריבית והגזילה, היינו לענין שיעשה הוא המוטל עליו, והנגזל יעשה כדינו, והיינו דאם הוא גזולין הרגיל לגזול, לא יקבל ממנו אם הוא חושש שתהא רוח חכמים נוחה הימנו, ואם הוא גזולין באקראי, מקבלין מהן כמו שכתב לקמן סי' שסו ס"ו? וביו"ד סימן קס"א ס"ו? אלא שאם רוצים לעשות תשובה מעליותא צריכין לצאת ידי שמים ולהוציא מידן מה שאינו שלהם (סמ"ע).

(ל) ²³⁵ מאימתי חזרת המשחקים בקוביא, משישברו פספסיהם (פי' כלי השחוק הנזכר והם הקוביות) ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא יעשו אפילו בהנב.

⁴⁷ וכן דעתו בהבנת דברי הסמ"ע.

במאיר הבישפּט זולק א'

(לא) ²³⁶מאימתי חזרת מפריחי יונים, משישברו הכלים שצדין בהם ויחזרו בהם חזרה גמורה שאפילו במדבר לא יעשו(קמו). ²³⁷ויש אומרים דגם כאן ונמשחקים בקוביא לריכס להחזיר המעות שהרווחו(קטז)).

(קטו) שאפילו במדבר לא יעשו - עי' לעיל (סק"נט)) שזה שיטת הרמב"ם שמפריחי יונים שצדין ביונים ומביאין יונים אחרים, ואיסור זה הוא דוקא בישוב ולא במדבר (סמ"ע).

(קטז) וי"א דגם כאן כו' צריכין להחזיר המעות כו' - ויש חולקים דדוקא למ"ד דפסול משחק בקוביא הוא משום דהו"ל אסמכתא דלא קניא כלל, או במלוה בריבית או טבח שבכל אלו יש איסור גמור בהמעות מדאורייתא, הצריכו להחזיר (סמ"ע).

(לב) ²³⁸מאימתי חזרת סוחרים שביעית, משתגיע שביעית ויברקו. ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: אני פלוני בן פלוני כנסתי ק"ק זוז מפירות שביעית והרי הם נתונים במתנה לעניים(קיו).

(קיו) ולא חזרת דברים בלבד אלא כותב אני כו' - הכתיבה הוא ליתר קיום מה שקיבל אנפשו (סמ"ע).

(לג) ²³⁹מאימתי חזרת המועל בשבועה, משיבא לבית דין שאין מכירין אותו(קיה) ויאמר להם: חשוד אני(קיט), או ²⁴⁰יתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו, בממון חשוב, וישלם ולא ירצה לישבע. הגה: ודוקא מועלי שבועות(קכ). ²⁴¹אבל עזר על שאר עבירות, מיד כשמקבל צבית דין שצעיכו שלא לעשות עוד, סגי ליה. ודוקא שלא העצירוהו כשציל העצירה מאיזה אומנות(קכא). אבל העצירוהו, דינו כטבח שיתצאר כסמוך.

(קיה) שאין מכירין אותו כו' - אבל בעירו אין לו תיקון זה שיאמר חשוד אני, שהרי בלא"ה מכירין אותו שהוא חשוד. ומה"ט נמי אין לו תיקון בעירו במה שיתחייב בשבועה ולא ירצה לישבע, דהא אין מוסרין לו שבועה בעירו. ומה"ט נמי כתב בסעיף ל"ה בעד זומם שילך למקום שאין מכירין, מפני שבעירו אין מוסרין לו עדות. אבל בטבח צריכין לטעם אחר, דהא גם בעירו יש לו תיקון כששחט לעצמו ומוציא טריפת עצמו מתחת ידו בדבר חשוב, דהא מלשחוט לעצמו לא העבירוהו, כיון דהוצרכו להחמיר עליו לענין להכשירו לאותו דבר עצמו שחטא בו, החמירו עליו ג"כ שלא להיות כשר אפילו לענין עדות ושבועה בעירו, דאין הכשר למחצה, משא"כ במלוה בריבית ומשחק בקוביא ומפריחי יונים דלא יוכשרו לחזור להתעסק באלו, דהא מפניהן פסלוהו, כי אם להיות כשר לעדות ולשבועה שנפסלו עבורו, משום הכי הקילו להמצא להן תשובה בעירן (סמ"ע).

(קיט) ויאמר להן חשוד אני - בכאן לא כתב שיאמר כן אדבר חשוב, דכיון דמרע נפשו באמרו שהוא חשוד, א"כ ממילא פסל נפשו אכל דבר, ואין לך דבר חשוב גדול מזה (סמ"ע).

(קכ) ודוקא מועלי שבועות - מיירי אפילו בשבועות של כפירת ממון. אבל י"א דלא מיירי אלא בשבועת שוא וביטוי, אבל בשבועת ממון אפשר דא"צ כל כך, מאחר דצריך שיחזיר מה שהרויח בשבועת שקר (סמ"ע).

(קכא) ודוקא שלא העבירו כו' - י"א דכל שהוכשר לדבר שנפסל בו, זהו מיקרי אומנותו, א"כ אין חילוק בין אם הועבר מאומנותו או לא (סמ"ע).

(לד) ²⁴²חזרת טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצא טריפה מתחת ידו, שילבש שחורים ויתכסה שחורים(קכב), וילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב. (ועיין צ"ל סי' קי"ט)(קכג).

(קכב) שילבש שחורים כו' - החמירו בטבח להלביש שחורים בשביל שהכשיל רבים, וכדי שיכנע לבו, כי השחרות משפיל הגאווה והזדון שבלבבו (סמ"ע), מימינו לא ראינו שהורו חכמי הדור שילך למקום וכו', אלא נותנים לו תשובה כפי עונו בסיגוף ושאר ענינים לפי ראות עיני הדיינים, וי"א דאין לסמוך על זה כלל (פ"ת * ברכ"י).

(קכג) ועיין ביו"ד - הטבח שיצתה טרפה מתחת ידו, פעם אחת ושמים באופן שאין לו רווח ממנו, הכשירו בקבלת דברי חברות בפני שלשה אם היה ניכר בו שהיה דואג ומתאנח על חטאתו ולא כדי שיחזרוהו לאומנותו והכל לפי מה שהוא האדם, אבל במקום שיש לו רווח ממנו, צריך שילבש שחורים וכו'. ואם המוכר לא שם לב שמכר טריף, שסמך על השותף, אין בזה משום דין טבח שיצאת הטריפה מתחת ידו (ש"ך).

בואיר ה'ביש'פ'ט' זולק' א'

(לה) ²⁴³חזרת עד זומם, שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר, ולא רצה.

- 1 ז"ק נו ע"א.
- 2 תוס' ד"ה פשיטא.
- 3 הגהות מיימונית עדות פ"ה ה"א.
- 4 שבועות לא ע"א.
- 5 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרנח. שו"ת הרא"ש כלל ו סי' כא.
- 6 רשב"ץ ח"ג סי' טו.
- 7 מרדכי שבועות תש"ס.
- 8 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרנז, שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' כא.
- 9 ז"ק קיג ע"ב.
- 10 הגהות מרדכי ז"ק סי' קיז.
- 11 רא"ש ז"ק פ"י סי' יד.
- 12 רא"ש שם.
- 13 ז"ק קיג ע"ב.
- 14 מרדכי ז"ק סי' ריב ושם בס' רנז.
- 15 שבועות ל ע"ב.
- 16 ר' ירוחם נתיב ז' ח"ב.
- 17 ז"ק מו ע"ב, רמב"ם עדות פ"ג ה"?
- 18 תוס' כתובות כז ע"ב ד"ה אמר.
- 19 שבועות ל ע"א.
- 20 רא"ש שבועות פ"ד סי' ה.
- 21 שבועות ל ע"ב.
- 22 שבועות ל ע"ב.
- 23 ר' ירוחם נ"ב ח"ב.
- 24 מכות ו ע"ב.
- 25 סנהדרין כט ע"א, רמב"ם עדות פי"ז ה"ב.
- 26 סנהדרין כט ע"א, רמב"ם שם.
- 27 סנהדרין כט ע"א.
- 28 ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח.
- 29 סנהדרין ס ע"א.
- 30 ר' ירוחם נתיב ז' ח"ב, מרדכי סנהדרין תשית.
- 31 גיטין עא ע"א.
- 32 תוס' יבמות לא ע"א.
- 33 רמב"ם עדות פ"ג ה"ה.
- 34 כתובות כ ע"ב, רא"ש כתובות פ"ב סי' עז.
- 35 כתובות כ ע"ב.
- 36 כתובות כ ע"ב.
- 37 ז"ק קיב ע"א, מרדכי כתובות סי' קמה, רא"ש ז"ק סי' י ס"ג, שו"ת הרא"ש כלל מא ס"ו.
- 38 ז"י.
- 39 ריב"ש קח.

בואיר הבישפּט זולק א'

- 40 ר' ירוחם נ"צ ח"א, מרדכי כתובות סי' קמה, מרדכי ז"ק סי' קמז.
41 תרומת הדשן קעה, וקעו.
42 הגהות מרדכי החדשים שלטי גבורים שם ז"ק אות ז.
43 ז"ק קיב ע"ב, רא"ש שם סי' ג, נ"י לט ע"ב.
44 מרדכי ז"ק קמז ואור זרוע ז"ק פ"י סי' תלט ושו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף כא.
45 שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שסב.
46 מרדכי ז"ק קמז, ר' ירוחם מישרים נ"צ ח"א.
47 רא"ש ז"ק פ"י סי' ג.
48 טור.
49 ר' ירוחם מישרים נתיב ז' ח"א.
50 נ"י ז"ק לט ע"ב, רשב"א ז"ק קיב ע"ב.
51 נ"י שם רשב"א שם מרדכי ז"ק קמז.
52 ר' ירוחם מישרים נתיב ז' ח"א.
53 שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ו.
54 מרדכי ז"ק סי' קמז, אור זרוע ז"ק פ"י סי' תלט.
55 מהר"ם פדוואה סי' עג.
56 תוס' ז"ק קיב ע"ב ד"ה ושלחו, רא"ש שם סי' ג.
57 ר"ן כתובות נז ע"א.
58 ז"ק קיב ע"א.
59 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תשמט.
60 נ"י ז"ק לט ע"ב.
61 שו"ת המיוחסות לרמב"ן קיד.
62 ר' ירוחם מישרים נתיב ז' ח"א.
63 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תשכט.
64 ר' ירוחם מישרים נתיב ז' ח"ב.
65 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' שכז, וח"ה סי' קעה.
66 שו"ת הרשב"א ח"ו סי' ר וח"ז סי' תסז.
67 ריב"ש סי' רלד.
68 ר"ן שבעות יד ע"א, ריב"ש רסו.
69 שבעות לא ע"ב, רמב"ם עדות פ"ג ה"ה, שו"ת ר"ן סי' לד.
70 סנהדרין מד ע"ב.
71 כתובות יט ע"ב.
72 רא"ש כתובות פ"ב סי' יב, ר"ן כתובות ו ע"ב.
73 ז"מ כח ע"ב.
74 ר"ן ר"ה ז ע"א.
75 שו"ת הר"ן סי' לד.
76 סנהדרין מ ע"א.
77 מרדכי שבעות תשסג.
78 רמב"ם עדות פ"ג ה"ה, שו"ת הרא"ש כלל נט סי' א.
79 שו"ת הרא"ש כלל נח ס"ו.
80 הגהות מרדכי סנהדרין תשכה.
81 שו"ת רא"ש כלל נט סי' א.

- 82 סנהדרין לב ע"א.
83 ב"ק פד ע"ב, רא"ש סנהדרין פ"א סי' א.
84 סנהדרין לב ע"ב.
85 סנהדרין ל ע"ב, רמב"ם עדות פ"ג ה"ג.
86 סנהדרין לא ע"א.
87 שו"ת ר"ן לד.
88 ספר התרומות שס"ו ח"ב ס"ד.
89 שו"ת הרא"ש כלל נט סי' א.
90 שו"ת הרא"ש סוף כלל נד.
91 סנהדרין ל ע"א.
92 מרדכי יבמות טו.
93 רמ"ה סנהדרין ל ע"ב.
94 סנהדרין מ ע"א.
95 שם מא ע"ב.
96 רא"ש סנהדרין פ"ג סי' לד.
97 שו"ת רא"ש כלל נט.
98 ספר התרומות שס"ו ח"ב ס"ג.
99 סנהדרין ל ע"א.
100 ב"ב קסה ע"א, רמב"ם עדות פ"ד ה"ה.
101 ב"ב קסה ע"ב.
102 מרדכי ב"ב תרמד.
103 ב"ב שם.
104 כתובות כא ע"א.
105 ב"ב נו ע"ב, ב"ק ע ע"ב, רמב"ם עדות פ"ד ה"ז.
106 ריב"ש קפא, קנה.
107 שבעות מז ע"ב, רמב"ם עדות פכ"ב ה"א.
108 תוס' שם.
109 רמב"ם עדות פכ"ב ה"ב.
110 רא"ש שבעות פ"ז סי' י.
111 רמב"ם עדות פכ"ב ה"ד.
112 שבעות מז ע"ב.
113 שבעות מז ע"ב.
114 מכות ה ע"ב, רמב"ם עדות פכ"ב ה"ה.
115 כתובות לו ע"ב.
116 סנהדרין כט ע"א.
117 ב"ק נה ע"ב.
118 נ"י ב"ק כד ע"א.
119 תוס' ב"ק נו ע"א ד"ה אללא.
120 נ"י ב"ק כד ע"א.
121 נדה מט ע"ב.
122 סנהדרין כז ע"ב.
123 רמב"ם עדות פי"ג ה"ג.

בואיר הבישפּט זולק א'

- 124 ז"צ קכח ע"א, ורא"ש שם פ"ח סי' כג.
125 סנהדרין כז ע"ב.
126 ר"ת ז"צ קכט ע"א ד"ה אי, סנהדרין כח ע"א ד"ה רב.
127 מרדכי סנהדרין תרל"ח.
128 רמב"ם עדות פי"ג ה"א.
129 סנהדרין כח ע"ב, רמב"ם עדות פי"ג ה"ו.
130 תוס' סנהדרין כח ע"א ד"ה רב.
131 מרדכי סנהדרין תרל"ז.
132 סנהדרין כח ע"ב, רמב"ם עדות פי"ג ה"ז.
133 תרומת הדשן רכו.
134 ירושלמי סנהדרין פי"ג ה"ו, רמב"ם עדות פי"ג ה"ט.
135 רא"ש סנהדרין פי"ג סי' כ.
136 סנהדרין כח ע"ב, רמב"ם עדות פי"ג ה"י.
137 סנהדרין כח ע"ב.
138 מרדכי סנהדרין תשכ"א זש"ס זעל העיטור.
139 מהרי"ק כ"א.
140 סנהדרין כח ע"ב.
141 רמב"ם עדות פי"ג ה"ה"ג סנהדרין כז ע"ב.
142 סנהדרין כח ע"ב.
143 רמב"ם עדות פי"ג ה"ד.
144 הגהות אש"ר סנהדרין פי"ג סי' כ.
145 ז"צ קנט ע"א, רמב"ם עדות פי"ג ה"ט"ו.
146 יבמות כז ע"א, לז ע"ב.
147 סנהדרין כז ע"ב, רמב"ם עדות פי"ד ה"א.
148 ז"י זש"ס זעל העיטור.
149 ז"צ קכח ע"א.
150 רא"ש סנהדרין פי"ג סי' כ"א.
151 ז"צ מג ע"א, רמב"ם עדות פי"ו ה"א, רא"ש ז"צ פי"ג סי' מ.
152 מכות ז ע"א.
153 רא"ש מכות פי"א סי' יג.
154 הגהות אש"ר סנהדרין פי"ג סי' א' אות ג', ומרדכי שם סי' תרל"ה.
155 רי"ף סנהדרין ח ע"ב, רא"ש שם פי"ג סי' לב, שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קנו.
156 שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' טו.
157 ריב"ש ש"א.
158 ז"ק עב ע"ב, סנהדרין כז ע"א.
159 שבועות ל ע"ב.
160 רמב"ם עדות פי"י ה"א.
161 רמב"ם עדות פי"י ה"ב.
162 ר' ירוחם נ"ב ח"ד.
163 סנהדרין כז ע"ב, ר"ה כז ע"א.
164 ר' ירוחם נ"ב ח"ד, תוס' ז"מ עב ע"א ד"ה שטר.
165 סנהדרין כו ע"ב, רא"ש פי"ג סי' טו.

- 166 ריב"ש שיא.
 167 מרדכי סנהדרין תרלה.
 168 סנהדרין כז ע"א.
 169 שבועות מה ע"א.
 170 תוס' שבועות מו ע"ב ד"ה אצל, רא"ש גיטין פ"ד סי' ת.
 171 רא"ש שבועות מו ע"ב ד, ה שבועת ביטוי.
 172 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרע, ח"ג סי' שלג.
 173 סנהדרין כה ע"א.
 174 רמב"ם עדות פ"י ה"ד.
 175 ריב"ש רסו.
 176 סנהדרין כז ע"א, רמב"ם עדות פ"י ה"ד.
 177 סנהדרין לב ע"א, רמב"ם עדות פי"ט ה"ג.
 178 מגיד משנה מו"ל פכ"ג ה"א.
 179 סנהדרין כד ע"ב.
 180 נ"י סנהדרין ד ע"ב.
 181 מהרי"ל לו, שו"ת הרשב"א ח"ד סי' קל.
 182 שו"ת הרשב"א צב"י.
 183 סנהדרין כה ע"א.
 184 שו"ת ריב"ש תיג.
 185 סנהדרין כה ע"ב, רמב"ם עדות פ"י ה"ד.
 186 טור.
 187 סנהדרין כה ע"ב, רמב"ם עדות פ"י ה"ד.
 188 הגהות אשרי סנהדרין פ"ג סי' יא.
 189 סנהדרין כו ע"ב, רמב"ם עדות פ"י ה"ה.
 190 רא"ש סנהדרין פ"ג סי' יד.
 191 סנהדרין כד ע"ב, רמב"ם עדות פ"י ה"ד.
 192 סנהדרין כה ע"א.
 193 סנהדרין כו ע"א.
 194 סנהדרין כה ע"ב.
 195 כסף משנה עדות פ"י ה"ד.
 196 קידושין מ ע"ב, רמב"ם עדות פי"א ה"א.
 197 פסחים מט ע"ב.
 198 רמב"ם עדות פי"א ה"ב, ועי' חגיגה כב ע"א.
 199 קידושין מ ע"ב, רמב"ם עדות פי"א ה"ה.
 200 תוס' קידושין מ ע"ב, ד"ה ויש.
 201 צ"ק פו ע"ב.
 202 סנהדרין כו ע"ב.
 203 ר"ן קידושין כג ע"א.
 204 רמב"ן קידושין נח ע"ב ד"ה הא דתנן.
 205 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' יא.
 206 אשרי סנהדרין פ"ג סי' יז.
 207 מהרי"ק שורש סח.

בואיר הבישׁפֿט זולק א'

- 208 ז"ק יד ע"ב.
209 אשרי סנהדרין פ"ג סי' יב.
210 תוס' ז"ק פח ע"א ד"ה אלף.
211 אשרי ז"ק פ"א סי' יט.
212 ע"ז כו ע"א, רמב"ם עדות פי"א ה"י.
213 רמב"ם עדות פי"ב ה"ד, אשרי סנהדרין פ"ג סי' י, שו"ת מהר"י וייל קמז.
214 סנהדרין כו ע"ב.
215 שו"ת הריב"ש רסו.
216 מרדכי סנהדרין תל"ה.
217 סנהדרין כו ע"ב, רמב"ם עדות פי"ג ה"א.
218 סנהדרין ט ע"ב.
219 רמב"ם טו"נ פ"ב ה"ג.
220 סנהדרין כו ע"ב.
221 סנהדרין כה ע"א, רמב"ם עדות פי"ב ה"ב.
222 סנהדרין ט ע"ב.
223 מרדכי ז"ב תל"ג.
224 טור.
225 מרדכי ז"ב תל"ג.
226 שו"ת הרשב"א המיוחדות לרמב"ן סי' קט, ריב"ש ש"ל.
227 שו"ת הרשב"א המיוחדות לרמב"ן סי' קט.
228 כתובות כ"א ע"ב, רמב"ם עדות פי"ב ה"ג.
229 סנהדרין כה ע"א, מהר"ם פדואה סי' לז, ר' ירוחם נ"ב ח"ד.
230 מכות כג ע"א, רמב"ם עדות פי"ב ה"ד.
231 סנהדרין כה ע"ב.
232 ביצה כט ע"א, רא"ש סנהדרין פ"ג סי' י.
233 בעל עיטור קבלת עדות נז ע"ב.
234 שו"ת הרא"ש כלל נח סי' ד.
235 סנהדרין כה ע"ב.
236 סנהדרין כה ע"ב, רמב"ם עדות פי"ב ה"ז.
237 ר' ירוחם נ"ב ח"ד, רא"ש סנהדרין פ"ג סי' י.
238 סנהדרין כה ע"ב, רמב"ם עדות פי"ב ה"ח.
239 ירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, רמב"ם עדות פי"ב ה"ט.
240 הגהות אשר"י סנהדרין פ"ג סי' יז.
241 ר' ירוחם נ"ב ח"ד.
242 סנהדרין כה ע"א.
243 סנהדרין כה ע"ב, רמב"ם עדות פי"ט ה"ז.